

BABYOR NI 2 KRONICLES

Murung'agen e Re Ke Babyor Ney

Kaen ni l'agruw e Kronicles e tabab ko gin ni mus fa kaen ni m'on e Kronicles riy. Keanney e be weliy murung'agen e gagiyeg rok Solomon ni Pilung, nge murung'agen e togopoluw ni tay fapi genong ko ler ni lel'och e nam, ni Jeroboam e girengiy i yib nge togopluw nagrad ngak Rehoboam ni fak Solomon ni Pilung ni ir e ke fek loen Solomon. Ma ki ul ul nga chepin gil'ilungun e pilung nu Judah nge yani taw ko ngiyal' nni kol yu Jerusalem ko duw ni 586 (B. C.) u m'on ndawori yib Kristus.

Gathon e Re Ke Babyor Ney

Gagiyeg rok Solomon 1:1—9:31

a. Pi Duw ni Somm'on 1:1—17

b. Tempel ni kani Toy 2:1—7:10

c. Pi Duw ni Yib nga Tomuren 7:11—9:31

Togopluw ni tay fapi Genong ko Ler ni Lel'och e Nam 10:1—19

Pi Pilung nu Judah 11:1—36:12

Jerusalem nni Kol 36:13—23

Solomon ni Pilung ni meybilnag e Gonop (1 Kings 3:1—15)

¹ Solomon ni be' nib pagel ni fak David e i kol e thin ko nam nu Israel, ma SOMOL ni Got rok e fal'eg wa'athan me tay nrrib gel gelngin.

² I Solomon ni Pilung e yog e n'en nge rin' gubin e pi tolang ko yu raba' i salthaw ni yu biyu' girdi'en nge yu ra'ay, nge gubin e pi tolang ko am, nge gubin pi lolgen e tabnaw, nge tin kabay e girdi', ³ ni be ta'chiylen ngorad ni ngar uned ngak ngranod ko gin tagil' e meybil u Gibeon. Ranod e ngaram ya ireram e gin bay fare *Tent* u p'eowchen SOMOL riy, ni fa'ani toy Moses ni tapigpig rok SOMOL u daken e ted. (⁴ Machane fare Kahol ko M'ag e yibe ayuweg u Jerusalem u lan fare *tent* ni n'uf David ni Pilung ngalang nnap'an ni yan i fek fare Kahol ko M'ag u Kiriath Jearim.) ⁵ Fare altar ni *bronze* ni ngongliy Bezalel, nib mo'on ni fak Uri ma Hur e tutuw rok, e ki immoy u Gibeon u mit fare *Tent* u p'eowchen SOMOL. I Solomon ni Pilung nge gubin e girdi' ni ur liyorgad ngak SOMOL u rom. ⁶ U mit fare *Tent* e liyor e en pilung ngak SOMOL riy ni be pi' e maligach u daken fare altar ni *bronze*; bbiyu' e gamanman nli' ngan urfiy ni polo' u daken.

⁷ Re nep' i n'em me m'ug Got ngak Solomon me fith ni ga'ar, "Mange ga ba'adag ni nggu pi' ngom?"

⁸ Me fulweg Solomon ni ga'ar, "Gubin ngiyal' ni ga ma dag ngak e chitamag i David nrib t'uf rom, ma chiney e ka mu teg kug wan nga luwan ku gu mang pilung. ⁹ SOMOL ni Got, mu tay nga tagil' e n'en nim micheg ngak e chitamag. Ka mu teg ni gag e pilung rok bogi girdi' ni yad ba yo'or ni dabkiyag i the'egrad, ¹⁰ ere mu pi' e gonop nge tamilangan' ngog, ya bt'uf rog ko gagiyege ni nggu tay ngorad. Ya fa'anra dangay me'ere bu uw rogon me yag ni nggu gagiyege e pi girdi' rom ney nike pag urunginrad?"

¹¹ Me fulweg Got lungun Solomon ni ga'ar, "Bmat'aw e n'en ni kam mel'eg. Ya da muning e fla'ab ara tin ba tolang pulwon, ara sorok, ara pi to'ogor rom ni ngar mad', ni mus ko yafos rom ma da muning ni nge n'uw nap'an, ka muning e gonop nge tamilangan' ya nge yag ni mu gagiyegnag e girdi' rog, ni ku gu tem ni gur e pilung rorad. ¹² Bay gu pi' e gonop nge tamilangan' ngom. Ma bay kug puthuy ngay e fla'ab, nge tin ba tolang pulwon, me gil bugwam ndariy reb e tin kakrom e pilung nge tin chiney i yan ngaram nra ta'reb rogon ngom."

*Gelngin Solomon ni Pilung nge fla'ab rok
(1 Kings 10:26–29)*

¹³ Aram me chuw Solomon ko fa gin tagil' e meybil u Gibeon, ko gin bay fare *Tent* u p'eowchen SOMOL riy nge sul nga Jerusalem. Nu rom e i gagiyegnag yu Israel riy. ¹⁴ Me kunuy barba' i salthaw ni 1,400 e *chariot* rorad nge 12,000 e os ni fan ko mael. Boch e pin'ey e tay u Jerusalem, ma tin ni aw e tay u boch e binaw i yan. ¹⁵ Nap'an e gagiyeg rok ma silber nge gole ri yo'or u Jerusalem nike bod e malang u but', nge gek'iy ni *cedar* ni ki yo'or nge bod e gek'iy ni *sycamore* u enggin e burey. ¹⁶ Pi'in tasiyobay rok fare pilung e yad e u ra gagiyeg niked e pi os ni un chuw'iy u Musri ngu Cilicia,* ¹⁷ nge pi *chariot* ni yima chuw'iy u Egypt. Yad ma pi' ngak e pi pilung nu Hitt ngu Syria e pi os nge pi *chariot* ni chuway', pi *chariot* e ra ta'reb

* **1:16 MUSRI NGU CILICIA:** L'agruw i binaw ni bay ko yimuch ko nam nu Turkey ni aram e gin ni un chuguliy e pi os riy u nap'an Solomon.

ma 600 yang e salpiy ni silber, mra ta'reb e os ma 150 yang e salpiy ni silber.

2

Fare Tempel ni Yibe T'ar Midlin ni Ngan Toy (1 Kings 5:1–18)

¹ Me turguy Solomon ni Pilung u laniyan' ni nge toy ba tempel ngu'un liyor ngak SOMOL riy, ma ngki toy ba naun ni tafen e pilung nge tafnay.

² Me tay 70,000 e pumo'on ni ngu'ur gachworiyed talin e maruwel, nge 80,000 e pumo'on ni ngu'ur th'um malanggad. Ma 3,600 e pumo'on ni tayrad ni ngu'ur roged rogon e maruwel ni nge yan.

³ Me pi' Solomon e thin e yan ngak Hiram ni Pilung nu Tyre ni be ga'ar: "Ngad maruwelgow ni bod ni um maruwelgow e chitamag i David ni Pilung, nnap'an ni um pi' e ren ni *cedar* ngak nchuway' ni fan ko fare naun rok ntafen e pilung.

⁴ Nggu toy ba tempel ni nggu meybil ngak SOMOL ni Got rog riy. Bayi par ni bangi ban'en nib thothup ni tirog e girdi' nge gag e bay ug liyorgad ngak riy ngu'ug urfiyed e *incense* nge *spice* riy, ma ku ireram e gin bay ug pi'ed e maligach riy ni flowa nib tabgul ngak SOMOL ni gubin ngiyal', ma ku aram e gin bay ug pi'ed e pi maligach ni mo'oruf riy ni gubin e kadbul nge blayal', ma ku errogon ko pi *Sabbath*, nge pi Madnom ko M'ug e Pul, nge ku boche rran nib thothup ni yima liyor ngak SOMOL ni Got romad riy. Ke ta'chiylen ngak yu Israel ni ngu'ur rin'ed e ren'ey ni dariy n'umngin nap'an.

⁵ Ku gu tafinaynag ni nggu toy ba tempel nib ga' ni bochan e Got romad e ba ga' ngak gubin e pi

got. ⁶ Machane ri dariy be' nrayag rok ni nge toy ba tempel ni fan ngak Got, ya mus nga ga'ngin lan e tharmiy u lang ma dabi taw ngay. Ere gag mini' ni nggu toy e tempel rok, gur kemus ni bang i n'en ni ngu'un urfiy e *incense* riy ngak Got? ⁷ Ere chiney e ngam pi' be' nib mo'on ngog nib salap i ker ya'an ban'en, ma ba salap ko maruwel ko gol, nge silber, nge *bronze*, nge wasey, ma ba salap i ngongliy e mad ni ra'en mak'ef, nge *purple*, nge row. Cha' ney e bay ra maruwelgad e pumo'on nu Judah ngu Jerusalem ni yad ba salap ko maruwel nike mel'egrad David ni chitamag. ⁸ Gu manang rogon feni rib salap e pi pumo'on ni yad ma th'ab e ren rom, ere mu pi' e ren ni *cedar* nge *cypres*, nge *juniper* ngog u Lebanon. Kug fal'eg rogo ni nggu l'oeg e pi pumo'on rog u roy ngarbad ra ayuweged e tirom e girdi' ⁹ ngar fal'eged rogon e plang nib yo'or, ya re tempel ney ni ku gu leamnag ni ngan toy e ba ga' ma rib fel' ya'an. ¹⁰ Bay gu pi' ra'ay e bbiyu' e barril e *wheat*, nge 100,000 e barril e *barley*, nge 110,000 e gallon e wayin, nge ra'ay nge ragag e bbiyu' e gallon e gapgep ni *olive* ni fan ngak e pumo'on rom ni girdi'en e dimow ren."

¹¹ Me pi' Hiram ni Pilung e babyor ni fulweg ko thin rok Solomon ni be ga'ar, "Ke tem SOMOL ni gur e pilung rok e tirok e girdi' ni bochan e yad bt'ufrok. ¹² Ngu'un pining e sorok ngak SOMOL ni Got rok yu Israel, ni sunmiy e tharmiy nge but'! Ke pi' be' nib mo'on nib gonop ni fak David ni Pilung, re mo'on ney e ba tamilangan' ma ba salap, ma ir e be leamnag e chiney ni nge toy ba tempel ni fan ngak SOMOL nge ba naun ko pilung ni nge

tafnay. ¹³ Nggu pi' ngom be' nib gonop ma ba salap ko maruwel ni Hiram fithingan. ¹⁴ Chitiningin e reb i girdi'en fare ganong rok Dan ma chitamngin e ri be' nu Tyre. Manang rogon i ngongliy bogi ban'en ko gol, nge silber, nge *bronze*, nge wasey, nge malang, nge gek'iy. Ma rayag ni maruwel ko mad nib ra'en mak'ef, nge *purple*, nge row, nge mad nib wech. Ma rayag rok ni nge ker gubin mit e ya'an, ma demturug e re ya'an ni yira yog ngak me ngongliy. Mu tay ngar maruwelgad e pi'in salap rom nge pi'in ni ur maruwelgad rok e chitamam i David ni Pilung. ¹⁵ Ere chiney e ngam pi' fapi *wheat*, nge *barley*, nge wayin, nge gapgep ni *olive* ni kamog ni ga ra pi'. ¹⁶ Bay gu th'abed urngin e ren nib t'uf rom u fithik' e burey nu Lebanon, mu gu m'aged ni bod e fofot ma gamad fek u maday nge mada' nga Joppa. Mi gimed fek u rom nga Jerusalem."

Fare Tempel nni tabab i toy
(1 Kings 6:1–38)

¹⁷ Me the'eg Solomon ni Pilung e pi girdi' nu boch e nam ni yad ma par u lan fare nam nu Israel, ba chugur ni nge ta'reb rogon ko fare mathe'eg girdi' ni tay e chitamngin i David. Pi girdi' nu boch e nam ni yad be par u Israel e yad 153,600 u gubin. ¹⁸ Me tay 70,000 i yad ni girdi'en e gachwor ma 80,000 e girdi'en e th'um malang u daken e pi burey, me turguy 3,600 ni ngu'ur guyed e maruwel nge yan i m'ay ni bfel' rogon.

3

¹ David ni Pilung ni chitamngin Solomon e ke

mu' i ngongliy rok e gin ngan toy fare Tempel ngay. Ni bay u lan yu Jerusalem u daken fare Burey ni Moriah, ni aram fa gin'en ni m'ug SOMOL riy ngak David, ni tagil' e mn'ag keru' e *grain* rok Araunah ni be' nu Jebus. Me tabab Solomon ni Pilung ko dumow ² u lan e pul ni l'agruw ko duw ni gaman e aningeg ngay nike mang pilung. ³ Re Tempel nem ni toy Solomon ni Pilung e mereb i ragag e fit n'umngin ma guyey e fit radan. ⁴ Fare senggil ni yima yan riy ngalan e naun e ta'reb ga'ngin radan nga radan fare Tempel, guyey e fit radan ma ra'ay nge meruk i ragag fit tolngin. Ma langgin fare senggil e ka ni gabdiy e gol riy ni tin th'abi fel'. ⁵ Bin ni th'abi ga' e senggil e ni gabdiy e palang ni *cedar* ko rungrung u langgin min gabdiy e gol nrib fel' nga daken, ni kan ker ya'an e gek'iy ni *palm* nge yu kiy i chen nga daken. ⁶ Me nunuwnag fare pilung fare Tempel ni bfel' ya'an ko malang nib tolang pulwon nge gol nni fek ko fare nam nu Parvaim. ⁷ I fanay e gol nge gabdiy ko rungrung ko fare Tempel, nge llon riy, nge mirichlen e mab, nge mab. Daken e rungrung riy e ke ker ya'an e pi kerubim ngay. ⁸ Fare senggil u langgin ni yima yog ni aram e Gin Th'abi Thothup riy e guyey e fit n'umngin ma guyey e fit radan, ni aram ga'ngin radan fare Tempel, ma rliw' nge lal e ton e gol nfanay ngan gabdiy nga daken e rungrung ko Gin Th'abi Thothup riy, ⁹ rliw' e *ounce* e gol nni fanay ko richib, ma rungrung ko tini ngalang e senggil e kuni gabdiy e gol ngay.

¹⁰ Miki yog fare pilung ngak girdi'en e maruwel ngar ngongliyed l'agruw i kerubim ko wasey, ni

ngan ing ko gol, ngar ted ngalan fa Gin Th'abi Thothup, ¹¹⁻¹³ ni yow ba ta'abfayon ni yow ba sap nga langan e mab. Ra reb e gali n'ey ma l'agruw pon, ra barba' i pon ma medlip nge baley e fit n'umngin, ni kar pithigew e changag ni be math porow nga ta'bang u lukngun fare senggil ma ra bagyow ma be math barba' i pon ko rungrung u barba' fare senggil, ba k'iy porow u barba' nga barba' fare senggil ni guyey e fit radan. ¹⁴ Mi ni ngongliy bangi kateng ni fen fa Gin Th'abi Thothup nni ngongliy ko mad ni wech nge ku boch ban'en mi ni k'ad ko ma'chaw ni ra'en mak'ef, nge *purple*, nge row, ni kan susunag ya'an e kerubim nga daken.

*Fagal duga' ni Bronze
(1 Kings 7:15-22)*

¹⁵ Me yog fare pilung ni ngan ngongliy l'agruw ley i duga', nra reb ma wugem nge l'agruw e fit tolngin, mi ni tay fagal duga' nga mit fare Tempel. Ra ba ley ma bay bangi ban'en u p'ebugul ni medlip nge baley e fit tolngin. ¹⁶ Ma p'ebugul fagal duga' e kan nunuwnag ko yuyil'i chen ni kan lifith nge ra'ay i wom'ngin e gek'iy ni *pomegranate* nib *bronze*. ¹⁷ Fagal duga' e nn'uf u barba' ngu barba' i langan e mab ko fare Tempel: bin ni bay ko yimuch e ni tunguy fithingan ni Jakin* ma bin bay ko lel'och e ni tunguy fithingan ni Boaz.†

* **3:17** JAKIN: Re fithingan ney ni Hebrew e gowa fare bugithin ni "Ir (Got) ni duwgiliy nge tay." † **3:17** BOAZ: Re fithingan ney ni Hebrew e gowa fare bugithin ni "gelngin (Got)."

4

Gathon e Tempel
(1 Kings 7:23–51)

¹ Me yog Solomon ni Pilung ni ngan ngongliy ba altar ni *bronze*, ni ta'reb n'umngin nga radan ni go' guyey e fit ma ragag nge lal e fit tolngin. ² Miki ngongliy ba teng nib *bronze* ni ba lulbuy, ni medlip nge baley e fit to'marngin, ma ragag nge lal e fit u barba' nga barba', ma aningeg i ragag nge lal e fit ga'ngin lukngun ni kan liyeg e fol riy. ³ Mu mirichlen fare teng u wuru' e bay l'agruw thal i nunuw riy ni bay ba thal nga daken ba thal. Pi nunuw n'em riy e ya'an e garbaw ni pumo'on, ni ka ni ngongliy nib peth ko fare teng. ⁴ Fare teng e kan tay nga daken keru' ragag nge l'agruw i garbaw ni pumo'on nib *bronze* ni yad bmath' keru', ra dalip ma ta'bang e yad ba sap ngay. ⁵ Ma fare teng e dalip e inch duba'gin. Ma merichlen e bod merichlen ba kap, nib bug nga wuru' ni bod ba flores nike puf. Re teng nem e gonap'an e ragag nge lal e biyu' e gallon gathon. ⁶ Mu ku ra ngongliyed ragag raba' i dabi, lal raba' e ngan tay nga ba' ni yimuch ko fare Tempel ma lal raba' nga ba' ni lel'och. Ngu'un luknag yuyang ko fapi gamanman ni kan urfiy ni maligach riy. Ma ran ko fare teng nib ga' e ngi i fanay e prist ngu'ur maluk nixed pa'rad ngay.

⁷⁻⁸ Miyad ngongliy ragag i tagil' e magal nib gol nrogon ya'an e pi tagil' e magal ni go' yima ngongliy, nge ragag e tebel, ngan tay e pin'ey ngalan fare senggil nib ga' u lan fare Tempel, ra barba' fare senggil ma lal e tagil' e magal nge lal e

tebel ntay ngay. Mu ku ra ngongliyed ra'ay raba' e taray nib gol.

⁹ Miyad ngongliy reb e yoror ni fan ngak e prist ngalan fare yoror nib ga' ni ku ra ngongliyed u mit fare Tempel. Pi mab u mit e pi garog u thilin fa gali yoror e kan ing ko *bronze*. ¹⁰ Fare teng e ni tay u charen tabthungen fare Tempel ko yimuch ni ngek.

¹¹⁻¹⁶ Miki ngongliy Huram e pi th'ib, nge pi sebel, nge taray. I mu'nag ni gubin e pin'en ni micheg ngak Solomon ni Pilung nra ngongliy ni fan ko fare Tempel:

Fagal duga'

Fa gal raba' i taray ni kan fal'eg u daken p'ebgul fagal duga'

Fa yukiya chen ni kan lifith nib nunuw u p'ebgul baley fagal duga'

Fa 400 i ya'an e gek'iy ni *pomegranate* nib *bronze* ni kan ayliy ni l'agruw thal nib liyeg p'ebgul fagal duga'

Fa ragag i *cart*

Fa ragag raba' i dabiya

Fare teng

Fa ragag nge l'agruw i ya'an e garbaw ni pumo'on nma par fare teng u daken

Fapi th'ib, nge sebel, nge fok

Huram e ir e masta ko girdi'en e mongongol wasay ko gubin e pin'ey nib *bronze* ni kan gichiy, ni bod nika ta'chiylen Solomon ni Pilung, ni ngu'un maruwel ngay u lan fare Tempel rok SOMOL.

¹⁷ En ni pilung e yog ni ngan ngongliy e pin'ey u tagil' e mongongol wasey u thilin yu Sukkoth ngu Zeredah u lan fare loway ni Jordan. ¹⁸ Ere bo'or

e pin'en nni ngongliy ndariy ta'abe' ni manang tomalngin gubin e *bronze* nni fanay ngay.

¹⁹ I Solomon ni Pilung e ki yog ni ngan ngongliy boch ban'en ko gol ni fen fare Tempel: fare altar nge pi tebel ni tagil' e flowa ni yima ognag ngak Got; ²⁰ nge fapi tagil' e magal nge fapi magal nib gol ni un urfiy u mit fa Gin Th'abi Thothup, ni bod rogon nturguy; ²¹ fapi flores ni nunuw, nge fapi magal, nge fen e fek nifiy; ²² nge fen e mathang nifiy ko magal, nge yu raba' i taray, nge yu raba' i pilet ni fen e *incense*, nge yu raba' i th'ib ni yima fek e nifiy u langgin. Urngin e pin'ey ma ni ngongliy ko gol nib th'abi fel'. Fapi mab nib migid nga wuru' fare Tempel nge pi mab ni yan ngalan e Gin Th'abi Thothup e ni ing ko gol.

5

¹ Nap'an ni mu'nag Solomon urngin e maruwel ko fare Tempel, me yan i tay gubin ban'en ni ognag David ni chitamngin ngak SOMOL ko senggil ni tafen e cha'ar u Tempel ni aram e silber, gol, nge ku boch ban'en.

Fare Kahol ko M'ag nni Fek i Yib ngalan fare Tempel

(1 Kings 8:1-9)

² Ma aram me pining Solomon gubin e pi'in ma gafaliy epi ganong nge yuke girdi' nu Israel ngar mu'ulung gad nga Jerusalem, ya ngan fek fare Kahol ko M'ag rok SOMOL u Zion ni fare Binaw rok David ngan tay ngalan fare Tempel. ³ Miyad mu'ulung ni yad gubin u ngilan' e Madnom ko Nochi Naun. ⁴ Nap'an ni go' ke mu'ulung gubin

fa pi tagafal, me tining e pi Levite fare Kahol ko M'ag ngalang ⁵ ngar feked i yan ko fare Tempel. Miki feke e prist nge pi Levite fare Tent u p'eowchen SOMOL nge gubin tatalin i yan ko fare Tempel. ⁶ Solomon ni Pilung nge gubin e girdi' nu Israel nra mu'ulunggad nga mit fare Kahol ko M'ag ngar pi'ed e saf nge garbaw ni pire' ni maligach ndakiyag i the'eg. ⁷ Aram me fek fapi prist fare Kahol ko M'ag rok SOMOL ngalan fare Tempel ngar ted ngalan fa Gin Th'abi Thothup, u tan pon fa gal kerubim. ⁸ Pon e gal kerubim nem e ba puf nike upunguy fare Kahol nge mat' riy. ⁹ Kemus nu mit fa Gin Th'abi Thothup e ra sak'iy be' riy ma ra guy tabanggin fa gal ley i mat, ma dariy bang ni yira guy riy. (Fa gal ley i mat' e kabay u rom e daba'.) ¹⁰ Dariy ban'en u lan fare Kahol ko M'ag kemus ni fa gal yang i malang ni tay Moses ngay ko burey u Sinai, ko gin ni ngongliy SOMOL fare m'ag riy u thilin nge girdi' nu Israel ni rchuwgad u Egypt.

Maluplup'en SOMOL

¹¹⁻¹⁴ Gubin e prist ni bay ni demturug ere ulung nib milfarad ngay, ni kar be'ech niked yad. Ma gubin girdi'en e musik ko pi Levite ni aram Asaf, Heman, nge Jeduthun, nge girdi'en e yuke girdi' rorad, ni go' ka ra chuwgad ko mad ni wech. Pi Levite e ra sak'iyygad nga charen fare altar u ba' ni ngek ni bay e *cymbal* nge *harp* rorad, nib mu'un 120 e prist ngorad ni yad be thoy e rappa', nge *cymbal*, nge ku boch e talin e musik, ni yad be pining e sorok ngak SOMOL ko tang ni yad be ga'ar:

“Ke sorok SOMOL, ni bochan e ba gol,
Ma t’ufeg rok e dabimus.”

Nap’an ni be chuw fapi prist u lan fare Tempel
mi yigi suguy bang i manilang lan fare Tempel
ni be matmat ra’en nga muluplup’en SOMOL, ma
dakiyag ni ngar ul ul gad ko fare liyor ni yad be
tay.

6

Numon ni tay Solomon ko Girdi’ (1 Kings 8:12–21)

¹Ma aram me meybil Solomon ni Pilung ni ga’ar,
“SOMOL, gur e ka mu mel’eg ni ngam par u fithik’
e manileng nge lumor.

²Are chiney e ku gu ngongliy ba tempel nib rir ni
fan ngom,
bangi ban’en ni ngam par riy ni manemus.”

³Ngiyal’ ni ba’aram nib sak’iy ga’ngin yu Israel
u rom. Me cheal e en ni pilung u luwan nge sap
ngorad me ning ngak Got ni nge fal’eg wa’athrad.

⁴Ni ga’ar, “Ke sorok SOMOL ni Got nu Israel! Ke tay
nga tagil’ e n’en ni micheg ngak David ni chitamag
ni fa’an ni ga’ar ngak, ⁵‘Nap’an fa ngiyal’ ni gu
fek e girdi’ rog nga wuru’ yu Egypt ke mada’ ko
chiney, ma da gu mel’eg reb e binaw u lan e nam
nu Israel ni aram e gin ngan toy ba tempel ngay
ngu’un liyor ngog riy, ma dagu duwgiliy be’ ni ngi
i gafaliy piyu Israel ni girdi’ rog. ⁶Machane chiney
e ku gu mel’eg yu Jerusalem ni aram e gin ngu’un
liyor ngog riy, me gur David e ngu’um gagiyeagnag
e girdi’ rog.’”

⁷ Miki ul ul Solomon ngay, “Chitamag i David e tafinaynag ni nge toy ba tempel ni ngu’un liyor ngak SOMOL ni Got nu Israel riy, ⁸ machane me ga’ar SOMOL ngak, ‘Tafinay ni kam tay ni ngam toy ba tempel ni fan ngog e ba mat’aw, ⁹ machane gur e ri dab mu toy. Be’ nib mo’on ni fakam, be’ nri fakam e ir e bayi toy e tempel rog.’

¹⁰ “Ere chiney e ke tay SOMOL nga tagil e n’en ni micheg: Ku gu wan nga luwan e chitamag ku gu mang pilung nu Israel, ku gu toy ba tempel ni fan e ngu’un liyor ngak SOMOL ni Got nu Israel riy. ¹¹ Ku gu tay fare Kahol ko M’ag ngalan fare Tempel, re Kahol nem e bay fa gal yang i malang riy ni fare m’ag ni ngongliy SOMOL u thilin nge girdi’ nu Israel.”

Meybil Rok Solomon
(1 Kings 8:22–53)

¹² Ma aram me sak’iy Solomon nga mit fare altar nga p’eowchen e girdi’ nu Israel nge pug pa’ ngalang ngi i meybil. (¹³ I Solomon e ngongliy bang i fang ko *bronze* nge tay nga lukngun fare yoror. Re gi fang nem e meruk e fit n’umngin nge radan ma lal e fit tolngin. Me yan Solomon nga daken fare gi fang me ragbug nga but’ ko gin nra guy e girdi’ ni gubin riy, me pug pa’ ngalang nruw raba’.) ¹⁴ Me meybil ni ga’ar, “SOMOL ni Got nu Israel, dariy e Got ni bod gur u ga’ngin e tharmiy ngu fayleng. Kam tay nga gil’ fare m’ag u thilmed e girdi’ rom u n’umngin nap’an ni yad be fol rom u polo’ i gumircha’rad. ¹⁵ Kam tay nga gil’ e n’en nim micheg ngak e chitamag i David; daba’ e gubin e thin e ke yibi aw nga rogon ni mog. ¹⁶ Ere chiney

SOMOL ni Got nu Israel, mu tay nga tagil' fa bug nem e thin ni mog ngak e chitamag ni ga ra rin' nap'an ni lungum ngak e gubin ngiyal' ma reb e pi'in owchen e bayi gagiyeg ni pilung u Israel, ni fa'anra yad be fol ko Motochiel rom ni bod ni rin' David. ¹⁷ Ere chiney, SOMOL ni Got nu Israel, mu tay nga gil' urngin e tin mmichieg ngak e tapigpig rom i David.

¹⁸ "Machane, Got, mog rayag rom ni ngarim par u roy u fayleng u fithik' e pumo'on nge ppin? Mus ngalan e tharmiy ni ga'ngin ma dab mu taw nga langgin, ere bu uw rogon ma ga taw ngalan e re Tempel ney ni kug toy? ¹⁹ SOMOL ni Got rog, i gag e tapigpig rom. Mmotoyil ko meybil rog ma ga pi' ngog e pin'en ni gu be ning ngom. ²⁰ Matanagiy e re Tempel ney ni rran nge nep'. Kam micheg ni irera' e gin bay un liyor ngom riy, ere mmotoyil ngog ko ngiyal' ni gu ra sap ko re Tempel ney nggu meybil. ²¹ Mu rung'ag e pi meybil rog nge pi meybil rok e pi girdi' rom ni piyu Israel nap'an ni yad ra sap ko gin'ey ngar meybilgad. U lan tafnam u tharmiy e ngam mmotoyil ngomad riy ma ga n'agfan e denen romad.

²² "Nnap'an ni yira yog nike rin' be' e kireb ku be' min feki yib ko altar rom u lan e re Tempel ney ni ngamog ni de buch e rok, ²³ ma SOMOL, ngam mmotoyil ngorad u tharmiy ngam turguy e kireb rok e pi tapigpig rom. Mu gechignag e en nib buch e rok nrogon e gechig nib mat'aw ni nge aw ngak ma ga pithig u pulwon e en ni bfel' e rok.

²⁴ "Nap'an nra gel e pi to'ogor rok e girdi' nu Israel ngorad ni bochan e ka ra denen gad nib togopluw ngom, ma nap'an ni yad ra sul ngom

ngarbad ko re Tempel ney miyad meybil ngom u fithik' e sobut'an ni ngam n'agfan e denen rorad, ²⁵ ma SOMOL, motoyil ngorad u tharmiy. Mu n'agfan e pi denen rok e girdi' rom ma ga fulwe-grad nga daken fare nam ni ka mu pi' ngorad nge pi chitamngirad kakrom.

²⁶ “Nap'an ni ga ra taleg e n'uw ni bochan e ke denen e girdi' rom nib togopluw ngom, ma nap'an ni yad ra pi' keru'rad ko denen rorad miyad sap ko re Tempel ney, ngar meybilgad ngom u fithik e sobut'an, ²⁷ ma SOMOL, mmotoyil ngorad u tharmiy ma ga n'agfan u wun'um e pi denen rok e pi tapigpig rom, ni girdi' nu Israel, ma ga fil rogon ngorad ngu'ur rin'ed e tin nib mat'aw. SOMOL, ma aram, ma ga pi' e n'uw nga daken e re nam rom ney, ni ka mu pi' ngak e girdi' rom ni ngar tafned.

²⁸ “Nap'an nra yib e yungol u lan e re nam ney fa yib e misilpig ni yima yim' riy fa li' e nifeng nib gowal e woldug fa yib e asmen'ing ni yo'or nge li' e woldug, fa yib e to'ogor ngar chamgad ngak e girdi' rom, fa yib e m'ar nga fithik'rad, ²⁹ ma ga motoyil ko pi meybil rorad. Fa'anra gafgow laniyan' boch i yad e girdi' rom nu Israel miyad pug pa'rad nruw raba' ngalang ni yad ba sap ko re Tempel ney ngar meybilgad, ³⁰ ma ga rung'ag e meybil rorad. Mmotoyil ngorad u tafnam u tharmiy ma ga n'agfan u wun'um e kireb rorad. Kemus ni go' gur e gamnang e tafinay rok e girdi'. Ra be' ma ga pi' ngak e tin nib m'ag ko ngongol rok, ³¹ ya nge yib madgum u laniyan' e girdi' rom mu ur folgad rom ni gubin ngiyal' ni yad be par u lan fare nam ni ka mu pi' ngak e pi chitamngirad.

³² “Nap’an nra rung’ag pi yu bang ni yad ma par nib palog rogon feni sorom nge feni gel gelngim nge rogon ni gubin ngiyal’ ma ga bfal’eg rogom ni ngam rin’ ban’en, ma aram e yad ra yib ni ngar meybilgad u lan e re Tempel ney, ³³ ma ga motoyil ko meybil rorad. U tharmiy ko gin ga ma par riy, e ngam motoyil riy ngorad ma ga pi’ ngorad e n’en ni yad be ning ngom’, ya nge yag ni nangem urngin e girdi’ nu fayleng ngar folgad rom, ni bod rogon ni be rin’ e girdi’ rom nu Israel. Ma aram e yad ra nang nre Tempel ney ni ku gu toy e irera’ e gin ngu’un liyor ngom riy.

³⁴ “Nap’an ni ga ra yog ngak e girdi’ rom ni ngranod ko mael nib togopluw ngak e pi to’ogor rorad miyad meybil ngom, ma demturug e gin’en yad bay riy, ni yad ba sap ko re binaw ney ni gur e mu mel’eg nge re Tempel ney ni ku gu toy ni fan ngom, ³⁵ ma ga motoyil ko pi meybil rorad. Mu rung’ag e meybil rorad u tharmiy mag gagiye nagrad ngar gelgad.

³⁶ “Nap’an nra denen e girdi’ rom nib togopluw ngom — ya dariy be’ ndar ma denen — ma ga pagrad nge gel e pi to’ogor rorad ngorad ni bochan e damumuw rom mi ni fekrad ni kalbus nga yug reb e nam, ni yug aram rogon nib mal’af e re nam nem, ³⁷ ma ga ra motoyil ko pi meybil rok e pi girdi’ rom. Fa’anra yad bay u lan e re nam nem miyad pi’ keru’rad ko denen rorad ngar meybilgad ngom, ni yad be weliy ngom rogon farad denen nge ferad kireb, ma ga motoyil ko pi meybil rorad, SOMOL. ³⁸ Fa’anra yad bay u lan e re nam nem ma riyul’ ni ka ra pi’ed keru’rad ko kireb rorad miyad meybil ngom ni yad ba sap ngaray ko re

but' ney ni ka mu pi' ngak e pi chitamngirad, re binaw ney ni gur e mu mel'eg, nge re Tempel ney ni ku gu toy ni fan ngom, ³⁹ ma aram ma ga motoyil ko pi meybil rorad. U tabnaw rom u tharmiy e ngam motoyil ngorad riy ma ga runguyrad ngam n'agfan u wun'um urngin e pi denen rok e girdi' rom.

⁴⁰ "Got rog, ere chiney e ngam changar ngomad ma ga motoyil ko pi meybil romad ni gamad be pi' ngom u lan e re gin'ey. ⁴¹ SOMOL ni Got, mu sak'iy e chiney, ngam un ko fare Kahol ko M'ag, ni aram e pow u gelngim ngam man ngalan e Tempel ngam par u roy ndariy n'umngin nap'an. Mu fal'eg wa'athan e pi prist rom ko gubin e tin yad be rin', mang e yigi felfelan' gubin e girdi' rom ni bochan e ri gab manigil ngorad. ⁴² SOMOL ni Got, dab mu faluwosnag e re pilung ni gur e mmel'eg. Mu tay u lanin'um rogon feni ba t'uf rom i David ni tapigpig rom."

7

Fare Tempel nni Pi' ngak Got (1 Kings 8:62–66)

¹ Nap'an ni mu' Solomon ni Pilung ko meybil, me yib e nifiy u tharmiy nga but' nge urfiy fapi maligach ni kan pi', me suguy maluplup'en SOMOL fare Tempel. ² Bochan e ke suguy ba tamilang nib maluplup' fare Tempel, ma da kiyag ni th'um fapi prist nga langgin. ³ Nap'an ni guy e girdi' nu Israel fare nifiy nike mul u tharmiy nga but' nge tamilang nike sugnag fare Tempel, miyad paraw nga but' u daken e faraf, ni yad be liyor ngak Got ma yad be pining e sorok nge magaer ngak nga

feni manigil nge t'ufeg rok ni dabimus. ⁴ Ma aram me pi' Solomon nge gubin e girdi' e maligach ngak SOMOL. ⁵ I pi' 22,000 e garbaw ni maligach nge 120,000 e saf ni maligach nma gapaseg thilin Got nge girdi'. Me ir nge fapi girdi' ni gubin e ra og niged fare Tempel ngak SOMOL. ⁶ Me sak'iy e pi prist ko yungi n'en ni kani tay ni tagil'rad, ni yad ba changar ko gin nib sak'iy e pi Levite riy, yad be pining e sorok ngak SOMOL ko pi talin e musik ni ka David ni Pilung e yagnag ma yad be yin' fare tang ni ga'ar, "T'ufeg rok e dabimus!" ni bod nike yog David ngorad ni ngar rin'ed. I thoy fapi prist e rappa nnap'an nib sak'iy gubin e girdi'.

⁷ Me yiblay Solomon lulukngun fare yoror, nge fa gin'en nu mit fare Tempel, ma aram me ognag u rom fapi maligach ni mo'oruf ni kayureb, nge pi maligach ni *grain*, nge mam ko fapi maligach nma gapaseg thilin Got nge girdi'. I rin' e ren'ey ni bochan fare altar ni *bronze* nike ngongliy e kaygi achig ndabki taw gubin e pi maligach ney nga daken.

⁸ Solomon nge urngin e girdi' nu Israel e ra madnom niged fare Madnom ko Nochi Na'un ni medlip e rran. Immoy e girdi' u rom nib yo'or nrabad nib orel ni bod feni orel e wo' u thilin e burey' nu Hamath ko lel'och nge mathil nu Egypt u lan e yimuch. ⁹ Rpired u rom ni medlip e rran ni fan fare altar ni yad be ognag ngak SOMOL mu kur pired ni medlip e rran ni fan ko fare madnom. Me yan i rofen ni tomur ma aram miyad lebuguy e madnom ni ur ted, ¹⁰ me yan ni reb e rran riy, ni aram e rofen ni rliw' nge dalip e rran ko fare pul ni medlip, me l'oeg Solomon fapi girdi' ngar sulod

nga taferad. Yad ba felfelan' nga urngin e tow'ath nike pi' SOMOL ngak e tirok e girdi' nu Israel, nge David, nge Solomon.

Got ni M'ug ngak Solomon Bayay
(1 Kings 9:1–9)

¹¹ Nga tomuren nike mu' Solomon ni Pilung i toy fare Tempel nge fare naun ko pilung, nike mu'nag urngin e tin ni tanomnag riy, ¹² me yib i m'ug SOMOL ngak nnep'. Me ga'ar ngak, "Kug rung'ag e meybil rom, ma kefel' u wun'ug e re Tempel ney ni nge par ni gil' e maligach ni ngu'un pi' ngog. ¹³ Demturug e ngiyal' ni gu ra taleg e n'uw fa gu pi' e asamen'ing ni ngar longyed e woldug fa gu pag e misilpig nge yib nga daken e girdi' rog', ¹⁴ ma fa'anra yad ra meybil ngog ni ka ra kal gad ngan'rad miyad pi' keru'rad ko kireb ni yad be ngongliy, ma aram e gu ra rung'ag nga tharmiy, mu gu n'agfan u wun'ug e denen rorad, mu ku gu fulweg e nam rorad nge fel' rogon bayay. ¹⁵ Bay ug matanagiy e re Tempel ney ma gubin ngiyal' ni kug fal'eg rogog ni nggu rung'ag urngin e meybil ni yibe pi' ngog u roy, ¹⁶ ni bochan e ku gu mel'eg ma ku gu thothupnag ni irera' e gin'en ngu'un liyor ngog riy ndariy n'umngin nap'an. Bay ug matanagiy ma gu be yoror riy ni gubin ngiyal'. ¹⁷ Fa'an ga ra pigpig ngog u fithik' e yul'yul' ni bod ni i rin' e chitamam i David, ngu'um fol ko pi motochiyel rog ma ga be rin' urngin e tin ku gu ta'chiylen ngom, ¹⁸ ma gu ra tay nga tagil' e tin gog ngak e chitamam i David u nnap'an ni gog ngak nu Israel e gubin ngiyal' ma pi'in owchen e bay ur gagiyeeggad riy. ¹⁹ Machane fa'anra dab mu fol

nge pi girdi' rom ko pi motochiyel nge tin kugog ngomed mi gimed tayfan yug boch e got, ²⁰ ma aram e gu ra chuwegmed u lan fare nam ni ku gu pi' ngomed, ma gu ra pag e re Tempel ney ni ku gu tay ni bangi ban'en nib thothup ni ir e ngu'un liyor ngog riy. Girdi' u gubin yang e bay ra moning nigned mu'ur dariyfan nigned.

²¹ "Fare Tempel e yibe tayfan e chiney, machane ngiyal'nem e gubin e girdi' nra yib nge yan u to'oben e ra balyangan'rad ngay miyad fith ni lungurad, 'Mangfan nike rin' SOMOL e ren'ey ko re nam ney nge re Tempel ney?' ²² Ma bayi fulweg e girdi' ni lungurad, 'Bochan e ka ra paged e SOMOL ni Got rorad, ni ir e fek e pi chitamngirad nga wuru' yu Egypt. Ka ra yul'yul'gad ngak yug boch e got mayad be tayfarad. Aram fan nike pag SOMOL e re gafgow ney ke yib ngorad.' "

8

Tin ni Ngongliy Solomon (1 Kings 9:10–28)

¹ Rliw' e duw ni toy Solomon fare Tempel nge fare naun ko pilung ni tafen. ² Miki sunmiy bayay fapi binaw ni pi' Hiram ni Pilung ngak, me yog ngak boch e girdi' nu Israel ni ngranod ra pired ko pi binaw nem. ³ Solomon e mael nge kol fa gi nug nu Hamath ngu Zobah ⁴ me yororiy nib gel ni fan ko mael fare binaw nu Palmyra u daken e ted ni *desert*. Miki ngongliy bayay gubin fapi binaw nu Hamath ni aram tagil e cha'ar. ⁵ Miki ngongliy Solomon bayay e pi binaw ni ba'aray: Talang u Beth Horan ngu pe'ning u Beth Horan

(i gelnag e yoror ko fapi binaw ni fan ko mael ni yima man'nag e garog riy), ⁶ nge fare binaw nu Baalath, nge gubin e pi binaw ni tafen e cha'ar rok, nge pi binaw nma tay e os nge pi *chariot* rok riy. I mu'nag gubin e tini tanomnag ni nge toy u Jerusalem, ngu Lebanon, ngu ga'ngin fare gi nug ni i gagiyeagnag. ⁷ Pi'in nra magachgad ko girdi' nu Hit, Amor, Periz, Hiv nge Jebus ni gathiyad piyu Israel nde thang piyu Israel e pogo-fan rorad aram ko somm'on, ⁸ e yib owcharad ni aram e picha' ni tayrad Solomon ngi i maruwel ngorad, ku aram rogon ke mada ko biney e rran. ⁹ Machane Solomon e de maruwel ko girdi' nu Israel ni sib; yad e ra manged e salthaw rok nge pi tolang ko salthaw, nge pi'in ga' ko *chariot*, nge girdi'en e yan u os. ¹⁰ Ruwmira'ay nge wugem e pi tolang ko salthaw ni yad be gafaliy e maruwel ko fapi'in yad be maruwliy urngin e pin'en ni yibe toy.

¹¹ Me fek Solomon le'engin ni be' ni bpin ni fak fare pilung nu Egypt, nge chuweg u lan fare Binaw rok David nge tay ngalan ba naun nike toy ni tafen fare bpin. I ga'ar Solomon, "Thingar dabi par e re bpin ney u lan fare naun rok David ni Pilung nu Israel, ni bochan e gubin yang ni immoy fare Kahol ko M'ag riy ma ba thothup nib tabgul."

¹² Me pi' Solomon e maligach ngak SOMOL u daken fare altar nike ubung u mit fare Tempel.

¹³ I pi' e pi maligach ni mo'oruf nrogon ni bay ko Motochiel rok Moses ni fan ko yu rran nib thothup: pi *Sabbath*, nge pi Madnom ko M'ug e Pul, nge fa dalip i madnom ni gubin e duw — fare Madnom ko Flowa Ndariy e Is Riy, nge Madnom

ko T'ar Wom'ngin e Woldug, nge fare Madnom ko Nochi Naun. ¹⁴ Me fol ko pi motochiyel nike ngongliy e chitamngin i David, me yarmiy rogon e maruwel rok fapi prist u reb e rran nge reb ma ku er rogon pi yu Levi ni yad ma ayuweg fapi prist ko tang nge pi maruwel rorad. Miki yarmiy girdi'en e matnag u Tempel ni fan ko pi maruwel rorad u langan e pi garog ni yu rran, ni bod rogon nike yog David, ni fare pumo'on ni bay Got rok. ¹⁵ Pin'en ni yog David ngak e pi prist nge pi Levite nib l'ag rogon ko pi naun ni yima cha'ar ngay nge ku boch ban'en e go' nrin' ni ribod rogon niyog.

¹⁶ I taw ko ngiyal'ney ma gubin e pi maruwel rok Solomon ma go' kan mu'nag. Gubin e pi maruwel me yan i aw ni bfel' rogon, ni mus ko defko Tempel rok SOMOL nni ubung nge yan i mada' ko ngiyal' nike m'ay i toy fare Tempel.

¹⁷ Ma aram me yan Solomon nga Eziongeber nga Elath, l'agruw i gampek nu dap'el'ay ko fare nguy ni Akaba, nu lan e nam nu Edom. ¹⁸ Me pi' Hiram ni Pilung e pi barkow ni nge yan ngak Solomon, nike tay e pi kapten rok ngay ni ngar gafaliyed, nge pi sala nike n'uw naprad ko sala. Miyad tareg ni yad e pi tolang rok Solomon ngranod ko fare nam nu Ofir ngar feked i yib ngak Solomon e gol nib bachugur ni nge gaman e ragag nge nel' e ton.

9

*Fare Queen nu Sheba ni yib i guy Solomon
(1 Kings 10:1-13)*

¹ Fare *Queen* nu Sheba ni rung'ag bugwan Solomon ni Pilung me milekag nga Jerusalem ni nge sikengnag nga bogi de'er nib mo'maw'. Ma ke un bogni' ngak, nge bogi kamel ni kan suguy daken keru'rad ko *spice*, nge churwo' nib tolang pulwon, nge gol ni yo'or. Nap'an ni mada'nag fare pin Solomon me fith ngak gubin e de'er ni yib ngan'. ² Me pi' Solomon e fulweg riy ni gubin; dariy ban'en nib mo'maw' ngak ni nge weliy rogon. ³ Fare *Queen* nu Sheba e rung'ag e gonop rok Solomon me guy fare naun ko pilung nike toy. ⁴ Me guy e ggan ni yibe pi' u tebel rok, nge pi senggil nma par e pi tolang rok riy, nge rogon feni yaram gathon e maruwel ko fare tafen e pilung rok nge mad nib ta'reb rogon ni yad ma yin', nge pi mad rok e pi tapigpig rok, nge maligach nma pi' u Tempel. Me par fare pin nike ngat nike balyangan'.

⁵ Me ga'ar ngak fare pilung, "N'en ku gu rung'ag u lan e nam rog ni murung'agem nge gonop rom e riyul'! ⁶ Demich u wun'ug e n'en nnog ngog nge mada' ko ngiyal'ney ni kugub gguy nga owcheg. Ku dawor i m'ing u lukngun fanam gonop ni ku gu rung'ag. Ka ba gel e gonop rom nga rogon ni be yog e girdi'. ⁷ Rib fel' wa'athan e pi'in yad be pigpig ngom, ni gubin ngiyal' ni yad bay rom ma ri yad ba tow'ath ni yad be rung'ag e pi thin rom nib gonop! ⁸ Ngu'un liyor ngak SOMOL ni Got rom! Kedag rogon feni rib felan' ngom nike tem ni gur e pilung, ni ngu'um gagiyege u fithingan. Bochan e ba t'uf e girdi' nu Israel rok ma ba'adag ni nge ayuwegrad ni manemus, ke tem ni gur e pilung

rorad ya nge yag ni mu tay e tin nib mat'aw ma ba yal'uw nga rogon."

⁹ Me pi' ngak Solomon ni Pilung fapi tow'ath nike fek i yib: ba chugur ni nge gaman lal e ton e gol, nge bogi *spice* nib yo'or nge churwo' nib tolang pulwon. Dariy e *spice* ni bod feni fel' e tinem ni pi' fare *Queen* nu Sheba ngak Solomon ni Pilung.

(¹⁰ Fapi girdi'en e yan u barkow rok i Hiram ni Pilung nge Solomon ni Pilung e ra feked e gol u Ofir mu ku yad fek e ren ni *juniper* nge churwo'.

¹¹ Me fanay Solomon fapi ren nge ngongliy e tawo' ni fan ko fare Tempel nge fare naun rok ni tafen e pilung, miki ngongliy talin e musik riy ni *harp* nge *lyre* ni fen e girdi'en e musik. Dawor ni guy ban'en ni aram rogon bingiyal' u lan fare nam nu Judah.)

¹² Solomon ni Pilung e pi' ngak fare *Queen* nu Sheba urngin e tin ni ning. Tiney ni pi' ngak fare pin e ki peth ko tin ni pi' ngak ni pulwon e tow'ath rok ni pi' fare bpin ngak. Ma aram me sul fare bpin nge pi'in nra uned ngak ko nam nu Sheba.

Talin Solomon ni Pilung

(1 Kings 10:14–25)

¹³ Gubin e duw ma bpag e rliw' nge lal e ton e gol nma yib ngak Solomon ni Pilung, ¹⁴ nib mun nga daken e tax nma pi' e pi tachuway' nge pi tafolchuway'. Pi pilung nu Arabia nge pi governor ko pi yungi nug nu Israel e ku yad ma fek i yib ngak e silber nge gol. ¹⁵ Me ngongliy Solomon l'agruw mir'ay yang e *shield*, nra bang ma ka ni ing ko gol npirdi'iy ni gonap'an e ragag nge lal e pawn tomalngin, ¹⁶ nge 300 yang e *shield* nib achig boch,

nra reb ma kan ing ko gol nni pirdi'iy ni gonap'an e meruk e pawn tomalngin. Me tay fapi *shield* ni gubin ngalan bang u lan fare Senggil ko Loway nu Lebanon.

¹⁷ Miki yog e en pilung ngan ngongliy ba chiya ko pilung nib ga'. Bang riy e kan ing ko *ivory* ma gin ni magey riy e go' ni ing ko gol ni go' gol.

¹⁸ Nel' e tawo' ni yan ngalang ko fare chiya ko pilung, ma kan tay tagil' rifrifen ay riy nib peth ngay ni kan ing ko gol. Bay tagil' i pa'ay u barba' ngu barba' fare chiya, ma ra barba' fare chiya ma bay ba ya'an e gamanman ni layon riy nib sak'iy.

¹⁹ Ma ragag nge l'agruw e ya'an e gamanman ni layon ni bay u daken fapi tawo', ra reb fapi tawo' u baley ngu baley ma bay reb riy. Dariy ba chiya' ko pilung ni bod e biney bingiyal' u lan tafen reb e pilung.

²⁰ Urngin e kap rok Solomon ma go' ni ngongliy ko gol, nge gubin tatalin e taang ni bay u langgin Senggil ko Loway nu Lebanon ni go' ni ngongliy ko gol ni go' gol. Silber e da un leamnag nib tolang pulwon u nap'an e gagiyeg rok Solomon. ²¹ Ma immoy bogi barkow rok nma tareg u maday ni be un ko tirok Hiram ni Pilung e barkow. Yu dalip e duw me sul e pi barkow rok bayay nike fek e gol, nge silber, nge *ivory*, nge gamanman ni *ape*, nge mongki.

²² Solomon ni Pilung e ba fel rogon ma ba gonop ngak gubin e pi pilung nu fayleng. ²³ Yad gubin ma ur fithed laniyan' ni ngar rung'aged rogon e gonop nike pi' Got ngak. ²⁴ Ra bagyad me fek e pi tow'ath i yib ngak Solomon — tin nni ngongliy ko silber nge gol, nge mad nib n'uw, nge pi talin e cham, nge

spice, nge os, nge *mule*. Ren'ey e un rin' u reb e duw ngu reb.

²⁵ Solomon ni Pilung e ki immoy 4,000 e chum rok ni tafen e pi *chariot* nge pi os rok, ma immoy 12,000 e os rok ni fan ko mael. I tay Solomon boch u Jerusalem ma tin ni magey e go' tayrad u boch e binaw nib thilthil. ²⁶ Ir e re tagagiyeg ni th'abi sorok u fithik' gubin e pilung nu lan fare gi nug ni tabab ko lul' ni Eufates nge yan nga Filistia nge taw ko mathil u Egypt. ²⁷ Nap'an ni ir e be gagiyeg ma silber u lan yu Jerusalem e ke bod feni mom i pir'eg e malang, ma gek'iy ni *cedar* e ri yo'or nge bod e yug gek'iy ni *sycamore* u enggin e pi burey nu Judah. ²⁸ Mu un pi' e pi os ngi i yib ngak Solomon u Musri ngu gubin yang.

*Rogon murung'agen e gagiyeg ni i tay Solomon
(1 Kings 11:41–43)*

²⁹ Tin kabay u murung'agen Solomon kakrom ko tabolngin nge mada' nga tungun e go' kan yoloy ngalan fare babyor ni *Chepin Nathan ni fare Profet*, nge babyor ni *Yi'iy rok Ahijah nu Shiloh*, nge babyor ko *Pin'en ni Pilyeg e Changar rok Iddo ni Profet* ngi i guy, ni ku bay riy murung'agen e gagiyeg ni i tay Jeroboam ni Pilung nu Israel. ³⁰ Solomon e i par u Jerusalem ngi i gagiyegnag yu Israel ni ga'ngin ni aningeg i ragag e duw. ³¹ Me yim' mi ni k'eyag u lan fare Binaw rok David me Rehoboam nib mo'on ni fak e yan nga luwan nge mang pilung.

10

Pi Ganong nu lan e lel'och nra togopluwgad (1 Kings 12:1-20)

¹ Rehoboam e yan nga Shekem ko gin ke mu'ulung urngin e girdi' ko ley ni lel'och yu Israel ngay ni ngar pilung nixed Rehoboam. ² Nap'an ni rung'ag Jeroboam, nib mo'on ni fak Nebat ni yan nga Egypt ni be mil rok Solomon ni Pilung, ere thin ney me sul nga tafen. ³ Girdi' ko pi ganong nu lan e lel'och e ra pininged ni nge sul, mranod ni yad gubin ngak Rehoboam nge lungurad ngak, ⁴ "Chitamam e ke motogel ngomad ni nggu marwelgad nib gel. Fa'an ga ra ba'udeg romad nge mom e par romad, ma gamad ra par u tan pa'am ni gamad ba yul'yul' ngom."

⁵ Me fulweg Rehoboam ni ga'ar, "Mu pi'ed dalip e rran ngog ni nggu leamnag e tin kamogned. Fin gimed sul ngog bayay." Aram me yan fapi girdi'.

⁶ Me fith Rehoboam ni Pilung laniyan' fapi pumo'on ni yad bpi'lal ni ur manged e pi tafonow rok e chitamngin i Solomon. "Mang e fulweg ni gimed be leamnag nib manigil ni nggu pi' ngak e pi girdi' ney?"

⁷ Miyad fulweg ni lungurad, "Fa'an ga ra gol ngak e pi girdi' ney ngam mman nga lanin'rad ngam pi' e thin ni bfel', ma gubin ngiyal' ni yad ra pigpig ngom ni yad ba yul'yul'."

⁸ Machane de fol Rehoboam ko fonow rok fapi pumo'on me yan ngak e pi'in pagel nra ilalgad u ta'bang ma yad e ka ra manged e pi tafonow rok e ngiyal'nem. ⁹ Me fithrad ni ga'ar, "Mang e gimed be leamnag nib manigil ni nggu rin'? Mang

e thingar gog ngak e girdi' ni yad be wenig ngog ni nggu ba'udeg e maruwel ngorad?"

¹⁰ Miyad fulweg ni lungurad, "Ba'aray e n'en ni ngamog ngorad: 'Bugul ni achig i buguli pa'ag e ka ba ga' nga lukngun e chitamag.' ¹¹ Mog ngorad ni ngam ga'ar, 'Chitamag e pi' e maruwel ngomed nib gel; ma maruwel ni gu ra pi' e kabgel boch ngay. I toy med ko dimow, me gag e bay gu pirdi'iymed ko dimow ni fen e garbaw ni pumo'on!' "

¹² Dalip e rran nga tomuren me sul Jeroboam nge gubin fapi girdi' ngak Rehoboam ni Pilung, ni bod nike yog ngorad. ¹³ Ma de fol fare Pilung ko fonow rok fapi pumo'on ni kar pi'lalgad me non nib gel mirin ngak fapi girdi', ¹⁴ ni bod nike yog fa pi'in kayad ba pagel ni nge rin'. I ga'ar, "Chitamag e i pi' e maruwel ngomed nib gel; me gag e ngarug gelnag boch e maruwel ngomed. I toy med ko dimow; me gag e bay gu pidi'iymed ko dimow ni fen e garbaw ni pumo'on!" ¹⁵ I gagiyeagnag SOMOL ni Got nge yan i aw ni aram rogon ya nge yib i m'ug nib riyul' e tin ni yog ngak Jeroboam nib mo'on ni fak Nebat u l'ugun Ahijah ni profet nu Shiloh. Aray fan nde motoyil fare pilung ngak fapi girdi'.

¹⁶ Nap'an ni nang fapi girdi' ni dabi motoyil fare pilung ngorad, miyad tolul ni be lungurad, "Kemu' David nge tabnaw rok! Bamang e ka'ar rin'ed ni fan ngodad? Gadad yu Israel e ngad sulod nga tafedad! Dapaged Rehoboam ngi i ayuweg e tabnaw rok!"

Ma aram me cheal e girdi' nu Israel ngar to-gopluwgad, ¹⁷ miyad pag Rehoboam nge par ni kemus ni pilung ko pi girdi' nma par u lan e nug nu Judah.

¹⁸ Ma aram me l'oeg Rehoboam ni Pilung Adoniram, ni ir e ma tay muru'agen e maruwel nib gel nma pi' fare pilung, ni nge yan ngak piyu Israel, miyad cheal ngar malang niged nge yim'. Nap'an ni buch e ren'ey, me gurnag Rehoboam ir nge af nga daken e *chariot* rok nge mil nga Jerusalem. ¹⁹ Ma ka aram e ngiyal' ni par e girdi' nu ley ni lel'och fare nam nu Israel ni yad be togo-pluw ngak e pi'in owchen David ni ur pilunggad.

11

Yi'iy Rok Shemayah (1 Kings 12:21–24)

¹ Nap'an ni taw Rehoboam ni Pilung nga Jerusalem, me pining nga ta'bang 180,000 e salthaw nth'abi cheag ko fa gal ganong rok Benjamin nge Judah. Ke leamnag ni ngaranod ko mael ngar sulweged e pi ganong nu ley ni lel'och yu Israel nga tan pa'. ² Machane me yog SOMOL ngak fare profet i Shemayah ³ ni nge pi' e re bug i thin ni ba'aray ngak Rehoboam ni Pilung nge ngak urngin e girdi' ko ganong rok Judah nge Benjamin: ⁴ “Dab m'aged e mael ngak e girdi' romed. Mu sulod ni gimed gubin nga tafenmed. N'en ke buch e gag e kug gagiyegnag.” Miyad fol ko n'en keyog SOMOL ma aram e daranod ni mael ngak Jeroboam.

Rehoboam ni yororiy e pi binaw ni fan ko mael

⁵ Me par Rehoboam u Jerusalem me yog ni pi binaw ni ba'aray ko fagal ganong rok Judah nge Benjamin e go' ngan yororiy ni fan ko mael: ⁶ yu

Bethlehem, Etam, Tekoa, ⁷ Bethzur, Soko, Adullam, ⁸ Gath, Mareshah, Zif, ⁹ Adoraim, Lakish, Azekah, ¹⁰ Zorah, Aijalon, ngu Hebron. ¹¹ I yog ni ngan yororiy fapi binaw ni fan ko mael me turguy e en nge ga' ko salthaw u gubin fapi binaw, mra reb fapi binaw ma ke kunuy e ggan, nge gapgep ni *olive*, nge wayin, nga langgin, ¹² ma ku er rogon e yungi *shield* nge sarey. Aray rogon ni tay yu Judah nge Benjamin u tan pa'.

Prist nge pi Levite nrabad nga Judah

¹³ Ga'ngin yang e nug nu Israel ni yib e pi prist nge pi Levite riy ko yimuch nga Judah. ¹⁴ Me n'age pi Levite e yungi flang ni yad ma chugliy e gamanman riy nge ku boch e binaw ngranod ra pired nga Judah ngu Jerusalem, ni bochan Jeroboam ni Pilung nu Israel nge pi pumo'on ni pifak e ka ra chuweggedrad ko pi pigpig ko prist ngak SOMOL. ¹⁵ Jeroboam e mel'eg boch e girdi' ngar manged e prist rok ni ngu'ur pigpiggad ko fa yungi tagil' e tayfan rok e pi'in ndar nanged Got ma yad be tayfan e mo'onyan' nge bogi liyos ni ya'an pifak e garbaw ni pumo'on nike ngongliy. ¹⁶ Ma gubin e girdi' nu lan fapi ganong nu Israel nriyul' ni yad ba'adag ni ngu'ur liyorgad ngak SOMOL ni Got nu Israel, e go' ra leked e pi Levite nga Jerusalem, ya nge yag ni ngar pi'ed e pi maligach ngak SOMOL ni Got rok e pi chitamngirad. ¹⁷ Ren'ey e i pi' gelngin fare nam nu Judah, ma dalip e duw ni ur ayuweged Rehoboam nib mo'on ni fak Solomon mu'ur pired ni bod ni ur pired u tan e gagiyeg rok David ni Pilung nge Solomon ni Pilung.

Tabnaw rok Rehoboam

¹⁸ Rehoboam e le'engiy Mahalath ni chitamngin e Jerimoth nib mo'on ni fak David ma chitiningin Abihail, ni be' ni bpin ni fak Eliab nib mo'on ni fak Jesse. ¹⁹ Dalip e pagel ni fakrow, Jeush, She-mariah, nge Zaham. ²⁰ Miki bingiyal' me le'engiy Maakah ni be' ni bpin ni fak Absalom, miyow fakay aningeg e pagel: Abijah, Attai, Ziza, nge Shelomith. ²¹ I Rehoboam e ragag nge meruk pi le'engin ma nel' i ragag e kuboch e ppin rok, ma rliw' nge meruk e pagel ni pifak ma nel' i ragag e ppin. U fithik' gubin pi le'engin nge ku yug boch e ppin rok ma Maakah e th'abi t'uf rok u fithik'rad, ²² me Abijah nib mo'on ni diyennag Maakah e ir e th'abi t'uf rok Rehoboam u fithik' urngin pifak, me mel'eg ni ir u fak e nge yan nga luwan nge mang pilung. ²³ Rehoboam e ba gonop u rogon ni pi' e pi maruwel ngak e fapi pagel ni pifak me gararegrad u lan e nug ko ganong rok Judah nge Benjamin ko fapi binaw ni kan yororiy nib gel ni fan ko mael. Ma rib fel' pa' ngorad ni yad gubin miki m'ag taban e ppin ni yo'or ni ngar le'engiyed.

12

Shishak ni Pilung nu Egypt ni kol yu Judah (1 Kings 14:25–28)

¹ Yug nap'an ni m'ug nike fel' rogon e lung ni be tay Rehoboam, me ir nge girdi' rok e go' ra digeyed e Motochiel rok SOMOL. ² U lan e re duw ni lal ko gagiweg ni i tay Rehoboam mi ni gechig nagrad ni fan e da ur yul'yul'gad ngak SOMOL. Shishak ni Pilung nu Egypt e yib i m'ag e mael nga Jerusalem ³ ni yad barba' i salthaw ni reb e bbiyu'

nge l'agruw mir'ay e *chariot* riy, nge nel' i ragag e bbiyu' e salthaw ni mayan u os, nge ku boch e salthaw ndakiyag i the'eg, nib mu'un e yu raba' i salthaw nu Libya ngay, ngu Suk, ngu Sudan. ⁴ Me kol u fithik' e mael fapi binaw nu Judah ni kan yororiy nib gel ni fan ko mael nge yan nge taw nga Jerusalem.

⁵ Shemayah ni profet e yan ngak Rehoboam ni Pilung nge pi'in ma gafaliy yu Judah ni go' ka ra mu'ulung gad nga Jerusalem ni ngar milgad rok Shishak. Me ga'ar ngorad, "Ba'aray e thin rok SOMOL ngomed: 'Kam pagedgag, ere chiney e ku gu pi'med nga pa' Shishak.'"

⁶ Fare pilung nge fapi tagafal e rogned ni kar denengad, me lungurad, "N'en ni be rin' SOMOL e bmat'aw."

⁷ Nap'an ni guy SOMOL e ren'ey, me non ngak Shemayah bayay ni ga'ar, "Bochan ni karogned ni yad e kar denengad, ma aram e dab ku gu thirifrad u but'. Machane nap'an nra yib Shishak i m'ag e mael ngorad, mra chugur ni nge math owcharad. Dab kug gechignag yu Jerusalem nib gel nrogon gelngin e damumuww rog, ⁸ machane bayi kolrad Shishak u fithik' e mael, ma bay ra nanged e n'en nib thil ko pigpig ni yad ma tay ngog nge pigpig ni yad ma tay ngak e pi tagagiyeg nu fayleng."

⁹ Shishak ni Pilung e yib nga Jerusalem nge fek e machaf ko fare Tempel nge fare tafen e pilung. I fek ni gubin nib mu'un fapi *shield* ngay nib gol ni ngongliy Solomon. ¹⁰ Me ngongliy Rehoboam boch e *shield* ko *bronze* nge tay nga luwan fa tinem me tay chiylen ngak e pi tolang nib milfan e matnag ko pi garog ko fare naun ko pilung ngorad.

¹¹ Gubin yay nra yan fare pilung nga Tempel me fek fapi matnag fapi *shield* nge un ngorad nge mu' miyad fulweg ko fare senggil ni tafen e matnag.

¹² Damumuw rok SOMOL e de thirif Rehoboam u but' ni bochan e m'ing ngak SOMOL, me par yu Judah ni kabfel' rogon.

Buchu'uw u murung'agen e gagiyeg rok Rehoboam

¹³ Rehoboam e i gagiyeg u Jerusalem me gel gelngin ko pilung ni i tay. Ir e aningeg i ragag nge ta'reb e duw yangren me mang pilung, me gagiyeg ni ragag nge medlip e duw u Jerusalem, fare binaw nike mel'eg SOMOL u daken fare nam nu Israel ni ga'ngin ni ireram e gin nge mang tagil' e liyor ni ngu'un tay ngak riy. Chitiningin Rehoboam e Naamah, ni be' ko fare nam nu Ammon.

¹⁴ Rehoboam e rin' ban'en nib kireb, ni bochan e da i guy rogon ni nge nang e tin nib m'agan' SOMOL ngay.

¹⁵ Gubin e tin i ngongliy Rehoboam ko tobolngin nge mada' ko tungun nge gubin murung'agen e tabnaw rok e yira pir'eg u lan fare babyor ni *Chepin Shemayah ni Profet* nge babyor ni *Chepin Iddo ni Profet*. Rehoboam nge Jeroboam e dar tal gow ko mael ngorow. ¹⁶ Me yim' Rehoboam mi ni k'eyag u lan fapi low ko yam' ni fen e pilung u lan e Binaw rok David me yan Abijah nib mo'on ni fak nga luwan nge mang pilung.

13

*Mael ni Tay Abijah ngak Jeroboam
(1 Kings 15:1–8)*

¹ U lan e duw ni gaman e ragag nge meruk ko gagiyeg rok Jeroboam ni Pilung nu Israel, me mang Abijah e pilung nu Judah, ² me gagiyeg ni dalip e duw u Jerusalem. Chitiningin e Mikayah ni be' ni bpin ni Uriel e chitamngin ni be' ko fare binaw nu Gibeah.

Me yib i sum reb e mael u thilin Abijah nge Jeroboam. ³ Fek Abijah barba' i salthaw ni yad aningeg mir'ay e bbiyu', me yib Jeroboam ni togopluw ngak ni bay e salthaw rok ni yad meruk mir'ay e biyu' u gubin.

⁴ Me mada' fa gal raba' i salthaw nga daken e ted ni go' burey u Efraim. Me yan Abijah ni Pilung nga daken e burey ni Zemaraim fithingan me tolul ngak Jeroboam nge piyu Israel ni ga'ar: "Mmotoyilgad ngog! ⁵ Dam nanged ni SOMOL ni Got rok yu Israel, e ngongliy ba m'ag u thilrow David ndabi math bi'id, ni pi' SOMOL ngak nge pi'in owchen ni yad e ngu'ur pilunggad u ga'ngin yu Israel ni dariy n'umngin nap'an? ⁶ Jeroboam nib mo'on ni fak Nebat e cheal nge togopluw ngak Solomon ni Pilung rok. ⁷ Me tomur riy me kunuy ba ulung i girdi' ni kireb ndariy rogorad ngabang, miyad suruy Rehoboam nib mo'on ni fak Solomon nge fol u laniyan'rad, ya be' ni kab pagel ma denang rogon ni nge siyegrad. ⁸ Ere chiney e gimed be yog ni ngam chamgad nib togopluw ngak e re lung ni pi' SOMOL ngak e pi'in owchen David. Bay ba raba' i salthaw romed nib ga' ma kubay romed e pi ya'an fak e garbaw ni pumo'on ni gol ni ngongliy Jeroboam ni nge mang pi got romed. ⁹ Kam tulufed e prist rok SOMOL, nge pi'in owchen Aron, nge pi Levite. Ma kam mel'egged boch e

prist ni bod nma rin' yug boch e nam ka mu ted nga luwrad. Yug demturug be' nra yib nike fek ba garbaw ni pumo'on fa medlip i saf mra yag ni nge tabgul ni bod e prist rok e pi got romed nir.

¹⁰ Ma gamad e kagmad be pigpig ngak SOMOL ni Got romad ma dawor gu paged. Prist nrabad rok Aron e kayad ma rin' e maruwel rorad, ma pi Levite e tama'ayuw rorad. ¹¹ Gubin e kakadbul nge blayal' ma yad ma pi' ngak e *incense* nge gamanman ni maligach ni yibe urfiy nika yu reb. Ma yad be pi' e maligach ni flowa u daken ba tebel ni kan tabgulnag, ma gubin e blayal' ma yad ma gal' e magal u daken e pi tagil' e magal nib gol. Gamad ma rin' e n'en keyog SOMOL, machane gimed e kam digeyed SOMOL. ¹² I Got ni ir e ma gagiye nagmad ma prist rok e yad ba'aray ni bay e rappa rorad, ni ka ra fal'eged rogorad ni ngar thoyed miyad piningmad ni nggu maelgad ngomed. Girdi' nu Israel, dab mu chamgad nib togopluw ngak SOMOL ni Got rok e pi chitam-ngimed! Dabyag ni ngam gelgad!"

¹³ Rengiyal' i n'em ma ke l'oeg Jeroboam yu raba' fapi salthaw rok ni ngranod u keru' e pi salthaw nu Judah ngar oggad ngorad, me par e tin kabay e salthaw rok Jeroboam ni ka ra sabaliyed e salthaw nu Judah. ¹⁴ Me chachangar piyu Judea miyad guy ni ka ni longobiyrad. Miyad tolulnag e ayuw ngak SOMOL, me thoy e prist fapi rappa. ¹⁵ Me tolul piyu Judea nib ga' lamrad, me gafaliyrad Abijah miyad cham ngak piyu Israel; me gel Got ngak Jeroboam nge fare raba' i salthaw nu Israel. ¹⁶ Me mil piyu Israel rok piyu Judea,

me gelnag Got piyu Judea ngorad. ¹⁷ Abijah nge fare raba' i salthaw rok e ra li'ed piyu Israel ngar waergad — baley u reb e *million* e salthaw ni th'abi cheag nu Israel nli'rad ngarm'ad. ¹⁸ Ma aram e girdi' nu Judah e ka ra gelgad ngak piyu Israel, ni bochan e ra gifgad ngak SOMOL ni Got rok e pi chitamngirad.

¹⁹ Me tuluf Abijah fa raba' i salthaw rok Jeroboam nge kol boch e pi binaw rok ni nge tafnay: yu Bethel, Jeshanah, Efron, nge yuchi binaw nib chugur ko pi binaw ney. ²⁰ N'umngin nap'an ni i gagiyege Abijah ma dakiyag ni sul gelngin Jeroboam nga rogon. Ma aram me cham SOMOL ngak nge li' nge yim'.

²¹ Me Abijah e aram e ri gel boch gelngin. Ragag nge aningeg pi le'engin me fakay rliw' nge l'agruw i pagel nge ragag nge nel' e ppin. ²² Tin kabay ni murung'agen Abijah, ni tin i weliy nge tin i rin' e ka ni yoloy ngalan nge babyor ni *Chepin Iddo ni Profet*.

14

Asa ni Pilung ni gel ngak piyu Sudan

¹ Abijah ni Pilung e yim' mi ni k'eyag u lan fapi low ko yam' rok e pilung u lan fare Binaw rok David. Me Asa nib mo'on ni fak e yan nga luwan nge mang pilung, mu tan e gagiyege rok Asa e i par fare nam riy u fithik' e gapas ni ragag e duw. ² Bfel' Asa u wan' SOMOL ni Got rok ni bochan e tin nib mat'aw ma ba manigil ni i ngongliy. ³ I chuweg Asa e pi altar nu yug boch e nam nge yungi tagil' e tayfan rok e pi'in dar nanged Got, me buthug

yu ulung i malang ni yima meybil ngay, me t'ar nga but' fapi ya'an Asherah ni fare got ni bpin. ⁴ Me yog ngak e girdi' nu Judah ni ngar rin'ed e tin nib m'agan' SOMOL ngay, ni fare Got rok e pi chitamngirad, ma ngar folgad ko machib rok nge tin ke ta'chiylen. ⁵ Fan ni par fare nam u fithik' e gapas u tan e gagiyeg rok Asa e bochan ni kirebnag fa yungi tagil' e tayfan rok e pi'in dar nanged Got nge pi altar ko *incense* u lan e pi binaw nu Judah ni gubin. ⁶ Me ubung e yoror nib gel ko pi binaw nu Judah ni fan ko mael e ngiyal'n'ey, me yan boch e duw ndakuriy e mael, ni bochan e pi' SOMOL e gapas ngak. ⁷ Me yog ngak e girdi' nu Judah ni ga'ar, "Mmarod ngad yororiyed fapi binaw ni fan ko mael ni aram e ngad ubungyed e yoror nge pi wulyang ntafen e damit, nge garog nrayag i ning ngan man'nag nga yuley i dubchey. Ka da gagiyeg niged e re nam ney ni bochan e ka da rin'ed e n'en nib m'agan' SOMOL ni Got rodad ngay. Ke yoror rodad ma ke matanagiydad u gubin yang." Ma aram miyad ubung ngri fel' rogon. ⁸ Asa ni Pilung e immoy barba' i salthaw rok ni dalip mir'aye bbiyu' e pumo'on riy ni piyu Judah, ni go' bay e yungi *shield* nge sarey rorad, nge l'agruw mir'ay nge meruk i ragag e bbiyu' i pumo'on ko Benjamin, ni ku bay yungi *shield* nge gat'ing rorad. Yad gubin ma bmuthan'rad, ma bfel' rogon ni ka ni fil rogon e mael ngorad.

⁹ Zerah nu Ethiopia e gafaliy barba' i salthaw ni reb e *million* girdi'en nge dalip mir'aye bbiyu' e *chariot* riy ngranod ko fachi binaw nu Mareshah u lan yu Judah. ¹⁰ Me yan Asa ni nge cham ngak, ma

ra barba' fa gal raba' i salthaw ni ngar chamgow ngorow me fal'eg rogon u tagil' u lan fare loway nu Zefathah u charen yu Mareshah. ¹¹ Me meybil Asa ngak SOMOL ni Got rok ni ga'ar, "SOMOL, rayag rom ni ngam ayuweg barba' i salthaw nib waer ni bod feni mom ni ngam ayuweg barba' i salthaw nib gel. SOMOL ni Got romad mu ayuwegmad e chiney, ni bochan e gamad be gif ngom, mu daken fithingam e kugbad riy ni nggu chamgad ngak e re raba' i salthaw ney nib ga'. SOMOL i gur e Got romad; dariy be' nrayag rok ni nge gel ngom."

¹² Me gel SOMOL ngak fare raba' i salthaw nu Ethiopia nap'an ni yan Asa nge fare raba' i salthaw nu Judah ngar chamgad ngorad. Miyad mil, ¹³ me Asa nge fare raba' i salthaw rok e ra tulufed yad ngar mada' gad nga Gerar. Ri bo'or piyu Ethiopia nli'rad ngar mad' ni dakiyag ni ngar kunuyed lungurad ngar chamgad bayay. Ke gel SOMOL nge fa raba' i salthaw rok ngorad, me fek fare raba' i salthaw rok Asa bokun ban'en u Sudan (niku yima yog ni Ethiopia). ¹⁴ Ma aram me yag rorad ni ngar gathayed fapi binaw u lan fa gin nib liyeg yu Gerar, ni bochan e girdi' nu rom e karrusgad ngak SOMOL. Fa raba' i salthaw e ra kireb niged gubin fapi binaw miyad fek u fithik' e yargal bokun ban'en. ¹⁵ Ku ra chamgad ko gin ke n'uf e pi tagafal gamanman e *tent* rorad riy, ngar feked bokun e gamanman ni saf nge kamel. Ma aram miyad sul nga Jerusalem.

15

Tin ni ngongliy Asa nib manigil

¹ Me yibe Kan Thothup rok Got nga daken Azariah nib mo'on ni fak Oded, ² me yan ni nge mada'nag Asa ni Pilung. Me tolul ngak nib ga' laman ni be ga'ar, "Asa ni Pilung mmotoyil ngog, nge gimed gubin e girdi' nu Judah nge Benjamin! I SOMOL e bay romed u n'umngin nap'an ni gimed bay rok. Fa'an gimed ra gay, ma ra pagmed ngam patgad ngak, machane fa'an gimed ra pag, ma ra n'agmed. ³ Ba n'uw nap'an ni i par yu Israel ndariy e bin riyul' e Got rorad, mdariy e prist ni ngar filed ban'en ngorad, ma ku dariy ba motochiel. ⁴ Machane nap'an ni yib e tin nib mo'maw' ngorad ma ra chelgad ngar sapgad ngak SOMOL ni Got nu Israel. Miyad gay miyad pir'eg. ⁵ Re ngiyal' i n'em e dakuriy be' nrayag ni ngi i yib ngi i yan nib pagan', ni bochan e gubin e nam ma bay e wodmang nge wagagey riy. ⁶ Ra reb e nam ma be gafgownag reb e nam, ma ra reb e binaw ma be togopluw nga reb e binaw, ni bochan e ke pag Got gubin mit e wodmang nge gafgow ke yib nga dakenrad. ⁷ Machane thingar mu gel niged lanin'med ma dabi mulan'med. Re maruwel ni bay um rin'ed e bay pulwon."

⁸ Nap'an ni rung'ag Asa fare yi'iy nike yog Azariah nib mo'on ni fak Oded me yib e athamgil nga laniyan'. Me chuweg urngin e liyos nu lan fare nam nu Judah ngu lan fare gi nug rok Benjamin nge gubin e liyos nu lan fapi binaw ni kol u daken e ted u Efraim ni go' burey. Miki ngongliy bayay fare altar rok SOMOL ni immoy u mit fare yoror ko Tempel.

⁹ Bo'or e girdi' nrabad u Efraim, Manasseh, nge

Simeon nga ba' rok Asa, ngar pired u tan lungun, ni bochan e ka ra guyed ni bay SOMOL rok. Me yog Asa ni ngar mu'ulunggad e girdi' nu Judah ngu Benjamin. ¹⁰ Miyad mu'ulung nga Jerusalem u lan e bin dalip e pul ko re duw ni gaman e ragag nge lal ngay nike pilung Asa. ¹¹ Rofen nem e ra pi'ed e maligach ngak SOMOL ko pin'en ni ka ra faked u fithik' e yargal: medlip mir'ay e garbaw nge medlip i bbiyu' e saf. ¹² Miyad ngongliy ba m'ag nike ta'reb lanin'rad ni ngu'ur liyorgad ngak SOMOL ni Got rok e pi chitamngirad, u polo' i gumircha'rad ngu polo' i lanin'rad. ¹³ Ma demturug be', bbitir, pilbithir, pumo'on fa be' ni bpin ni fa'anra dabi liyor ngak SOMOL ma yira thang e pogofan rok. ¹⁴ Miyad micheg u fithingan SOMOL nib ga' lamrad ni yad ra fol ko re m'ag nem, miyad tolul miyad thoy e rappa. ¹⁵ Gubin e girdi' nu Judah nra felfelan'gad ni bochan e ka ra ngongliyed e re m'ag ney u polo' i gumircha'rad. Ma rib fel' u wan'rad ni yad ma liyor ngak SOMOL, miyad fel' u wan' SOMOL me pi' e gapas ngorad u gubin yang.

¹⁶ Me chuweg Asa ni Pilung i Maakah ni titaw rok ko liw rok ni chitiningin e pilung, ni bochan e ke ngongliy ba liyos nib golong ni ya'an fare got ni bpin i Asherah. Me th'ab Asa fare got nga but' nge theth'ab nge urfiy u lan fare loway ni Kidron fithingan. ¹⁷ Yug aram rogon nde thirif Asa urngin e yungi n'en ni tagil' e tayfan rok e pi'in ndar nanged Got u lan fare nam, machane mi i par Asa nib yul'yul' ngak SOMOL u n'umngin nap'an e yafos rok. ¹⁸ Me tay ngalan fare Tempel gubin e pin'en nike ognag Abijah ni chitamngin ngak Got,

ni kub mu'un ngay e pin'en nib gol nge silber ni ir rok e ke pi' ngak SOMOL. ¹⁹ Ma daki yib e mael nge mada' ko re duw nike gaman e guyey nge lal e duw ngay nike gagiyeg.

16

Wagey ni yib nga Israel (1 Kings 15:17–22)

¹ U lan e re duw ni gaman e guyey nge nel' ngay nike gagiyeg Asa ni Pilung nu Judah, me yib Baasha ni Pilung nu Israel i m'ag e mael nga Judah me tabab i yororiy yu Ramah ni fan ko mael ni bochan e nge yag ni nge ning e kanawo' ni yan nga Judah nge dabkiyag e yan nga langgin nge nga wuru' yu Judah. ² Ma aram me fek Asa e silber nge gol u lan tafen e chubgil ko fare Tempel ngu lan fare naun rok e pilung nge pi' nge yan nga Damaskus ngak Benhadad ni Pilung nu Syria, ni ba'aray e thin ni chagiy ngay: ³ “Nge yib e tha' u thildow ngad ta'ab raba' gow, ni bod e chitamngidow. Re silber nge gol ney e ba tow'ath rom. Ere chiney e ngam th'ab e tha' u thilmew i Baasha ni Pilung nu Israel, ya nge yib tapgin ni nge chuweg e salthaw rok u lan tafnag.”

⁴ Me ta'reban' Benhadad ko thin nike yib rok Asa me l'oeg e pi tolang ko salthaw nge salthaw rok ngranod ra m'aged e mael ko fapi binaw nu Israel. Ngar koled yu Ijon, Dan, Abel Beth Maakah, nge gubin e binaw nu Naftali ni aram e yungi n'en yima cha'riy e chugum riy. ⁵ Nap'an ni rung'ag Baasha ni Pilung e n'en ni be buch, me tal i yororiy yu Ramah me pag fare maruwel. ⁶ Ma aram me

kunuy Asa ni Pilung e pumo'on u daken yu Judah me yog ngorad ngranod ra feked e malang nge ren ni i fanay Baasha ko fare maruwel u Ramah, miyad fanay ngar yororiyed fa gali binaw nu Geba ngu Mizpah.

Hanani ni Profet

⁷ Ngiyal' nem me yan Hanani ni profet ngak Asa ni Pilung me ga'ar ngak, "Bochan e fare pilung nu Syria e ka mu gif ngak magathi SOMOL ni Got rom, ma aram e ke mil rom fare raba' i salthaw rok fare pilung nu Israel. ⁸ Gathi piyu Sudan nge piyu Libya e immoy yu raba' i salthaw nib ga' ni bo'or e *chariot* rorad nge girdi'en e yan u os? Machane bochan e mu gif ngak SOMOL, me tem ngam gel ngorad. ⁹ I SOMOL e ma fal'eg i yaliy e re fayleng ney ni ga'ngin, ni nge pi' gelngin e pi'in yad ba yul'yul' ngak u gumircha'rad. Gab balyang ko tin ka mu rin', ere bay um par u fithik' e mael e chiney i yan e ngaram." ¹⁰ Ran'ey e ri damumuw Asa riy ngak fare profet me yog ni ngan m'ag e chen ngak. Ma irera' e ngiyal' ni tabab Asa i gafgownag boch e girdi'.

Tungun e gagiyeg ni i tay Asa

(1 Kings 15:23–24)

¹¹ Gubin e pin'en ni i rin' Asa u tobolngin e gagiyeg ni i fay nge mada' nga tungun ma go' kan yoloy ngalan fare babyor ni *Chepin e Pilung nu Judah ngu Israel*. ¹² U lan e re duw ni gaman e guyey nge mereb nike pilung Asa, me mugutgut u bmar' ni yib nga rifrifen ay; machane yug' aram rogon made sap ngak SOMOL nge ning e ayuw ngak, me yan ko togta. ¹³ Me chuw l'agruw e duw

me yim' ¹⁴ mi ni k'eyag ngalan fare low ko yam' ni ir e ker ni fan ngak u lan fare Binaw rok David. Mi ni bangbengnag ko chubgil ni aram e ka ni tay nga fithik' e gasliw, mi ni k'oreg ba nifiy nib ga' ngu'un yornag.

17

Jehoshafat ni mang pilung

¹ Jehoshafat e fek luwan e chitamngin i Asa nge mang pilung me gelnag ir nge togopluw ngak yu Israel. ² Me tay e salthaw ngalan fapi binaw nu Judah ni kan yororiy nib gel ni fan ko mael, nge tin kabay e binaw u lan fapi binaw ni kol Asa ko nug nu Efraim. ³ SOMOL e tow'athnag Jehoshafat ni bochan e i falwok rok e chitamngin ni da i tay fan Baal. ⁴ I pigpig ngak e Got rok e chitamngin, mi i fol ko tin keyog Got, ma ngonglen e de bod ngonglen e pilung nu Israel. ⁵ I SOMOL e tay Jehoshafat ni ir e nge gagiyegnag fare nam nu Judah, ma gubin e girdi' mu'ur feked e pi tow'ath i yib ngak, ma aram me par nike fel' rogon ma yibe tay fan nib gel. ⁶ Ma rib uf ko pigpig ni i tay ngak SOMOL me gathay gubin fa yungi tagil' e meybil rok e pi'in ndar nanged Got nge fapi ya'an Asherah nib got ni bpin u lan yu Judah. ⁷ U lan e re duw ni gaman e dalip ngay ko gagiyeg rok me l'oeg e pi tolang ni ba'aray ni ngar machib niked e motochiyel rok SOMOL u lan e pi binaw nu Judah: Benhail, Obadiah, Zekariah, Nethanel, nge Mikayah. ⁸ Nike un mereb e pumo'on nu Levi nge l'agruw e prist ngorad. Pi Levite nra uned e

Shemayah, Nethaniah, Zebadiah, Asahel, Shemiramoth, Jehonathan, Adonijah, Tobijah, nge Tobadonijah; ma fa gali prist e Elishama nge Jehoram. ⁹ Rabad ra feked fare ke babyoren e motochiyel rok SOMOL mranod u lan e gubin e yochi binaw nu Judah, ngar machib niked ngak e girdi'.

Jehoshafat ni yo'or bogi ban'en rok

¹⁰ Me gagiyegnag SOMOL gubin e pi lung nib liyeg yu Judah ni ngar rusgad ni ngranod ko mael nib togopluw ngak Jehoshafat ni Pilung. ¹¹ Boch piyu Filistia e ra feked i yib ngak Jehoshafat e silber nib yo'or nge ku boch e pi tow'ath, ma boch piyu Arab e ra feked i yib ngak 7,700 e saf nge 7,700 e kaming. ¹² Ma aram mi i par Jehoshafat ni be gel gelngin i yan. Me ubung e yoror ni fan ko mael, metoy boche binaw u lan yu Judah, ¹³ aram e pi binaw ni i cha'riy bokun ban'en ngay.

Mu lan yu Jerusalem e tay ni nge par fapi tolang ko salthaw ni yad ba falu' riy, ¹⁴ nrogon ko yuke girdi' rorad. Adnah e ir e gireng ko fa yu raba' i salthaw rok e yuke girdi' nu Judah, ma 300,000 e salthaw ni urmed u tan pa'. ¹⁵ Me Jehohanan e bin l'agruw e liw e bay riy, ni 280,000 e salthaw ni bay u tan pa', ¹⁶ ma bin dalip e liw ngay e Amasiah nib mo'on ni fak Zikri, ni 200,000 e salthaw ni bay u tan pa'. (Amasiah e ir e ke ognag ir ni nge pigpig ngak Somol.) ¹⁷ Eliada e ir e gireng ko fa yu raba' i salthaw ko yuke girdi' rok Benjamin, ni ir reb e salthaw nrib falu', nma gafaliy l'agruw mir'ay e bbiyu' e salthaw ni bay e *shield* nge gat'ing rorad. ¹⁸ Ma en nib migid e liw rok ngak e Jehozabad ni ra'ay nge meruki ragag e bbiyu' e salthaw ni

bay u tan pa' ni bfel' rogon talin e cham rorad.
¹⁹ Pi salthaw ney e matanag rok e en pilung nu Jerusalem, ki immoy boch e salthaw ni tayrad ngalan yug boch e binaw nu Judah ni ka ni yororiy nib gel ni fan ko mael.

18

*Mikayah ni profet ni ginaeng Ahab u bogi ban'en
(1 Kings 22:1–28)*

¹ Nap'an ni yo'or bogi ban'en rok Jehoshafat ni Pilung nu Judah ma ke gilbugwan, me m'ag ba mabgol u thilin reb i chon e tabnaw rok nge reb i chon e tabnaw rok Ahab ni Pilung nu Israel. ² Me yan in e duw me yan Jehoshafat ko fare binaw nu Samaria ni nge mada'nag Ahab. Rogon ni tay Ahab fan Jehoshafat nge pi'in nra'uned ngak, i li' bo'or e saf nge garbaw ni fan ko mur ni farad. Ni be guy rogon ni nge cheag Jehoshafat ngak ngar chamgow ko fare binaw nu Ramoth u lan yu Gilead. ³ Me fith Ahab i Jehoshafat ni ga'ar, "Mog, ga ra un ngog ngad m'agew e mael nga Ramoth?"

Me fulweg Jehoshafat ni ga'ar, "I gag e ku gu mu' i fal'eg rogog kug par ma ku errogon e ba' rog e salthaw, ere gur e ngam mu' ma gog. Gamad ra un ngom." ⁴ Ma aram miki ga'ar Jehoshafat, "Machane som'on e ngad fithew laniyan' SOMOL."

⁵ Ma aram me pining Ahab e pi profet, gonap'an e yad aningeg mir'ay u gubin, me fithrad ni ga'ar, "Moged, gu ra yan gu m'ag e mael nga Ramoth fa danga'?"

Me lungurad ngak, "Mman mu m'ag e mael ngay, ya bayi gel nigem Got."

⁶ Machane me fith Jehoshafat i Ahab ni ga'ar, "Mog dakuriy reb e profet nrayag ni ngad fithew laniyan' SOMOL ngak?"

⁷ Me fulweg Ahab ni ga'ar, "Kabay ta'reb, i Mikayah nib mo'on ni fak Imlah. Machane gub fananikay, ni bochan e dariy bangiyal' nra yi'iynag ban'en ni bfel' ngog; gubin ngiyal' ma ban'en nib kireb."

Me fulweg Jehoshafat ni ga'ar, "Ri dabmog ban'en ni erregon!"

⁸ Ma aram me pining Ahab ni Pilung ba tolang u tafen e puf oloboch nge yog ngak nge yan i fek Mikayah e ngaram ni kachingiyal' nem.

⁹ Me chuw fa gali pilung nga mad rorow ni madan e pilung miyow par nga daken l'agruw i chiya ko pilung u rom ko fa gin'en ni un n'ag keru' e *grain* riy u wuru' fare garog nu Samaria, ma gubin fapi profet ni yad be yi'iy u p'eowcherow.

¹⁰ Zedekiah e bagyad fapi profet nib mo'on ni fak Kenaanah, e ngongliy bogi gagey ko wasey me ga'ar ngak Ahab, "Ba'aray e n'en ni be yog SOMOL, 'Pin'ey e ga ra cham ngay ngak piyu Syria ma ga ra gel ngorad ni yad gubin.'" ¹¹ Ma gubin e tin kabay fapi profet ni ku rogned ni aram rogon. I lungurad, "Mman m'ag e mael ngak yu Ramoth ya ga ra gel. Ra gel nagem SOMOL."

¹² Ngiyal' nem ma fare tolang nike yan ni nge pining Mikayah e ga'ar ngak Mikayah, "Gubin e profet ni ka ra yi'iy niked nra gel fare pilung, ere ba manigil ni ka ga ra yi'iy ni aram rogon."

¹³ Machane me fulweg Mikayah ni ga'ar, "U fithingan SOMOL ni be par nib fos e gu ra yog e n'en ni be yog e Got rog ngog!"

¹⁴ Nap'an ni yib nga p'eowchen Ahab ni Pilung, me fith fare pilung ngak ni ga'ar, "Mikayah, mog gamow ra yan Jehoshafat nggu m'agew e mael ngak yu Ramoth, fa danga'?"

Me fulweg Mikayah ni ga'ar, "Mm'agew e mael! Ya gimew ra gel. I SOMOL e ra gel nagmew."

¹⁵ Machane me fulweg Ahab ni ga'ar, "Fa'an mu non ngong u fithingan SOMOL, ma ga weliy e tin riyul! Bu uw urngin yay ni ngog ngom?"

¹⁶ Me ga'ar Mikayah, "Gu be guy fare raba' i salthaw nu Israel ni ka ra wagey gad u daken e pi burey ni yad bod e saf ndariy e en nma gafaliyrad. Ma SOMOL e be ga'ar, 'Pi pumo'on ney e dariy be' ni be gafaliyrad; mu pagrad ngar sulod nga taferad u fithik' e gapas.' "

¹⁷ Me ga'ar Ahab ngak Jehoshafat, "Fa'an gog ngom ndariy bangiyal' nike yi'iynag ban'en nib manigil ni fan ngog; gubin ngiyal' ma ban'en nib kireb!"

¹⁸ Miki ul ul Mikayah ngay nge ga'ar: "Mmotoyil e chiney ko n'en ni be yog SOMOL! Kug guy SOMOL ni be par u daken e chiya rok ntagil' e pilung u tharmiy, ni bay gubin e pi engel rok ni yad ba sak'iy u to'oben. ¹⁹ SOMOL e be fithrad ni be ga'ar, 'Mini' e ra bannag Ahab nge yag ni yan ngan li' u Ramoth nge yim'?" Me yog boch fapi engel reb e ban'en, me yog boch i yad yug reb e ban'en, ²⁰ nge taw ko ngiyal' nike yib ba kan i sak'iy nga m'on me chugur i yan ngak SOMOL, me ga'ar, 'Bay gu wan gu bannag.' Me fith SOMOL ngak ni ga'ar, 'Ni bu uw rogon?' ²¹ Me fulweg fare kan ni ga'ar, 'Bay gu wan nggu gagiyeagnag

gubin fapi profet rok Ahab ngar bangad.' Me ga'ar SOMOL, 'Mman ngam bannag. Ya rayag rom.' ”

²² Me weliy Mikayah e tin tomur ni ga'ar: “Irerar' e n'en nike buch. I SOMOL e ke gagiyegnag e pi profet rom ney ka ra ban niged gur. Machane ir e kemu' i yog rok ni ga ra mada'nag e magawon!”

²³ Ma aram me yan Zedekiah ni profet ngak Mikayah nge batnag owchen, me fith ni ga'ar, “Wi'in ney e ke pageg fare Kan Nthothup rok SOMOL nge yib i non ngom?”

²⁴ Me fulweg Mikayah ni ga'ar, “Bay mu pir'eg ko ngiyal' ni ga ra yan ngalan ba senggil u tabgul ni ngam mith.”

²⁵ Ma aram me ga'ar Ahab ni Pilung ngak reb e tolang rok, “Mu kol Mikayah ngam fek i yan ngak Amon ni governor u roy, nge ngak Joash nib mo'on ni fak e pilung. ²⁶ Mog ngorow nga ron'ew nga kalbus min tay ni kemus ni go' flowa nge ran e ngu'un pi' ngak nge taw ko ngiyal' ni ku gu sul u fithik' e gapas.”

²⁷ Me non Mikayah nib ga' laman ni ga'ar, “Fa'an ga ra sul ni dariy ban'en nike buch rom, ma aram e de non SOMOL u l'ugun'ag!” Miki ul ul Mikayah ngay nge ga'ar, “Mmotoyil gad ni gimed gubin ko n'en ni kugog!”

Ahab ni Yim'
(1 Kings 22:29–35)

²⁸ Ma aram me yan Ahab ni Pilung nu Israel nge Jehoshafat ni Pilung nu Judah ni ngar mael ko fare binaw nu Ramoth u Gilead. ²⁹ Me ga'ar Ahab ngak Jehoshafat, “Nap'an ni gadow ra yan ko mael ma dab guchuw nga madan e pilung ya nge dab

nnang ko gag mini', machane gur e ga ra chuw nga madan e pilung." Ma aram me yan fare pilung nu Israel ko mael ni be guy rogon ni dab ni poy.

³⁰ Pilung nu Syria e keyog ngak e pi tagafaliy e *chariot* rok ndab ra chamgad ngak yug be' ya kemus ni fare pilung nu Israel. ³¹ Ere nap'an nra guyed Jehoshafat ni Pilung, ma yad gubin nra leam niked ni ir fare pilung nu Israel, miyad cheal ni ngar chamgad ngak. Machane me tolul Jehoshafat, me ayuweg SOMOL ni Got nge gilafeg e cham rok nga orel. ³² Pi tagafaliy e *chariot* e ra guyed ni gathi ir e pilung nu Israel, ma aram miyad tal i tuluf. ³³ Machane me buch ni pag ba salthaw nu Syria ba gan e gat'ing nge kan Ahab ni aw ko tapeth ko madan e salthaw u daken. Me tolul ko en nma yannag e *chariot* ni ga'ar, "Kug maad'ad! Mu sul ngad chuwgow u fithik' e mael!" ³⁴ Nap'an ni kari achngiy fare mael, ma bay Ahab ni Pilung nib suwon u lan e *chariot* rok nib sap ngak piyu Syria. Ma nap'an ni aw e yal' me yim'.

19

Ba Profet ni puwan' ngak Jehoshafat

¹ Me sul Jehoshafat ni Pilung ndariy ban'en ni buch rok nga tafan ni tafan e pilung u Jerusalem. ² Me Jehu ni profet nib mo'on ni fak Hanani e yan i mada'nag fare pilung me ga'ar ngak, "Ga be leamnag ma bmat'aw ni ngan ayuweg e pi'in ba kireb min fol ngak e pi'in ni dubrad SOMOL? N'en ni ka mu rin' e ke girengiy e damumuw rok SOMOL nga dakenam. ³ Machane yug aram rogon, ma bay felngim. Kam chuweg gubin e pow

rok fare got ni bpin i Asherah ni i tay e girdi' fan, mag ma guy rogon ni ngam fol ko tin nib m'agan' Got ngay."

Tin ni bfel' ni rin' Jehoshafat

⁴ Yug aram rogon ni i par Jehoshafat ni Pilung u Jerusalem, mi i milekag ngi i fangechiy e girdi' i yan, nma tabab u Beersheba u lan e yimuch me yan i mus nga thathren e ted u Efraim ko lel'och, ni bochan e ngi i yog ngak e girdi' ni ngar sulod ngak SOMOL ni Got rok e pi chitamngirad.

⁵ Ra reb fapi binaw nu Judah ni kan yororiy nib gel ni fan ko mael me duwgiliy e pi'in ni ngar manged tapuf oloboch riy ⁶ me yog ngorad ni ga'ar: "Ngu'um tiyan'med ko tin gimed be rin', ya gimed be puf oloboch ni gathi gelngin e girdi' e gimed be maruwel ngay, machane gelngin SOMOL, ma bay romed ko ngiyal' i n'en ni gimed be duwgiliy e n'en ni wenegan e kireb rok be'. ⁷ Ere ngi i par madgun SOMOL u lanin'med mi gimed tiyan'med ko tin gimed be rin', ya SOMOL ni Got rodad e dar ma kadan' ko n'en nib sasaliyab ma darma lanyan' ara fanay pulwon e kireb."

⁸ Mu lan yu Jerusalem e ki mel'eg Jehoshafat e pi Levite, nge prist, nge ku boch e pi'in ma gagiyege ni ngar manged pi tapuf oloboch ko pi yu pa' i oloboch nib l'ag rogon nga reb e Motochiyel rok SOMOL ni kan th'ab fa ba pa' i oloboch u thilin e girdi' nu lan fare binaw. ⁹ Ma ba'aray e pin'en ni yog ngorad ni ngu'ur rin'ed: 'Thingar um rin'ed e pi maruwel romed ni bay madgun SOMOL u wun'med, mu yul'yul'gad ngu'um folgad rok u gubin e tin gimed be rin'. ¹⁰ Re ngiyal' nra yibnag

reb e girdi' romed ni be' u reb e pi binaw ney ba pa' i oloboch ngomed ni murung'agen e mathang pogofan ara reb e pi motochiyel ni kan th'ab, ma thingar mogned ngorad rogon e n'en ni ngu'ur rin'ed ko ngiyal' ni yi be pithig fare pa' i oloboch, ya nge dabi buch e rorad ni fan e yad be denen nib togopluw ngak SOMOL. Fa'anra dab mu rin'ed ni aray rogon, me gimed nge girdi' romed e gimed ra thamiy gelngin e damumuw rok SOMOL. Ma fa'an gimed ra rin' e maruwel romed ma dabi buch e romed. ¹¹ Amariah ni Prist ni Th'abi Ga' e ir e bay mat'wun nra yog e bug ni tomur e thin u gubin e yupa' i oloboch nib l'ag rogon ko motochiyel rok SOMOL, me Zebadiah nib mo'on ni fak Ishmael ni governor nu Judah e ir e bay mat'wun ni nge yog e bug ni tomur e thin u gubin e yupa' i oloboch. Pi Levite e maruwel rorad ni ngar guyed rogon ni tin kan turguy u tagil' e puf oloboch e yira rin' ni aram rogon. Mu athamgilgad ngam rin'ed e pin'ey ni aray rogon, mang e yigi par SOMOL u ba' rok e en nib mat'aw!"

20

Mael nib togopluw ngak yu Edom

¹ Me yan i bangiyal' me yib e salthaw nu Moab ngu Ammon, nib mu'un boch e pi Meunite ngay ngarbad ni mael ngak yu Judah. ² Me yib bogi tamal'oeg ngarbad rogned ngak Jehoshafat ni Pilung ni lungurad: "Ke yib barba' i salthaw nib ga' u ba'nem e *Dead Sea* ni ngar cham gad ngom. Ka ra koled yu Hazazon Tamar." (Ku reb i fithingan yu Engedi.) ³ Me rus Jehoshafat me meybil ngak SOMOL ni nge pow'iy. Ma aram me

yog ni ngan pag e abich ngan meybil u lan fare nam ni ga'ngin. ⁴ Ma gubin e binaw nu Judah ma go' gurnag e girdi' yad riy nga Jerusalem ni ngar weniggad ngak SOMOL nge pow'iyrad, ⁵ yad nge girdi' nu Jerusalem e ra mokungad ngalan fare yoror nib be'ech ko fare Tempel. Me sak'iy Jehoshafat ni Pilung nga p'eowcherad ⁶ me meybil nib ga' laman ni ga'ar, "A SOMOL ni Got rok e pi chitamngimad, u tharmiy e ga bay riy ni ga be gagiyeagnag gubin e nam u fayleng. Gur e ba gel gelngim ma ga ba gel, ni dariy be' nrayag rok ni nge togopluw ngom. ⁷ I gur e Got romad. Nap'an ni yib e girdi' rom ni piyu Israel ngalan e re nam ney, ma gu tuluf e girdi' ni ur pired u roy ma ga pi' fare nam ngak e pi'in owchen Abraham, ni fare fager rom ni nge par ni taferad ni dariy n'umngin nap'an. ⁸ Ra pired u roy ngar toyed ba tempel ni yad be liyor ngom riy, ya yad manang ⁹ ni fa'anra yib ba gafgow ngorad ni nge gechig nagraad ni bod ba mael, ara ba misilpig, fa ba uyngol, ma rayag ni ngarbad ra sak'iygad nga mit e re Tempel ney ko gin yima liyor ngom riy. Rayag ni ngar meybilgad ngom u fithik' e tin ba mo'maw' nike yib ngorad, ma ga ra rung'ag lamrad ngam lagrad u fithik'.

¹⁰ "Ere chiney e girdi' nu Ammon, ngu Moab, ngu Edom e ka ra m'aged e mael ngomad. Aram e pi binaw nda mpag e pi chitamngimad ngra-nod nga langgin u nap'an nrabad nga wuru' yu Egypt, ere u ranod u wuru' e pi binaw ney ni dar gathayed. ¹¹ Irera' rogon ni ngar fulweged taban ngomad — karbad ni ngar tulfed gamad nga wuru' e re nam ney ni kam pi' ngomad. ¹² I

gur e Got romad! Mu gechig nagrads ya dariy gelingmad u pulwon e re raba' i salthaw ney nib ga' ni yad be cham ngomad. Dagnanged e n'en ni nggu rin'ed, machane gamad be sap ngom ni ngam ayuwegmad."

¹³ Gubin e pumo'on nu Judah, nge pi le'engirad nge pifakrad, ni yad be sak'iy u rom ko fare Tempel. ¹⁴ Me yib e Kan Thothup rok SOMOL nga daken be' nu Levi ni bay u fithik' fare ulung i girdi'. I Jahaziel fithingan nib mo'on ni fak Zekariah; reb i chon fare ke girdi' rok Asaf. ¹⁵ Me ga'ar Jahaziel, "Gur e en Pilung nge gimed gubin e girdi' nu Judah ngu Jerusalem, be ga'ar SOMOL e thingar dabi mulan'med ara mu rusgad ni ngam chamgad ngak fare raba' i salthaw nib ga'. Re mael ney e ba milfan ngak Got, gathi gimed. ¹⁶ Mu chamgad ngorad gabul nnap'an ni bay ra forgad nga talang ko m'ing nu Ziz. Bay mmada' nigned yad u taban e loway ni sor nga ted u to'oben yu Jeruel. ¹⁷ Gathi gimed e ngam chamgad u fithik' e re mael ney, kemus ni ngam fal'eged rogomed nga tagil'med mi gimed son; bay mu guyed ni SOMOL e nge gel nagmed. Girdi' nu Judah ngu Jerusalem dab mtuntungad fa mu rusgad. Mmarod ko mael, ma bayi un SOMOL ngomed!"

¹⁸ Ma aram me siro' Jehoshafat ni Pilung nge math owchen nga but', ma gubin e girdi' nra'uned ngak ko siro' miyad liyor ngak SOMOL. ¹⁹ Pi chonggin e yuke girdi' rok Kohath nge Korah ko pi Levite e ra sak'iygad ngalang miyad tolul nib ga' lamrad ni yad be pining e sorok ngak SOMOL ni Got nu Israel.

²⁰ Me yan i kakadbul riy me yan fapi girdi' nga daken e ted u charen yu Tekoa. Nap'an ni aram e kar tababgad ko yan ma ba'aray e pi thin ni yog Jehoshafat ngorad: "Gimed e girdi' nu Judah ngu Jerusalem! Mu ted e pagan' romed nga daken SOMOL ni Got romed, ma aram e rayag ni ngam gelgad. Nge mich u wun'med e n'en keyog e pi profet rok, ma aram e gimed ra gel." ²¹ Nga tomuren nike fith laniyan' e girdi', me yog ngak boch e girdi'en e musik ngar yin'ed e mad rorad nib n'uw ni yad ma yin' ko ngiyal' ni bay reb e gam'ing ni fan ngak SOMOL miyad m'on ngi i lay fa raba' i salthaw, ni yad be tang ni be lungurad: "Ke sorok SOMOL! T'ufeg rok e dabimus!"

²² Nap'an nra tababgad ko tang me balyangnag SOMOL fa raba' i salthaw ni karbad ni mael. ²³ Pi salthaw nu Ammon ngu Moab e ra chelgad ngar maelgad ngak fa raba' i salthaw nu Edom ngar thanged e pogofan rorad', ma aram miyad cheal ngorad ngu'ur li'ed yad. ²⁴ Nap'an ni taw fa raba' i salthaw nu Judah nga ba wulyang ni tafen e damit ni bay u daken e ted ni *desert*, miyad sap ko gin bay fapi to'ogor riy miyad guy ni go' yad ba thig u but' ni yad ba yam'. Dariy be' ni yag ni mil.

²⁵ Me yan Jehoshafat nge pi salthaw rok i yan ko fa gin ngar feked e chugom ni bay riy, miyad pir'eg e garbaw nib yo'or, nge chugom, nge mad, nge ku boch ban'en nib tolang pulwon. Dalip e rran nra pired u rom ni yad be kunuy fa pin'em, machane kaygi pag oren ni de yag ni ngar feked ni gubin. ²⁶ Me yan i gaman aningeg fen miyad mu'ulung ngalan e loway ni Berakah ngar pininged e sorok ngak SOMOL ko urngin e tin ke rin'. Aram fan ni

yima yog fithingan e re loway nem ni “Berakah.”*
²⁷ Me pow’iy Jehoshafat fapi salthaw ngar sulod nga Jerusalem ni ka ra gelgad, ni bochan e ke gel SOMOL ngak fapi to’ogor. ²⁸ Nap’an ntaw gad ko fare binaw, miyad ay i salthaw ko fare Tempel u fithik’ i lingan e musik ko *harp* nge rappa. ²⁹ Gubin e pi nam ni ra rung’aged rogon nike gel SOMOL ngak fapi to’ogor rok yu Israel e go’ rrusgad, ³⁰ ma aram me par Jehoshafat ni be gagiyeg u fithik’ e gapas, me yoror Got rok u gubin yang.

Tomuren e gagiyeg rok Jehoshafat
(1 Kings 22:41–50)

³¹ Jehoshafat e mang pilung nu Judah ni guyey nge lal e duw yangren me gagiyeg u Jerusalem ni rliw’ nge lal e duw. Chitiningin e Azubah ni be’ ni bpin ni fak Shilhi. ³² Bod Asa ni chitamngin nib m’on rok, i rin’ e tin nib m’agan’ SOMOL ngay; ³³ machane yungi tagil’ e tayfan rok e pi’in ndar nanged Got e de gathay. Ere girdi’ e depig lanin’rad ni polo’ ni ngu’ur liyorgad ngak e Got rok e pi chitamngirad.

³⁴ Gubin e tin kabay ni i rin’ Jehoshafat u tobol-
ngin e gagiyeg rok nge mada’ nga tungun e ka ni yoloy ngalan e babyor ni *Chepin i Jehu nib mo’on ni fak Hanani* ni bang ko fare babyor ni *Chepin e Pilung nu Israel*.

³⁵ Immoy bangiyal’ ni ngongliy Jehoshafat ni Pilung ba tha’ u thilrow Ahaziah ni Pilung nu Israel ngar mangew ngabang, re pilung ney nu Israel e bo’or ban’en ni i rin’ nib kireb. ³⁶ Miyow toy

* **20:26** BERAKAH: Re fithingan ney ni Hebrew e fan e “og magaer.”

bogi barkow ni ngi i yan u maday ko fare gampek nu Eziongeber. ³⁷ Machane Eliezer nib mo'on ni fak Dodavahu ni be' ko fachi binaw nu Mareshah e yog ngak Jehoshafat ni ga'ar, "Bochan e ka mu ngongliy ba tha' u thilmew Ahaziah kamangew nga barba', ma aram e bayi kirebnag SOMOL e pi barkow ni kam mu' gow i toy." Ma fapi barkow e go' pil ni de yag nni taragnag.

21

¹ Me yim' Jehoshafat mi ni k'eyag u lan fapi malangen e yam' ko pilung u lan e Binaw rok David me Jehoram nib mo'on ni fak e yan nga luwan nge mang pilung.

Jehoram ni Pilung nu Judah (2 Kings 8:17-24)

² Jehoram nib mo'on ni fak Jehoshafat ni Pilung nu Judah e nel' e pumo'on ni walagen: Azariah, Jehiel, Zekariah, Azariahu, Maikal, nge Shefatiah. ³ Chitamangirad e pi' e gol ngorad nib yo'or, silber, nge ku boch ban'en nib tolang pulwon, mra reb fapi binaw nu Judah ni kan yororiy nib gel ni fan ko mael ma bagyad e ba milfan ngak. Machane bochan ni Jehoram e th'abi nganni' me tay Jehoshafat ni ir e nge yan nga luwan nge mang pilung. ⁴ Nap'an ni kari milfan fare nam nga tan e gagiyeg rok Jehoram, me yog ngan thang e pogofan rok urngin fapi pumo'on ni walagen, nge ku boch e tayugang' nu Israel.

⁵ Jehoram e guyey nge l'agruw e duw yangren me mang pilung nge gagiyeg u Jerusalem ni meruk e duw. ⁶ Me folwok ni kireb rok Ahab ni Pilung nge ku boch e pilung nu Israel, ni bochan

e ke le'engiy reb e bpin ni fak Ahab. Me denen Jehoram nib togopluw ngak SOMOL,⁷ machane de m'agan' SOMOL ngay ni nge thirif u but' e pi'in owchen David, ni bochan e ke ngongliy ba m'ag u thilrow David nike micheg ngak ni pi'in owchen e bay ur gagiyeggad ni gubin ngiyal'.

⁸ Nap'an e gagiyeg rok Jehoram me cheal yu Edom ngar togopluwgad ngak yu Judah ngar chuwgad u tan pa' e pilung nu Judah ngar pired rorad. ⁹ Ma aram me yan Jehoram nge pi tolang rok u *chariot* ngar m'aged e mael nga Edom. Me longobiyrad fa raba' i salthaw nu Edom, machane me yan i nep' me yag ni ngar thaygad ngar milgad. ¹⁰ Ma ka aram e par yu Edom ni ka ra chuwgad u tan pa' yu Judah. Ma ku ngiyal' i n'em miki cheal fare binaw nu Libnah nge togopluw ngak yu Judah, ni bochan e ke digey Jehoram i SOMOL ni Got rok e pi chitamngirad ni kakrom. ¹¹ Mus ko yungi n'en ni tagil' e tayfan rok e pi'in ndar nanged Got niki ubung u daken e ted nu Judah me pow'iy e girdi' nu Judah ngu Jerusalem ngar denengad nib togopluw ngak SOMOL.

¹² Elijah ni profet e pi' bangi babyor nge yib ngak Jehoram, ni be ga'ar: "I SOMOL ni fare Got rok David ni chitamngim, e nge gechig nigem, ni bochan e dam folwok rok e chitamam i Jehoshafat ni Pilung, ara mu folwok rok i Asa ni Pilung ni tutuw rom. ¹³ Ya n'en ni ka mu rin' e kam folwok rok e pilung nu Israel ma ka mu pow'iy e girdi' nu Judah ngu Jerusalem ka ra pired ndakur yul'yul'gad ku Got, ni bod Ahab nge pi'in owchen. Mus ngak pi walagem ni pumo'on ma ka mu thang e pogofan rorad, ni yad ba manigil boch ngom.

¹⁴ Ma aram e n'en nra yib riy e ra gechignag SOMOL e girdi' rom, nge pifakam, nge pi le'engin nib gel, me gathay gubin e pin'en nib milsuwon ngom. ¹⁵ Me gur e bayi aw ba m'ar ko gil'iggan rom ngam gafgow riy ko amith ni bay i ubchiya' ni yu rran."

¹⁶ Boch piyu Filistia nge piyu Arab e ur pired u to'oben bang nma par piyu Sudan riy u dap'eday. Me waliyrad SOMOL ngranodnag e mael ngak Jehoram. ¹⁷ Miyad m'ag e mael nga Judah ngar feked bogi ban'en u lan fare naun ko pilung, mu ku ra feked pi le'engin fare pilung nge pifak ni pumo'on kemus ni go' Ahaziah e da nfek, bin wen e pagel u fak.

¹⁸ Ma aram nga tomuren e pin'ey, me pag SOMOL ba m'ar ko gil'iggan nge yib ngak fare pilung.

¹⁹ Ba chugur ni nge gaman l'agruw e duw ni gel fare m'ar i yan nge mada' ko ngiyal' ni yim' fare pilung u fithik' e amith. Girdi' ni ur moyed u tan pa' e dar urfiyed ba nifiy nib ga' ni ngan tayfan riy ni bod nrin' ngak e pi chitamngin.

²⁰ Jehoram e mang pilung ni guyey nge l'agruw e duw yangren, me gagiyeg u Jerusalem ni meruk e duw. Dariy be' ni kireban' nap'an ni yim'. Miyad k'eyag u lan fare Binaw rok David, machane dan k'eyag ngalan fapi low ko yam' rok e pilung.

22

Ahaziah ni Pilung nu Judah (2 Kings 8:25–29; 9:21–28)

¹ Boch piyu Arab e ra m'aged ba cham ngar thanged e fan rok gubin e pagel ni pifak Jehoram

kemus ni Ahaziah e dan li', ni ir e en wen rorad. Ere chiney e girdi' nu Jerusalem e ka ra pilung niked Ahaziah ke yan nga luwan e chitamngin. ²⁻³ Ahaziah e mang pilung ni rliw' nge l'agruw e duw yangren, me gagiyeg u Jerusalem ni ta'reb e duw. I Ahaziah e ki falwok ko n'en ni i rin' e tabnaw rok Ahab ni Pilung, ma fithingan e chitiningin e Athaliah, ni be' ni bpin ni fak Ahab ni Pilung ma tutuw rok Omri ni be' nu Israel — ma re chitiningin nem e waliy nga fithik' e denen. ⁴ I denen nib togopluw ngak SOMOL, ya nga tomuren ni yim' e chitamngin ma boch chon e tabnaw rok Ahab ni Pilung e ra manged pi tafanow rok, miyad waliy i yan nge mul. ⁵ I falwok ko fanow rorad, me cheag ngak Joram ni Pilung nu Israel ngar mael gow ngak Hazael ni Pilung nu Syria. I chafin fapi salthaw nga ta'bang u Ramoth u lan yu Gilead, me maad'ad Joram u fithik' e cham. ⁶ Me sul ko fare binaw nu Jezreel ni nge fos e maad'ad rok, me yan Ahaziah e ngaram ni nge fangechiy.

⁷ Me maruwel Got ko re fangich ney ku Joram ni aram e nge thay pa' i Ahaziah. Nap'an ni bay Ahaziah u rom, ma ranow ra guyew i Jehu nib mo'on ni fak Nimshi, ni aram e cha' nike mel'eg SOMOL ni nge thang owchen fare tabnaw rok Ahab. ⁸ Nap'an ni be rin' Jehu fare wodmang ko tabnaw rok Ahab, me yib i mada'nag ba ulung i tayugang' nu Judah nge ba pagel ni fak reb i walagen Ahaziah ni un ngak Ahaziah ko fare fangich. Me thang Jehu e pogofan rorad ni yad gubin. ⁹ Mu'un gay Ahaziah mi ni pir'eg ni be mith u Samaria. Miyad feki yan ngak Jehu mi ni thange fan rok. Machane miyad k'eyag ni bochan e tutuw

rok i Jehoshafat ni Pilung. Ni yad ma tayfan ni bochane i rin' uringin e tin nrayag rok ni i pigpig ngak SOMOL.

Dariy reb i chon e tabnaw rok Ahaziah ni magay nrayag ni nge gagiyeagnag fare nam.

Queen Athaliah nu Judah
(2 Kings 11:1–3)

¹⁰Yug nap'an ni rung'ag i Athaliah ni chitiningin Ahaziah ni Pilung murung'agen fak ni ka ni thang e fan rok, me pi' e thin ni ngan thang owchen urngin chon fare tabnaw ko pilung nu Judah.

¹¹Ahaziah e immoy be' ni bpin ni walagen nib thil e chitininginrow ni Jehosheba fithingan ni figirngin ba prist ni Jehoyada fithingan. Me ayuweg nge mithag reb e pagel ni fak Ahaziah ni aram Joash, i fek nge chuweg u fithik' e tin ba'aram e pagel ni fak e pilung ni ngan thang e fan rorad, me mithag fare pagel nge ba yarif rok ngalan ba senggil ni yima mol riy u lan fare Tempel. Re pagel ney ni i mithag e aram e ke ayuweg e pogofan rok u pa' Athaliah. ¹²Nel' e duw ni par u rom nib mith, u nap'an ni Athaliah e *Queen* ni ir e be gagiyeag.

23

Togopluw ntay ngak Athaliah
(2 Kings 11:4–16)

¹Tomuren nel' e duw nike son Jehoyada ni prist me t'aruwan' ni aram e ngiyal' ni nge rin' ban'en. Aram me fal'eg rogon nge fek lal e tolang ko salthaw: Azariah nib mo'on ni fak Jeroham, Ishmael nib mo'on ni fak Jehohanan, Azariah nib mo'on ni fak Obed, Maaseyah nib mo'on ni

fak Adayah, nge Elishafat nib mo'on ni fak Zikri.
² Mranod ngalan gubin e pi binaw nu Judah ngar feked nga Jerusalem e pi Levite nge urngin e pi'in lolgen e yuke girdi'.

³ Go' ra mokun gad ngalan e Tempel, nu rom e ra ngongliyed bm'ag u thilrad Joash riy, ni fare fak e pilung. Me ga'ar Jehoyada ngorad, "Ba'aray fare mo'on ni fak e bin tomur e pilung. Ni ir e chiney e nge pilung, ni bod ni micheg SOMOL ngak David ni pi'in owchen e yad e ngu'ur pilunggad ⁴ ba'aray e n'en ni ngad rin'ed. Nap'an nra yib e pi prist nge piyu Levi ko maruwel e rofen ni *Sabbath*, ma ngar dalip ulung gad ma reb ko dalip i ulung nem e nge matanagiy e pi garog ko Tempel, ⁵ ma reb e ulung rorad e nge matanagiy tafen e pilung, ma pi'rorad nike magay e ngar pired ko fare Garog ko Def. Urngin e girdi' ma nge mu'ulung ngalan e yoror ko Tempel. ⁶ Dariy be' nra yib ngalan e Tempel ya kemus ni prist nge pi Levite ni yad be maruwel. Rayag ni ngarbad nga naun ni bochan e ka ni tabgul nagrad, machane tin kabay e girdi' e thingar rafolgad ko n'en keyog SOMOL ngar pired u wean. ⁷ Pi Levite e ngar pired ni yad ba sak'iy ni kar liyeged fare pilung, ni bay e saydon rorad u pa'rad, ni demturug e gin nge yan fare pilung ngay ma yad bay rok. Ma en nra guy rogon ni nge thum' ngalan fare Tempel e yira thang e fan rok."

⁸ Piyu Levi nge girdi' nu Judah e ra pired nri yad be tay ngagil' e tin be yog Jehoyada ni ngan rin'. Dar paged fapi pumo'on ni kar mu'gad ko maruwel e rofen ni *Sabbath*, ere fapi tolang e yugur ted fapicha' u rom ni pi'rorad nike mu'

ko maruwel nge pi'in karbad ni ngar marwelgad. ⁹ Me pi' Jehoyada ngak fapi tolang e sarey nge yuyang i *shield* ni fen David ni Pilung ni un cha'riy u lan e Tempel. ¹⁰ Me tay fapi pumo'on ni kar liyeged mit fare Tempel ni bay e saydon rorad u pa'rad, ni ngar yororiyed fare pilung ni dabi buch ban'en rok. ¹¹ Ma aram me pow'iy Jehoyada i Joash nga wean, me tay fare te'elyaw ko pilung nga lolugen, me pi' ngak ba kan e babyor ni rogon e pilung ni ngi i par. Ma aram mi ni pilungnag. Jehoyada ni prist nge pifak ni pumo'on e ra gapgep niked Joash, me tolul gubin e girdi' ni yad be ga'ar, "Nge n'uw nap'an ni ngi i gagiyege e en pilung!"

¹² Me rung'ag Athaliah laman e girdi' ni yad be garusnag fare pilung me gurnag ir i yib nga Tempel, ko gin ke mu'ulung e girdi' ngay. ¹³ U rom e guy riy fare pilung ni kab be'ech u langan e Tempel, nib sak'iy u to'oben fare duga' ni ka ni tay ni fan ngak e pilung ma ke liyeg e pi tolang ko salthaw nge girdi'en e musik ko rappa. Gubin e girdi' ni yad be garusnag e felfelan' ma yad be thoy e rappa, ma girdi'en e musik u Tempel ni bay talin e musik rorad e yad e yad be tay langin fare madnom. Me guchthiy fare pin e mad rok me tolul ni ga'ar, "Ka mu liyab nikedgag! Ka mu liyab nikedgag!"

¹⁴ Ma dabun Jehoyada ni ngan li' Athaliah nge yim' u lan e yoror ko fare Tempel, ma aram me pining fapi tolang ko salthaw nga wean me ga'ar ngorad, "Mu feked e re bpin ney nga wean u thilin e gal raba' i girdi'en e matnag nir migmed thang e fan rok e en nra guy rogon ni nge ayuweg."

¹⁵ Miyad kol fare pin ngar feked i yan ko fare naun ko pilung, mu rom ko fare Garog ni Os e ra thanged e fan rok riy.

*Tin ni bfel' ni ngongliy Jehoyada
(2 Kings 11:17-20)*

¹⁶ I Jehoyada ni prist nge Joash ni Pilung nge fapi girdi' e ra chagilgad ngak Jehoyada ngar ngongliyed ba m'ag u thilrad ni ngar pired ni yad e girdi' rok SOMOL. ¹⁷ Ma aram miyad yan ni yad gubin ko fare tempel rok Baal ngar buthuged nga but'. Miyad bilig fapi altar nge fapi liyos u rom miyad li' Mattan ni prist rok Baal nge yim' u mit fapi altar. ¹⁸ Me tay Jehoyada fapi prist nge pi Levite nge milfan e maruwel u Tempel ngorad. Yad e ngar rin'ed e maruwel ni ka David ni Pilung e pi' ngorad ma ngu'ur urfiyed e maligach ngak SOMOL nrogon ni bay ko Motochiyel rok Moses. Ma kuyad e ba milfan e musik nge pi madnom ngorad. ¹⁹ Miki tay Jehoyada e matnag ko fapi garog ko Tempel ni maruwel rorad e ngu'ur ted u wean e girdi' nib alit nrogon ni kan turguy.

²⁰ Pi tolang ko salthaw, nge pi mit e thin, nge pi tayugang', nge urngin e tin kabay e girdi' e go' ru'uned ngak Jehoyada ngar feked fare pilung u lan fare Tempel ngar thelapgad ko fare naun ko pilung. Ranod nga naun ko fare garog nth'abi ga', me yan fare pilung i par nga daken fare chiya' ni tagil' e pilung. ²¹ Gubin fapi girdi' nike sug nagrad e felfelan', ma ke'aw e cho' u lan fare binaw e ngiyal'ney ni kan li' Athaliah ke yim'.

24

Joash ni Pilung nu Judah (2 Kings 12:1–16)

¹ Medlip e duw rok Joash me mang pilung nu Judah, me gagiyeg u Jerusalem ni aningeg i ragag e duw. Fithingan e chitiningin e Zibiah ni be' ko binaw nu Beersheba. ² I rin' e tin nib m'agan' SOMOL ngay u n'umngin nap'an ni i par Jehoyada ni prist nib fos. ³ Me mel'eg Jehoyada l'agruw e ppin ngar figirngiyew Joash ni Pilung miyow diyennag e pumo'on nge ppin ni pifak.

⁴ Me n'uw bochu'uw nap'an nike pilung Joash me turguy u wan' ni ngan ngongliy e yungin ke kireb ko fare Tempel. ⁵ Me yog ngak e prist nge pi Levite ni ngranod ngak e girdi' ko pi binaw nu Judah ngar kunuyed e salpiy nib gaman fare maruwel riy ni yu duw ni yima fal'eg e yungin nike kireb ko fare Tempel. I yog ngorad ni ngar papey gad machane me sowath fa pi Levite, ⁶ ma aram me pining Jehoyada ni ir e be gagiyeg nagrad ni nge yib i guy, me non ngak nib gel e thin rok ni ga'ar, "Mangfan ndamur guy rogon ni nge kunuy e pi Levite e tax rok yu Judah ngu Jerusalem ni yog Moses, ni fare tapigpig rok SOMOL ni ban'en nthingari pi' e girdi' ni ngan ayuweg i pi' pulwon e tin ngan pi' pulwon ko fare Tent u p'eowchen SOMOL?"

(⁷ Pi gachalpen Athaliah ni fare pin nib kireb e ka ra kireb niged fare Tempel, ma kar fanayed boch e pin'en riy nib thothup ni ngu'ur tedfan Baal ngay.)

⁸ Me yog fare pilung ngak yu Levi ni ngar ngongliyed ba kahol ni ngu'un nin' e salpiy ngay ngar ted nga langan e garog ko fare Tempel. ⁹ Miyad garareg e thin u daken yu Jerusalem ngu Judah ni nge gubin e girdi' miyad fek i yib ngak SOMOL fare tax ni Moses ni fare tapigpig rok Got e som'on ni kunuy rok e girdi' u daken ted ni *desert*. ¹⁰ Ren'ey e bfel' u wan' e girdi' nge pi tayugang' rorad, miyad fek e salpiy rorad ni tax i yib ngar suguyed fare kahol ngay. ¹¹ Gubin e rran mma fek e pi Levite fare kahol i yan ngak fare tolang u tan pa' e en pilung nib milfan fare kahol ngak. Ma yug nap'an nrasug ma fare tayol rok e en pilung nge en ni owchen fare Prist ni Th'abi Ga' e yad ra fek fapi salpiy u lan fare kahol nga but' miyad fulweg fare kahol nga tagil'. Ma bo'or e salpiy nra kunuyed.

¹² Fare pilung nge Jehoyada e ra pi'ew fare salpiy ngak e pi'in nib milfan ngorad e yungin ngan ngongliy bayay ko fare Tempel, miyad pi' pulwon e girdi' ni manang rogon i ubung e malang, nge pi salap ko dumow naun, nge pi'in ba salap i ngongliy ban'en ko wasey ni ngar ngongliyed bayay e yungin ke kireb ko fare Tempel. ¹³ Urngin fa pi girdi'en e maruwel nra maruwelgad nib gel, miyad fulweg fare Tempel nga rogon ni immoy nsom'on nike gel bayay. ¹⁴ Nap'an nmu' i ngongliy e yungin ke kireb, ma tin ni aw e gol nge silber e ni pi' ngak fare pilung nge Jehoyada, min ngongliy yochi dabiyy riy nge ku boch ban'en ni mam'en fare Tempel.

Pi Motochiyel rok Jehoyada nni Thilyeg

N'umngin nap'an nib fos Jehoyada, ma un pi' e maligach u Tempel ni gubin ngiyal'. ¹⁵ Nap'an ni gaman e ra'ay nge guyey e duw rok Jehoyada ni kari pilbithir me yim'. ¹⁶ Mi ni k'eyag ngalan fapi low ko yam' rok e pilung u lan e Binaw rok David ni bochan bugwan ko pigpig ni i tay ko girdi' nu Israel, nge Got, nge fare Tempel.

¹⁷ Machane yug nap'an ni yim' Jehoyada me gelfen e pi tayugang' nu Judah ngak Joash ni Pilung ni yad e ngi i motoyil ngorad. ¹⁸ Ma aram me tal e girdi' nda ku rir liyorgad ngak SOMOL u lan e Tempel rok, ni ir e Got rok e pi chitamngirad, miyad tabab i tayfan e pi liyos nge ya'an fare got ni bpin i Ashera. Pi denen ney e ir e bucheg e rorad me girengiy e damumuw rok SOMOL nga daken yu Judah nge yu Jerusalem. ¹⁹ Me pi' SOMOL e pi profet ni nge yib i ginangrad ni ngar sulod ngak, machane daburad ni ngar motoyilgad. ²⁰ Ma aram me yib e Kan Nthothup rok Got nga daken Zekariah nib mo'on ni fak Jehoyada ni prist. Me sak'iy ko gin nra guy e girdi' riy me non nib ga' laman ni ga'ar, "Be fithmed SOMOL ni Got ko mangfan nda kumur folgad ko tin ke ta'chiylen ma gimed be girengiy e gafgow nga dakenmed! Ka mu paged, ere ke pagmed!" ²¹ Me un Joash ni Pilung ngab makath nib togopluw ngak Zekariah, me malangnag e girdi' i Zekariah u lan fare yoror ko Tempel ni bochan e keyog e en pilung ni ngan rin'. ²² Ma ke pag fare pilung talin ni Jehoyada ni chitamngin Zekariah e i pigpig ngak nrib yul'yul', me yog ni ngan li' Zekariah nge yim'. Ma nap'an ni be yan ni nge yim' Zekariah me tolul ni be ga'ar,

“Mang e guy SOMOL e tin ni ga be rin’ nge gechig nigem!”

Tungun e gagiyeg ni i tay Joash

²³ Tungun e re duw nem, me yib fa raba’ i salthaw nu Syria nicham nga Judah ngu Jerusalem, ngar li’ed urngin e tayugang’, miyad fek e chugom ni yo’or u tan e mael ngar suled nga Damaskus. ²⁴ Fa raba’ i salthaw nu Syria e ba’achig, machane me gel nagraad SOMOL ko fare raba’ i salthaw nu Judah nib ga’ ni bochan e fapi girdi’ e ka ra digeyed fare SOMOL ni Got ko pi chitamngirad. Irera’ rogon nni gechignag Joash ni Pilung. ²⁵ I maad’ad Joash nib ubchiya’, ma nap’an ni yan fapi to’ogor me makath l’agruw e tolang rok nib togopluw ngak ngar li’ew nge yim’ u daken e chob rok ni bochan e ngar fulwegew pulwon ngak e pogofan rok fare mo’on ni fak Jehoyada ni prist ni yog ngan li’ nge yim’. Mi ni k’eyag Joash u lan fare Binaw rok David, machane dan k’eyag ngalan fapi low ko yam’ rok e pilung. (²⁶ Fa gali cha’ nra makathgow nib togopluw ngak Joash e Zabad nib mo’on ni fak be’ ni bpin nu Ammon ni Shimeath fithingan, nge Jehozabad nib mo’on ni fak be’ nib bpin nu Moab ni Shimrith fithingan.) ²⁷ *Pin’en nnog ko babyor ko pilung* e bay yatan e pi pagel ni fak Joash riy, nge pi yi’iy ni u nog nib togopluw ngak, nge babyoren rogon fare Tempel ni toy bayay. Amaziah nib mo’on ni fak e yan nga luwan nge mang pilung.

Amaziah ni Pilung nu Judah
(2 Kings 14:2–6)

¹ Amaziah e rliw' nge lal e duw rok me mang pilung, me gagiyeg u Jerusalem ni rliw' nge mereb e duw. Chitiningin e Jehoaddin nu Jerusalem. ² I rin' e tin nib m'agan' SOMOL ngay machane i rin' ni gathi rib pasigan' ngay. ³ Yug nap'an ni milfan e gagiyeg ko pilung ngak, me yog ni ngan li' nge yim' e pi tolang nra thanged e pogofan rok e chita-mngin. ⁴ Machane de li' pifakrad, ya fol ko n'en ni yog SOMOL u lan e Motochiyel rok Moses ni ga'ar: "Gal labthir e dab ni thang e pogofan rorad ni bochan e kireb nike rin' pifakrad, ma bitir e dab ni thang e pogofan rorad ni fan ko oloboch nike rin' e gallabthir rorad; girdi' e yira thang e pogofan rorad ni kemus ni fan ko pi oloboch ni yad e kar ngongliyed."

Mael nni m'ag ngak yu Edom
(2 Kings 14:7)

⁵ Me yarmiy Amaziah ni Pilung urngin e pumo'on ko fa gal ganong rok Judah nge Benjamin nge yo'or ulungnag, ra baken e girdi' ma reb e ulung, me tay e pi tolang ko salthaw ni ngu'ur gafaliyed e pi ulung nem ni boch e 1,000 girdi'en ma boch e 100 girdi'en. Pumo'on ni un ngay e rliw' e duw yangren ngalang, yad dalip mir'ay e bbiyu' u gubin. Ka ni mel'egrad ni ngar manged salthaw, ni ka ra fal'eged rogorad ni ngar'uned ko mael, yad ba salap ko cham ko sarey nge *shield*. ⁶ Miki immoy 100,000 e salthaw nu Israel niki tayrad e en pilung ni ngar'uned ngorad me pi' puluwrad ni gonapan aningeg e ton e silber. ⁷ Machane me yan

ba profet ngak fare pilung nge ga'ar ngak, "Dabi un e salthaw nu Israel ngom. Ya demoy SOMOL rok e girdi' nu ley ni Lel'och e Nam. ⁸ Rayag ni ga be leamnag ni yad ra ayuwegnem ngam gel, machane Got e ir e bay gelngin nra gel nigei fa me'waer nigei, ma ra pag e pi to'ogor rom ngar gelgad ngom."

⁹ Me fith Amaziah fare profet ni ga'ar, "Me ere fapi silber ni aram urngin ni ku gu pi' ni puluwrad e bayi di'in?"

Me fulweg fare profet ni ga'ar, "I SOMOL e rayag rok ni nge pi' boch ngom ni kab yo'or ko tinem!"

¹⁰ Ma aram me yog Amaziah ngak fapi salthaw nike pi' puluwrad ni ngar'uned ngak, ni ngar sulod nga taferad. Ma aram miyad sul nga taferad ni kar damumuwigad ngak e girdi' nu Judah.

¹¹ Mri athamgil Amaziah nge pow'iy fare raba' i salthaw rok ngranod ko fare Loway ni Sol fithingan. Mar chamgad u rom ngar li'ed ragage bbiyu' e salthaw nu Edom ¹² ma ku 10,000 e ra koled ngar feked ni kalbus. Miyad fek fapi kalbus nga daken bangi rech ko fare binaw nu Sela ngar thuruyed fapi cha' nga but' ngar awgad ko malang u tan e rech ngarm'ad.

¹³ Ngial'nem e fapi salthaw nu Israel nde pagrad Amaziah ni ngar uned ngak ko mael e ra chelgad ngar m'aged e mael ngak fapi binaw nu Judah ni bay u thilin yu Samaria ngu Beth Horon, ngar li'ed 3,000 e pumo'on miyad fek bokun ban'en.

¹⁴ Nap'an ni sul Amaziah nike gel ngak piyu Edom, me fek e pi liyos rorad nge un ngak, me tay ngalang ngi i tay farad, mi i urfiy e *incense* ni

fan ngorad. ¹⁵ Ren'ey e k'aring e damumuw ngak SOMOL, ma aram me l'oeg ba profet nge yan ngak Amaziah. Me ga'ar fare profet ngak Amaziah, "Mangfan ni ka mu tayfan bogi got rok boch e nam ni mus ngak e girdi' rorad ma de yag ni ngar ayuweged yad rom?"

¹⁶ Dawori mu' fare profet ko numon me ga'ar Amaziah, "Mog wu'in e kan tem ni gur e tafonow roke en pilung? Mu tal ko welthin, fa ngugog ngan li'em nga mum'!"

Me tal fare profet ko welthin nga tomuren nike ga'ar, "Aram e kugnange chiney nike turguy Got ni nge thirifem u but' ni bochan e ka mu rin' urngin e pin'ey ma ka mu fek yathin e fanow rog."

Mael nni m'ag ngak yu Israel
(2 Kings 14:8–20)

¹⁷ Me makath Amaziah ni Pilung nu Judah nge pi tafanow rok nib togopluw ngak yu Israel. Ma aram me l'oeg e thin nge yan ngak Jehoash ni Pilung nu Israel nib mo'on ni fak Jehoahaz nib mo'on ni fak Jehu, ni be yog ngak ni ngar mael gow. ¹⁸ Ba'aray e fulweg rok Jehoash ngak Amaziah: "Immoy bake rachangal ni pan u daken fapi burey nu Lebanon me l'oeg e thin ni nge yan ngak bake gek'iy ni cedar ni ga'ar: 'Mu pi' fare rugod ni fakam nge le'engiy e re mo'on ni ba'aray ni fakag.' Me yib ba gamanman ni malboch ni yug be yan nge yot' daken fare ke rachangal nga but'. ¹⁹ Amaziah chiney e ga be uf ngay ni ka mu gel ngak piyu Edom, machane gu be yog ngom e tin bfel' ni ngam par u tabnaw rom. Mangfan ni

ngam pug e oloboch ngalang ni kemus ni nge fek e riya' i yib ngom nge tirom e girdi'?"

²⁰ Machane me turguy Amaziah u wan' ndabi motoyil. Mm'agan' Got ngay ni nge waer Amaziah ni bochan e ke tayfan e pi liyos ni got nu Edom.

²¹ Ma aram me yan Jehoash ni Pilung nu Israel ko mael nib togopluw ngak Amaziah ni Pilung nu Judah. Ra mada' gow nga Beth Shemesh u Judah, ²² me waer fare raba' i salthaw nu Judah, me mil e pi salthaw nga taferad. ²³ Me kol Jehoash i Amaziah nge fek i yan nga Jerusalem. Me buthug e yoror ko fare binaw nga but' ni tabab ko fare Garog ni Ephraim nge yan ko bin tabthung e Garog, ni pal'afngin e l'agruw mir'ay e yard. ²⁴ Me fek nga Samaria urngin e gol nge silber nu lan fare Tempel nge gathon ni i matnagiy e pi'in owchen Obed Edom, nge machaf u tafen e pilung. Ma ku errogon e girdi' niki fek boch ngar uned ngak.

²⁵ I Amaziah ni Pilung nu Judah e par nib fos ni ragag nge lal e duw nib n'uw nap'an ngak Jehoash ni Pilung nu Israel. ²⁶ Urngin e tin ki i rin' Amaziah u tabolngin e gagiyeg ni i tay nge mada' nga tungun e go' kan yoloy ngalan fare babyor ni *Chepin e Pilung nu Judah ngu Israel*. ²⁷ Ka nap'an fa ngiyal' ni cheal nge togopluw ngak SOMOL, mi ni tababnag ba makath u Jerusalem nib togopluw ngak. Me tomur riy me mil nge yan ko fare binaw nu Lakish, machane me lek e pi to'ogor rok e ngaram ngar li'ed nge yim'. ²⁸ Mi ni fek e ldow rok u daken ba os i yan nga Jerusalem, mi ni k'eyag u lan fapi low ko yam' rok e pilung nu lan fare Binaw rok David.

26

Uzziah ni Pilung nu Judah (2 Kings 14:21–22; 15:1–7)

¹ Gubin e girdi' nu Judah nra mel'eged Uzziah ni ragag nge n'el e duw yangren nib mo'on ni fak Amaziah ni nge yan nga luwan e chitamngin nge mang pilung. (² Nga tomuren e yam' ni tay Amaziah me kol Uzziah yu Elath u fithik' e mael nge fal'eg fare binaw bayay.) ³ Uzziah e ragag nge n'el e duw rok me mang pilung, me gagiyeg u Jerusalem ni wugem nge l'agruw e duw. Chitiningin e Jekoliah nu Jerusalem. ⁴ Me folwok roke chitamngin nge rin' e tin nib m'agan' SOMOL ngay. ⁵ Zekariah e ir e tafanow rok Uzziah ni i fil ngak ni ngi i fol rok Got. Ere n'umngin nap'an ni i par Zekariah nib fos, ma i par Uzziah nib yul'yul' ngak Got, me fal'eg Got wa'athan. ⁶ Me m'ag Uzziah e mael ngak piyu Filistia. Me buthug nga but' e yoror ko fapi binaw nu Gath, ngu Jamnia, ngu Ashdod, miki fal'eg boch e binaw nib gel ni fan ko mael u to'oben yu Ashdod nge gin kabay u Filistia. ⁷ Me ayuweg Got nge gel ngak piyu Filistia, nge piyu Arab ni yad ma par u Gurbaal, nge yu Meun. ⁸ Yu Ammon e ur pi'ed e walbuw rorad ngak Uzziah, me gel gelngin nge wear thin nge mada' nga Egypt.

⁹ Me gelnag Uzziah e yoror ni fan ko mael u Jerusalem ni ubung e pi wulyang ni tafen e damit ko bin Tabthung e Garog, nge bin Loway e Garog, nge gin ni chiygog e rungrung riy. ¹⁰ Miki ubung e pi tagil' e damit ni kan yororiy ni fan ko mael u daken e ted me fu'og e luwed nib yo'or, ni bochan e

bay yu ran' i gamanman rok u enggin e purey' nge yungi tafelfel' u ba' ni ngal. Ri ba' adage milay', ma aram me tay ir ko girdi' ni ngar yunged e milay' ni *grape* ko gin ni go' burey mi ni wolduguy e gin nib yung'ol e but' riy.

¹¹ Ma immoy barba' i salthaw nib ga' ni yog ngorad ni ngar fal'eged rogorad ni fan ko mael. Ma en nma yoloy murung'agen e re raba' i salthaw nem e fa gali tayol i Jeyel nge Maaseyah nrogon ni be tay Hananiah murung'agen, ni reb i chonggin e maruwel rok e en pilung. ¹² Re raba' i salthaw ney e l'agruw e bbiyu' nge n'el mir'ay e pi tolang ni yad ma gafaliy. ¹³ Ma 307,500 e salthaw ni yad bay u tan pa'rad nrayag ni ngar chamgad ni bfel' rogon nib togopluw ngak e pi to'ogor rok fare pilung. ¹⁴ Me pi' Uzziah ngak fa raba' i salthaw e pin'en nib aray: yungi *shield*, nge sarey, nge urwach ko salthaw, nge madan e mael, nge gat'ing nge gan, nge malang ni gan e gawul. ¹⁵ Ma pi'in yad ma sunmiy tatalin ban'en ni fen u lan yu Jerusalem e ra ngongliyed talin e mun gat'ing nge fen e mun malang nib ga' u p'ebugul e wulyang nge pi tabthung ko yoror ko fare binaw. Me wear bugwan Uzziah u gubin yang, mri gel gelngin ni bochan e ayuw rok Got ngak.

Uzziah nni gechignag ni bochan e tolngan' rok

¹⁶ Machane nap'an ni par Uzziah ni Pilung nike gel gelngin me tolngan', ma aram tapgin me mul pa' ko pilung. I dariyfannag SOMOL ni Got rok ni bochan e yan ngalan fare Tempel ni nge urfiy e *incense* u daken fare altar ko *incense*. ¹⁷ Me lek Azariah ni prist fare pilung nike un 80 e prist ngak

ni yad ba gel mab m'uthan'rad ¹⁸ ni ngar taleded. Me lungurad ngak, "Uzziah! Dariy mat'awum ni ngam urfiy e *incense* ngak SOMOL. Kemus ni prist ni pi'in owchen Aron e kan tabgul nagraad ni ngu'ur rin'ed e bin e maruwel. Mu chuw u lan e re ngin'ey nib thothup. Ka mu kirebnag laniyan' SOMOL ni Got, ma dabki fal'eg wa'atham."

¹⁹ Ba sak'iy Uzziah u rom u lan fare Tempel u barba' i to'oben fare altar ko *incense* ni be kol ban'en ni yima urfiy e *incense* ngay. Mri damu-muw ngak fapi prist, ma ka ngiyal'nem me for e malad u daken peri'. ²⁰ Mi yigi lik'ath Azariah nge fa tinem e prist nga peri' fare pilung ni kar tamdaggad, ma aram miyad suruy ni nge chuw u lan fare Tempel. Me gurnag ir ni nge yan nga wean, ya ke gechignag SOMOL.

²¹ Me par Uzziah ni Pilung nnum'ngin nap'an e yafos rok nib ta'ay ni bochan e re m'ar rok nem. Ma dakiyag ni yan bi'id ngalan fare Tempel, mi i par u lan e naun rok, ni da ki rin' urngin e pi maruwel rok, ma ngiyal'nem e Jotham nib mo'on ni fak e i gagiyegnag fare nam.

²² I Isaiah ni profet nib mo'on ni fak Amoz e ke yoloy urngin e tin kabay ban'en ni i rin' Uzziah ni Pilung u nap'an e gagiyeg ni i tay. ²³ Me yim' Uzziah mi ni k'eyag u daken fare gi but' ntagil' e gum'eyag rok e pilung, machane dan k'eyag ngalan fapi low ko yam' rok e pilung ni bochan fare m'ar ni immoy rok. Me yan Jotham nib mo'on ni fak nga luwan nge mang pilung.

Jotham ni Pilung nu Judah
(2 Kings 15:32–38)

¹ Jotham e rliw' nge lal e duw yangren me mang pilung, me gagiyege u Jerusalem ni ragag nge n'el e duw. Chitiningin e Jerushah ni be' ni bpin ni fak Zadok. ² Jotham e i rin' e tin nib m'agan' SOMOL ngay, nri bod ni i rin' e chitamngin; machane de bod e chitamngin ni denen ni bochan e urfiy e *incense* u lan fare Tempel. Machane girdi' e dar talgad ko denen.

³ I Jotham e ir e ngongliy fare Garog ko Lel'och ko fare Tempel miki muruwliy boch e maruwel nib yo'or ko rungrung ko fare binaw u lan bangi n'en nu Jerusalem ni kanog yu Ofel ngay. ⁴ Mu daken yungi ted nu Judah e sunmiy bogi binaw riy, mu lan e loway e toy bogi yoror riy ni fan ko mael nge pi tagil' e damit. ⁵ Me mael nib togopluw ko pilung nu Ammon nge salthaw rok nge gel ngorad. Ma aram me motogel ko pi yu Ammon ngu'ur pi'ed e wolbuw ngak ni yu duw u dalip e duw: ni aningeg e ton e silber, wugem e bbiyu' e barril e *wheat*, nge wugem bbiyu' e barril e *barley*. ⁶ Me gel gelngin Jotham i yan ni bochan e i yul'yul' ngi i fol rok SOMOL ni Got rok. ⁷ Tin kabay ni i rin' Jotham u nap'an e gagiyege ni i tay, ni bod e pi mael, nge pi motochiel ni i ngongliy, e go' ka ni yoloy ngalan fare babyor ni *Chepin e Pilung nu Israel ngu Judah*. ⁸ Jotham e rliw' nge lal e duw yangren me mang pilung, me gagiyege u Jerusalem ni ragag nge n'el e duw. ⁹ Me yim' mi ni k'eyag u lan fare Binaw rok David me yan Ahaz nib mo'on ni fak nga luwan nge mang pilung.

28

Ahaz ni Pilung nu Judah (2 Kings 16:1–4)

¹ Ahaz e rliw' e duw yangren me mang pilung, me gagiyeg u Jerusalem ni ragag nge n'el e duw. De folwok ko ga' rok i David ni Pilung ni i ngongliy e tin nib manigil; ya i rin' e tin nde m'agan' SOMOL ngay ² me folwok rok e pi pilung nu Israel. Me yog ngan ngongliy ya'an Baal ko wasey, ³ me urfiy e *incense* u lan e Loway ni Hinnom, ma mus nga pi-fak ni pumo'on me pi' ni maligach ni mo'oruf ngak bogi liyos, be yan u ya'an e pin'en nib sonogor ni i rin' e girdi' nike tuluftrad SOMOL nga wuru' fare nam nu Israel u m'on nrabad ra tafnayed. ⁴ Ma yungi tagil' e tayfan rok e pi'in ndar nanged Got u daken e yungi ted ngu tan gubin kan e gek'iy nib taglul' ni i pi' Ahaz e pi maligach riy ma be urfiy e pi *incense* riy.

Ahaz ni mael ngak yu Syria nge yu Israel (2 Kings 16:5)

⁵⁻⁶ Bochan e denen Ahaz ni Pilung, ma aram me pag SOMOL ni Got rok, e pilung nu Syria nge gel ngak nge fek e girdi' nu Judah nib yo'or nga Damascus ni yad ba kalbus. I SOMOL e ki pag e pilung nu Israel, i Pekah nib mo'on ni fak Remaliah nge gel ngak Ahaz me li' ngem' ra'ay nge rliw' e biyu' e salthaw rok nib muthan'rad u lan ta'borran. I SOMOL, ni fare Got ko pi chita-mngirad e gagiyegnag ni nge yodroy, ni bochan e girdi' nu Judah ni ka ra pi'ed keru'rad ngak. ⁷ Ba salthaw nu Israel ni Zikri fithingan e li' Maaseyah nge yim' nib mo'on ni fak Ahaz ni Pilung, miki li'

Azrikam nge yim' ni aram e en nma gagiyegnag e naun rok e pilung, miki li' Elkanah nge yim' ni ir ba tolang nib migid ngak e en pilung. ⁸ Yug aram rogon ni piyu Judah e yad girdi'en ta'ab nam, me kol e salthaw nu Israel l'agruw mir'ay e bbiyu' e ppin nge bitir ngan fekrad nga Samaria ni yad ba kalbus, nge ku boch ban'en nib yo'or nra koled u tan e mael.

Oded ni Profet

⁹ Be' nib mo'on ni Oded fithingan ni reb e profet rok SOMOL e i par u lan fare binaw nu Samaria. Me mada'nag fa raba' i salthaw nu Israel nike chugur ni ngar taw gad ngalan binaw u Samaria ni ka ra feked boch piyu Judah ni kalbus, me ga'ar ngak fa raba' i salthaw, "I SOMOL ni Got rok e pi chitamngimed e ke damumuw ngak yu Judah me pagmed ngam gelgad ngorad, machane mirin ni ka mu li'ed rad e ke rung'ag nga tharmiy e chiney. ¹⁰ Ma chiney e gimed be leamnag ni nge mang e sib romed pi pumo'on nge ppin nu Jerusalem ngu Judah. Dam nanged ni ku errogomed ni ka mu denen gad nib togopluw ngak SOMOL ni Got romed? ¹¹ Mmotoyilgad ngog! Pi kalbus ney e walagmed ni pumo'on nge ppin. Mu pagedrad ngranod, ya ra danga' mra gechig nagmed SOMOL u fithik' e damumuw rok."

¹² Aningege e pumo'on ni yad ma yog e thin ko ley ni Lel'och e nam, i Azariah nib mo'on ni fak Jehohanah, Berekiah nib mo'on ni fak Meshillemoth, Jehizkiah nib mo'on ni fak Shallum, nge Amasa nib mo'on ni fak Hadlai e ku ra togopluwgad ko ngongol rok fa raba' i salthaw. ¹³ Me ga'ar fa

aninging i mo'on, "Dab mu feked e pi kalbus nir i yib e ngaray! Kad denengad nib togopluw ngak SOMOL, ra gechig nagdad u gelngin e damumu ni kad k'aringed ngak. Ere chiney e ki gimed ba'adag ni ngakum rin'ed ban'en ngari gel mirin e kireb ngodad." ¹⁴ Ma aram me pi' fa raba' i salthaw fapi kalbus nge pin'en ni ka ra feked u fithik' e mael ngak e pi girdi' nge pi'in ma yog e thin rorad, ¹⁵ ma fa aninging i pumo'on e ni mel'egrad ni ngar pi'ed e mad ngak fapi kalbus, ni mad ni bay u fithik' fapi chugum nfek u fithik' e mael. Miyad pi' e mad nge sus ngorad ni ngar chuwigad ngay, miyad pi' e n'en ni ngar ked nge garbad rorad nib gaman, miyad pu'og e gapgep ni *olive* nga daken e yungi maad'ad rorad. Pi'in dabkiyag e yan rorad e ni tayrad nga daken e dongki, mi ni fek fapi kalbus ni gubin ngan fulwegrad ngalan e nug nu Judah u Jeriko, fare binaw ko pi gek'iy ni *palm*. Ma aram me sul piyu Israel nga taferad nga Samaria.

*Ahaz ni ning e ayuw ngak yu Assyria
(2 Kings 16:7-9)*

¹⁶⁻¹⁷ Miki tabab yu Edom ko cham ngak yu Judah ngar feked e girdi' ni yo'or ni kalbus, ma aram me yog Ahaz ni Pilung ngak Tiglath Pileser, fare pilung nu Assyria ni nge pi' e ayuw. ¹⁸ Ma ku ngiyal' n'ey e ku be cham piyu Filistia ngak e yuchi binaw nu enggin e burey ko ngal ngu lan e yimuch u Judah. Ngar feked u fithik' e yargel fapi binaw nu Beth Shemesh, Aijalon, Gederoth, nge pi binaw nu Soko, ngu Timnah, ngu Gimzo nib mu'un e yuchi binaw u to'obrad ngay, me par piyu Filistia

u rom nda kura chuwigad. ¹⁹ I girengiy SOMOL e tin ba mo'maw' nga daken yu Judah ni bochan e ke cheal Ahaz ni Pilung ke togopluw nga mat'wun e girdi' rok ma ke darifannag SOMOL. ²⁰ Ere cheal fare pilung nu Assyria nge togopluw ngak Ahaz ngari gafgownag, ma de pi' e ayuw ngak. ²¹ Ma aram me fek Ahaz e gol u lan fare Tempel, nge fare naun ko pilung, ngu lan e pi tabnaw rok e pi'in ma yog e thin nge pi' ngak fare pilung, machane dariyfan ya ku de ayuw.

Pi denen rok Ahaz

²² Nap'an nri gel e gafgow nike yib ngak Ahaz ma aram mri mun daken e denen nib togopluw ngak SOMOL ni i rin'. ²³ I pi' e pi maligach ngak e pi got rok yu Syria, ni aram fare nam nike gel ngak ko mael. Ya ga'ar Ahaz, "Fapi got rok yu Syria e kar ayuweged e pi pilung nu Syria, ere fa'an gu ra pi' e maligach ngorad ma sana kuyad ra ayuwegneg." Ren'ey e girengiy e riya' nga daken nge nga daken e nam rok. ²⁴ Miki mun daken e kireb rok, ya fek urngin gathon fare Tempel nge bilbilig nge yochyang. Me ning mban fare Tempel, me toy bogi altar u gubin yang u Jerusalem. ²⁵ Gubin e pi binaw nge pi yuchi binaw nu lan yu Judah ni ngongliy riy tagil e tayfan rok e pi'in ndar nanged Got, ni aram e yungi n'en ni un urfiy e pi *incense* riy ngak e pi got rok boch e nam. Irera' kanawo'en ni girengiy Ahaz nga daken fare damumu rok SOMOL ni Got rok e pi chitamngin.

²⁶ Urngin e tin kabay ni i rin' u tabolngin e gagiye ni i tay nge mada' nga tungun e go' ka ni yoloy ngalan e babyor ni *Chepin e Pilung nu Judah*

ngu Israel. ²⁷ Me yim' Ahaz ni Pilung mi ni k'eyag u lan yu Jerusalem, machane dan k'eyag ngalan fapi low ko yam' rok e pilung. Me Hezekiah nib mo'on ni fak e yan nga luwan nge mang pilung.

29

Hezekiah ni Pilung nu Judah (2 Kings 18:1–3)

¹ Hezekiah e rliw' nge lal e duw yangren me mang pilung nu Judah, me gagiyeg u Jerusalem ni rliw' nge mereb e duw. Chitiningin e Abijah ni be' ni bpin ni fak Zekariah. ² Me folwok ko ga' rok ni aram David ni Pilung, i rin' e tin nib m'agan' SOMOL ngay.

Fare Tempel nni be'echnag

³ U lan e bin m'on e pul ko re duw ni mang Hezekiah e pilung me bing bayay fapi garog ko fare Tempel me yog ngan ngongliy bayay e yuyang ni nike kireb riy. ⁴ Me ulunguy ba ulung i prist nge pi Levite ngalan fare yoror ko Tempel u ley ni ngek ⁵ me non ngorad u rom. I ga'ar ngorad, "Gimed e pi Levite e ngam be'ech niged gimed nrogon ko motochiyel miki gimed be'echnag fare Tempel rok SOMOL ni Got rok e pi chitamngimed. Mu chuweged u lan fare Tempel urngin e tin be alit nag. ⁶ Pi chitamngidad e da ur yul'yul'gad ngak SOMOL ni Got rodad mu ur rin'ed e tin nde m'agan' ngay. Ra n'iged miyad pi' keru'rad ko fa gin nma par riy. ⁷ Ra ninged mban fare Tempel, miyad pag fapi magal nge math, ma ku ra paged i urfiy e *incense* ara maligach ni mo'oruf u lan fare Tempel rok Got nu Israel. ⁸ Bochan e ren'ey ma ka

be par SOMOL nib damumuw ngak yu Judah nge yu Jerusalem, ma n'en nike rin' ngorad e ke gin ma ke tamdag gubin e girdi' ngay. Gimed manang e ren'ey nrrib fel' rogon. ⁹ Pi chitmangidad e nli'rad ngarmad' u fithik' e mael, ma pi le'engidad nge pifakdad e ka ni fekrad nga wuru' e nam ni yad ba kalbus.

¹⁰ "Chiney e ku gu turguy u wun'ug ni nggu ngongliy bm'ag u thildad SOMOL ni Got nu Israel, ya nge yag ni m'ay e damumuw rok ngodad.

¹¹ Pifakag, dabkum pired. Gimed e pi'in nike mel'egmed SOMOL ni ngu'um urfiyed e *incense* ngak mi gimed gafaliy e girdi' ngar liyorgad ngak."

¹²⁻¹⁴ Tin ba'aray e pi Levite ni ur moyed u rom:

Fare ke girdi' rok Kohath, e Mahath nib mo'on ni

fak Amasai, nge Joel nib mo'on ni fak Azariah

Fare ke girdi' rok Merari, e Kish nib mo'on ni fak

Abdi, nge Azariah nib mo'on ni fak Jallelel

Fare ke girdi' rok Gershon, e Joah nib mo'on ni

fak Zimnah, nge Eden nib mo'on ni fak Joah

Fare ke girdi' rok Elizafan, e Shimri nge Jeuel

Fare ke girdi' rok Asaf, e Zekariah, nge Mattaniah

Fare ke girdi' rok Heman, e Jehuel nge Shimei

Fare ke girdi' rok Jeduthun, e Shemayah nge Uzziel

¹⁵ Pi pumo'on ney e ra ulungyed pichongrad ni pi Levite, ni yad gubin mra bengbeng naged yad ni ngar be'echgad. Ni aram rogon nike yog fare pilung ngorad ni ngar rin'ed, miyad tabab i be'echnag fare Tempel nrogon ko motochiel rok SOMOL. ¹⁶ Me yan e prist ngalan fare Tempel ni ngar be'ech naged, miyad fek e tin ba alit nga

wuru' e Tempel ngalan e yoror. Mu rom e fek e pi Levite riy nga wuru' e binaw ngar feked ngalan e loway ni Kidron fithingan.

¹⁷ Ni tabab ko re gaf i maruwel ney ko bin m'on e rran ko bin m'on e pul, me yan i meruk fen ma ka ra mu'gad i ngongliy fapi maruwel nib mu'un fare senggil ngay ni yima yan riy ngalan fare Tempel. Ma aram muk ra maruwelgad ni meruk e rran, nge mada' ko rofen ni ragag nge n'el fen e pul ko re pul nem ni yad be ngongliy rogon fare Tempel ni ngu'un liyor ngak SOMOL riy.

Fare Tempel nni pi' ngak SOMOL bayay

¹⁸ Ba'aray e thin ni yannag e pi Levite ngak Hezekiah ni Pilung: "Ku gu mu'gad i tabgulnag fare Tempel ni ga'ngin nrogon ko motochiel, nib mu'un ngay fare altar ni fen e maligach ni mo'oruf, nge fare tebel ni fen fare flowa nib thothup, nge urngin e pi talin e maruwel riy. ¹⁹ Mu kug fulweged gubin gathon fare Tempel ni fek Ahaz ni Pilung ni ka nap'an fapi duw nda i yul'yul' ngak Got, ku gu pi'ed e pin'em bayay ngak Got. Go' bay ni gubin u mit fare altar rok SOMOL."

²⁰ Ka ngiyal'nem me kunuy Hezekiah ni Pilung e pumo'on ni yad ma yog thin u lan fare binaw, me un ngorad ngranod ngalan fare Tempel. ²¹ Miyad fek i yan medlip e garbaw ni pumo'on, nge medlip e saf, nge medlip e pifak e saf, nge medlip e kaming. Aram e maligach ni nge chuweg machan e pi denen ko tabnaw rok fare pilung nge girdi' nu Judah me be'echnag fare Tempel. Fare pilung e yog ko fapi prist ni pi'in owchen Aron, ni ngar pi'ed e pi gamanman nem ni maligach u daken e altar.

²² Fapi prist e ra li'ed fapi garbaw ni pumo'on nsom'on, nge mu' me migid e saf, mfini migid e pifak e saf, miyad atngiy racha'en fapi gamanman ni maligach nga daken fare altar. ²³ Ma tomuren e ra feked fapi kaming i yan ngak fare pilung nge pi girdi'en e liyor, ni yad e rted pa'rad nga daken fapi gamanman. ²⁴ Ma aram e fapi prist e ra li'ed fapi kaming miyad pu'og racha' riy nga daken fare altar nib maligach ni nge chuweg e denen rok e pi girdi' nem ni gubin, ya keyog fare pilung ni ngan pi' e maligach ni mo'oruf nge maligach ni fan ko denen ni fen ga'ngin yu Israel.

²⁵ Fare pilung e fol u gubin e tin keyog SOMOL ngak David ni Pilung, ni non u l'ugun Gad ni profet rok David, ngu l'ugun Nathan ni profet; i tay fare pilung e pi Levite u lan fare Tempel ni bay e rappa nge *cymbal* rorad, ²⁶ nge talin e musik ni bod e tinem niki i musik David ni Pilung ngay. Miki sak'iy fapi prist u rom ni bay e rappa rorad. ²⁷ Me yog Hezekiah ni ngan pi' fare maligach ni mo'oruf; ma nap'an ni tabab i pi' fare maligach, me tang e girdi' ni yad be pining e sorok ngak SOMOL, me tabab e girdi'en e musik i thoy e rappa ma yi be chubeg gubin mit e talin e musik ni bay. ²⁸ Gubin e girdi' ni immoy u rom miyad un ko liyor ngak SOMOL, ma de tal e tang nge musik nge mada' ko ngiyal' ni kan mu' i urfiy fapi maligach. ²⁹ Ma aram me ragbug Hezekiah nge gubin e girdi' u rom nga but' ngar liyorgad ngak Got. ³⁰ En ni pilung nge pi'in yad ma yog e thin ko fare nam e rogned ngak e pi Levite ni ngar tang nged SOMOL ni yad be yin' tangin e sorok ni yoloy David nge

Asaf ni profet. Ma aram me tang gubin e girdi' nri yad ba felfelan' ni karragbuggad nga but' ni yad be liyor ngak.

³¹ Me ga'ar Hezekiah ngak fapi girdi', "Chiney ni ka mu be'echgad nrogon ko motochiyel e ngam feked i yib e maligach ni nga ni pi' ni og magaer ngak SOMOL." Miyad fol riy, ma boch i yad e ku ra og niged boch e gamanman ni ngan pi' ni maligach ni mo'oruf. ³² Ra feked i yib medlip i ragag e garbaw ni pumo'on, nge ra'ay e saf, nge l'agruw mir'ay e pifak e saf ni bogi maligach ni mo'oruf ni fan ngak SOMOL; ³³ mu ku ra feked i yib n'el mir'ay e garbaw ni pumo'on nge dalip bbiyu' e saf ni bogi maligach ni fan e nge kay e girdi'. ³⁴ Aram rogon nde gaman e prist ni ngar li'ed gubin e pi gamanman ney, me ayuw e pi Levite nge mada' ko ngiyal' nike m'ay e re maruwel ney. Nap'an ni taw ko ngiyal'nem ma bo'or e prist ni ka ra be'ech niged yad nrogon ko motochiyel. (Pi Levite e yad ba yul'yul' boch ngak e prist u rogon ni yad ma tayrad ni yad bbe'ech nrogon ko motochiyel.) ³⁵ Prist e yad ma pi' fapi maligach ngak SOMOL ni yima urfly ni polo', ma ku yad e maruwel rorad e pi yungi mam riy ni yima pi' ngak SOMOL ko fapi maligach nma kay e girdi', ma ku yad e yad ma pu'og fare wayin ni yima uneg ko fapi maligach ni mo'oruf ngan pi' ngak SOMOL.

Ma aram mi ni tabab bayay ko liyor ngak SOMOL u lan fare Tempel. ³⁶ Me felfelan' Hezekiah ni Pilung nge girdi' ni bochan e ke ayuwegrad Got ke yag ni ngar rin'ed e pin'ey ni papey.

30

Madnom ko Paluk'af nt'ar madlin

¹⁻³ De yag ni madnomnag e girdi' fare Madnom ni Paluk'af u ngilan' ko bin m'on e pul, ni bochan e dawori gaman e prist ni ka ra be'ech gad nrogon ko motochiel, ma dawori yo'or e girdi' nike mokun nga Jerusalem. Ere me ta'reban' Hezekiah ni Pilung, nge pi tolang ko salthaw rok, nge girdi' nu Jerusalem ni ngar madnom nixed e Paluk'af ko bin l'agruw e pul, ma aram me pi' fare pilung e thin nge yan ngak e girdi' ni gubin u Israel ngu Judah. Me yoloy e babyor nge pi' nge yan ngak fa gali ganong rok Efraim nge Manasseh, ni be piningrad ni ngarbad ko fare Tempel nu Jerusalem ngan madnomnag e Paluk'af ngan liyor ngak SOMOL, ni Got nu Israel. ⁴ I m'ag u wan' e en pilung nge girdi' e tin ka ra turguyed ni ngar rin'ed, ⁵ ere ra pininged piyu Israel ni gubin, ni mus ko ganong rok Dan u lan e lel'och nge yan i mada' nga Beersheba u lan e yimuch, ni ngarbad nga ta'bang u Jerusalem ngan madnomnag e Paluk'af ni bod rogon ko Motochiel, ni nge yo'or e girdi' e yaney ko gubin yay. ⁶ Me yan e pi tamol'og ya keyog fare pilung nge pi tolang ko salthaw rok ni ngranod u daken yu Judah ngu Israel ni ga'ngin ngar pininged e girdi' ni be lungurad:

“Girdi' nu Israel da m'ad ko ngiyal' ni kol yu Assyria e re nam ney. Ere chiney e ngam sulod ngak SOMOL, ni fare Got rok Abraham, Isak, nge Jakob, ma aram e ra sul SOMOL ngomed. ⁷ Dab mu boded e pi chitamngimed nge pi walagmed ni piyu Israel nda ur yul'yul'gad ngak SOMOL ni Got

rorad. Ya ka mu guyed nike gechig nagrađ nrib gel. ⁸ Dab mu gel niged lanin'med ni bod nrin'ed, ya ngam folgad rok SOMOL. Mired ko fare Tempel nu Jerusalem, ya aram e re gin'en nike tay SOMOL ni Got romed nib thothup ni manemus, ngam liyorgad ngak ya nge dabki damumuw ngomed. ⁹ Fa'an gimed ra sul ngak SOMOL, ma aram e pi'in ni ka ra feked e girdi' romed ngabang ni bogi kalbus e yad ra runguy ya'arad ngar pagedrad ngar sulod nga taferad. I SOMOL ni Got romed e ba gol ma ba murunguy, ma fa'an gimed ra sul ngak, ma gimed ra fel' u wan'."

¹⁰ Fapi tamol'og e ranod u gubin e binaw u lan e gin nib milsuwon ko ganong rok Efraim nge Manasseh, i yan ko lel'och ngar mada'gad ko ganong rok Zebulun, machane i moning nagrađ e girdi' ma yi be minmin ngorad. ¹¹ Miki immoy boch e girdi' ko ganong rok Asher, Manasseh, nge Zebulun nib magan'rad ngay i ngarbad nga Jerusalem. ¹² Ma ku errogon Got ni be maruwel u lan yu Judah me ta'rebnag laniyan' e girdi' nge yag nra dugliyed u wan'rad ni ngar folgad ko tin nib m'agan' ngay ni aram e ngar folgad ko tin keyog fare pilung nge pi tolang ko salthaw rok.

Paluk'afnni madnomnag

¹³ Bo'or e girdi' nra mu'ulunggad nga Jerusalem ko pul ni l'agruw ni ngar madnom niged fare Madnom ko Flowa ni dariy e is riy. ¹⁴ Miyad fek gubin e altar ni un fanay u Jerusalem ngu'un pi e maligach u daken nge *incense* ni yibe urfiy ngron'ed ngalan fare loway ni fithingan e Kidron. ¹⁵ Me yan i rofen ni ragag nge aningeg ko pul

miyad li' pifak e saf ni fan ko maligach ko Paluk'af. Prist nge pi Levite ndawor ra be'echgad nrogon ko motochiyel e ra tamra'gad ngorad miyad og nighed yad ngak SOMOL, ma aram me yag nra pi'ed e maligach ni mo'oruf u lan fare Tempel. ¹⁶ Ranod ra pired nga tagilrad u lan fare Tempel ni bod rogon ni bay u lan e Motochiyel rok Moses, ni fare mo'on ni bay Got rok. Yu Levi e ra pi'ed racha'en fapi gamanman ni maligach ngak e prist, ni yad e ra atngiyed nga daken fare altar. ¹⁷ Bo'or fapi girdi' e de yag nra li'ed fapi pifak e saf ni maligach ko Paluk'af ni bochan e dar be'echgad nrogon ko motochiyel ere pi Levite e rali'ed ni pa'rad ngar pi'ed ku SOMOL. ¹⁸ Ma bo'or e pi'in rabad ko pi genong ni Ephraim, Manasseh, Issakar, nge Zebulun ni dar bangbeng gad ningar be'ech gad ere susun dabra un'ed ngay. Me pi' Hezekiah ni Pilung e re meybil ni ba'aray ni ferad: ¹⁹ "SOMOL ni Got rok e pi chitamngimad, rogon fenam gol e ngam n'ag fan rok e pi'in yad be liyor ngom u polo' i gumircha'rad, ni yug aray rogon ndawor ra be'ech nighed yad nrogon ko motochiyel." ²⁰ Me fulweg SOMOL taban e meybil rok Hezekiah; me n'ag fan e denen rok fapi girdi' ma de gechig nagrads. ²¹ Medlip e rran ni madnomnag fapi girdi' ni kar mu'ulunggad nga Jerusalem fare Madnom ko Flowa ni dariy e is riy nri yad ba felfelan', ma yu rran ni i pining e pi Levite nge pi prist e sorok ngak SOMOL u polo' i gelngirad. ²² Me pining Hezekiah e sorok ngak epi Levite nga ferad salap i gagiyeagnag rogon fare liyor ngak SOMOL.

Yay ni l'agruw nni tay fare madnom

Nap'an ni m'ay fa medlip i rran ni ur pi'ed e maligach riy ni yibe pining e sorok ngak SOMOL ni Got rok e pi chitamngirad, ²³ miyad duwgiliy ni ngki ul ul fare madnom ni medlip e rran. Ma aram mukra madnomgad u fithik' e felfelan'. ²⁴ Me pi' Hezekiah ni Pilung 1,000 e garbaw ni pumo'on nge 7,000 e saf ni fan ngak e girdi' ni ngar li'ed ngar ked, miki pi' e pi tolang ko salthaw rok 1,000 e garbaw ni pumo'on nge 10,000 e saf. Bo'or e prist nranod u yalen rogon ni ngar be'echgad. ²⁵ Ere gubin e girdi' nra felfelan'gad — girdi' nu Judah, prist, yu Levi, girdi' ni karbad u lan e lel'och, nge girdi' nu boch e nam ni yad ma par u Israel ngu Judah. ²⁶ Fare binaw nu Jerusalem e ri sugnag e felfelan', ya dariy ban'en ni aray rogon ni ka'an rin' ni kanpan e pi rran rok Solomon ni Pilung, nib mo'on ni fak David. ²⁷ Fapi prist nge pi Levite e ra ninged ngak SOMOL ni nge fal'eg wa'athan fapi girdi'. Me rung'ag Got e pi meybil rorad nga tafen nga tharmiy mab fel' u wan'.

31

*Hezekiah ni thilyeg boch ban'en u rogon e liyor
(2 Kings 18:4)*

¹ Nga tomuren nike m'ay fare madnom ma gubin e girdi' nu Israel nranod ngalan gubin e pi binaw nu Judah ngar bilged e yu raba' i malang, miyad th'ab nga but' e pi pow rok Ashera ni fare got ni bpin, miyad gathay e pi altar nge yungin tagil' e tayfan rok e pi'in ndar nanged Got. Ma ku aram e n'en ni rrin'ed u daken yu Judah ni ga'ngin, nge fa yuyangi nug rok Benjamin, Efraim,

nge Manasseh; ma aram miyad sul ni yad gubin nga taferad. ² Miki ngongliy bayay Hezekiah ni Pilung fare ulung rok e prist nge pi Levite, nu lan e re ulung nem e ra be' ma bay e maruwel rok ni kanduwgiliy. Pi maruwel ney e bmu'un ngay e maligach ni mo'oruf nge maligach nma gapaseg thilin Got nge girdi', nge liyor u lan fare Tempel, nge sorok nge magaer ni yad be pining e gubin yang ko fare Tempel. ³ Mu fithik' e yu ran' i gamanman rok ni saf nge garbaw e i fek e en pilung e pi gamanman riy ni fan ko maligach ni mo'oruf ni gubin e kadbul nge blayal', nge tin yima pi' ko rofen ni *Sabbath*, nge tin yima pi' ko fare Madnom ko M'ug e Pul, nge tin kabay e madnom ni kandugliy u lan e motochiyel rok SOMOL.

⁴ Miki yog fare pilung ngak e girdi' nu Jerusalem ni ngar feked i yib e maligach ni bay mat'wun e prist nge pi Levite ngay ni ngan pi' ngorad, ya nge puf puluworad nge yag nra rin'ed e tin nthingar rrin'ed nike yog e Motochiyel rok SOMOL. ⁵ Yug nap'an ni yog fare pilung e ren'ey, me fek e girdi' nu Israel e pi tow'ath rorad i yib ni tin th'abi fel' e *grain*, nge wayin, nge gapgep ni *olive*, nge *honey*,
* nge ku boch ban'en ni wom'ngin e woldug, mu ku ra feked i yib ragag e pasent u gubin e tin ni bay rorad. ⁶ Gubin e pi girdi' ni yad ma par u lan fapi binaw nu Judah nra feked e ragag e pasent u gubin e garbaw nge saf rorad, mu ku yad fek i yib e tow'ath ni bo'or ngar pi'ed ngak SOMOL ni Got rorad. ⁷ Bin dalip e pul e ni tabab i ulnguy e pi

* **31:5 HONEY:** gan e ngul ni athib ko floras nma kunuy.

tow'ath nem, nge yan i taw ko bin medlip e pul mi ni tal i pi'. ⁸ Nap'an ni guy Hezekiah ni Pilung nge pi tolang ko salthaw rok urngin e pin'en ni kani pi', miyad pining e sorok ngak SOMOL nge girdi' rok ni piyu Israel. ⁹ Me non fare pilung ngak e prist nge pi Levite u murung'agen fapi tow'ath, ¹⁰ ma ba'aray e n'en ni yog Azariah ni Prist ni Th'abi Ga' ni be' ni owchen Zadok ngak fare pilung, "Nap'an ni tabab e girdi' i feke pi tow'ath rorad i yib ngalan fare Tempel, ma gubin ngiyal' nib gaman e n'en ni ngad ked ma ku bo'or e tin ni aw. Bay e pin'ey ni gubin rodad ni bochan e ke fal'eg Somol wa'athan e girdi' rok."

¹¹ Me yog fare pilung ni ngan toy e senggil ni yima cha'ar ngay u lan fare Tempel ¹² mi ni tay gubin e pi tow'ath nge pi ragag e pasent nga langgin ngan cha'riy ni dabi buch ban'en riy. Ma be' ni Konaniah fithingan ni reb e Levite e ra ted ni nge mang ga' riy me Shimei nib mo'on ni walagen e ta'ayuw rok. ¹³ Ragag e pi Levite e ni tayrad ni ngu'ur maruwel gad u tan pa'row: Jehiel, Azaziah, Nahath, Asahel, Jerimoth, Jozabad, Eliel, Ismakiah, Mahath, nge Benayah. Picha' ney e Hezekiah ni Pilung nge Azariah ni Prist ni Th'abi Ga' e ra mel'egewrad. ¹⁴ Kore nib mo'on ni fak Imnah ni reb e girdi' nib Levite ni ir e ba tolang ko pi tamatnag ko fare Garog ni Ngek ko fare Tempel, ma ku ir e ba milfan ngak e pi tow'ath ni yibe pi' ngak SOMOL nge tin nge wereg ko pi prist nge pi Levite. ¹⁵ Mu lan e tin kabay e binaw nma par e prist riy e ba'aray e pi'in ni Levite ni yad ba yul'yul' i ayuweg ko re gaf i maruwel ney:

Eden, Miniamin, Jeshua, Shemayah, Amariah, nge Shekaniah. Yad ma f'oth e ggan ni ta'reb rogon i yan rok pi walagrad ni ku boch e Levite nrogon ko miti maruwel rorad, ¹⁶ ma gathi rogon e re ke girdi' ni yad bay riy. Yad ma pi' e f'oth rok gubin e pumo'on ni guyey e duw yangren ngalang ni bay e maruwel rorad ni gubin e rran u lan fare Tempel nrogon e pi liw ni yad bay riy. ¹⁷ Fapi prist e ni pi' e maruwel rorad ni nrogon e re ke girdi' ni yad bay riy, ma pi Levite nike gaman e rliw' e duw yangarrad ngalang e ni fal'eg e ulung rorad mi ni pi' e maruwel ngorad. ¹⁸ Yad gubin nni yoloy fithingrad nga babyor nib mu'un e pi le'engirad ngay nge pifakrad, nge gubin e pi'in nma par u tan pa'rad, ni bochan e rib duwgil ni urngin ngiyal' ma bfel' rogorad ni ngar ngongliyed e maruwel rorad nib thothup. ¹⁹ Ma immoy e pi pumo'on u fithik' e prist ni ur pired u lan e binaw nni pi' ngak e pi'in owchen Aron nge yungi flang ni tagil' e chugol gamanman ni ka yuyang ko pi binaw ney, pi pumo'on ney e yad ma fek e f'oth ni ggan ngu'ur pi'ed ngak gubin e pumo'on ni bay ko tabnaw ko prist nge ngak gubin e pi'in bay fithingrad u babyoren e yuke girdi' ko genong ni Levi.

²⁰ Me rin' Hezekiah ni Pilung e tin nib mat'aw ma bm'agan' SOMOL ni Got rok ngay u daken yu Judah ni ga'ngin. ²¹ I fel' rogon gubin ban'en u pulwon ni bochan gubin e tin i rin' ni fan ko fare Tempel nge rogon ni i tiyan' ko motochiyel, i rin' ni bay laniyan' riy, ma rib yul'yul' ngay ma kari pi' ir ni polo' ngak e Got rok.

32

*Yu Assyria nra m'aged e mael nga Jerusalem
(2 Kings 18:13–37; 19:14–19, 35–37; Isaiah 36:1–22; 37:8–38)*

¹ Nga tomuren e pin'ey ni i ngongliy Hezekiah ni Pilung nrib yul'yul', me yib Sennakerib ni Pilung nu Assyria i m'ag e mael nga Judah. Me longbiy fapi binaw ni kan yororiy nib gel ni fan ko mael me yog ko fa raba' i salthaw rok ni ngar buthged e yoror ngranod riy. ² Ma nap'an ni guy Hezekiah nike yib Sennakerib nike leamnag ni ngki mael nga Jerusalem, ³⁻⁴ me ir nge pi tolang ko salthaw rok e ra leam nixed ni ngar ninged e lul' u wuru' e binaw nge dabkiyag e ran ko pi Assyrian u nap'an ni ngarbad i yib nga Jerusalem. Fapi tolang e ra gafaliyed e girdi' nib yo'or nga wuru' fare binaw ngar ninged gubin e alublub, nge par dakir yib e ran riy. ⁵ Me yin' fare pilung gelngin e yoror ko fare binaw ni ngongliy e yungin ke kireb ko yoror, me toy boch e wulyang ni tagil' e damit nga daken, me ubung reb e yoror u wuru'. Miki fal'eg e yungin ke kireb ko pi yoror ko mael ni kan toy nga daken fa gi but' ni kanin' u ba' ni ngek e Jerusalem ni kakrom. Miki yog ni ngan ngongliy e sarey nge *shield* nib yo'or. ⁶ I tay gubin e pumo'on u lan fare binaw nga tan pa' e pi tolang ko fa raba' i salthaw rok me kunuyrad nga wean nga langan e garog ko fare binaw. Me ga'ar ngorad, ⁷ “Nge muthan'med me pagan'med, ma dab mu rusgad ngak fare pilung nu Assyria ara fa raba' i salthaw ni be gafaliy. Ba gel gelngin e ba' rodad ko ba' rok. ⁸ Ir e gelngin e girdi' gelngin, machane gadad e bay

SOMOL ni Got rodad nra aywegdad nge cham ni pa'dad ko mehl." Pi thin ney ni yog e pilung rorad e pi' gelngin lanyan' fapi girdi'.

⁹ Me yan i bangiyal' ni kabay Sennakerib nge fa raba' i salthaw rok u Lakish, me pi' e re bugithin ni ba'aray nge yib ngak Hezekiah nge girdi' nu Judah ni yad bay rok u Jerusalem: ¹⁰ "I gag Sennakerib ni Pilung nu Assyria e gu be fith ko ba mang e ke pi' e pagan' ngomed e pi girdi' nir niki gimed be par u lan yu Jerusalem ni yug aray rogon ni ku gu cholongobiyed. ¹¹ Be yog Hezekiah ngomed ni bayi ayuwegmed SOMOL ni Got romed u pa'mad, machane be ban nagmed i Hezekiah ma bayi pagmed ngamm'ad ko bilig nge balel. ¹² Irera' e cha' ni gathay e pi tagil' e liyor ngak SOMOL nge gubin e pi altar riy me cheal nge yog ko girdi' nu Judah ngu Jerusalem ni kemus ni ta'reb e altar ni ngu'un liyor ma yibe urfiy e *incense* riy. ¹³ Mogned, damnanged e n'en ku gu rin'ed pi chitamngig kakrom ko girdi' u boch e nam? I yag rok reb fapi got u reb fapi nam ni ayweg e girdi' riy u pa' fare pilung nu Assyria? ¹⁴ Wi'in e kay gi pi' reb e got rok reb e pi nam nem e ayuw ngorad u pa'mad? Ere mang e ke yib ngan'med ni ka mu leam niged nra aywegmed e got romed? ¹⁵ Ere chiney e dab mu paged Hezekiah nge ban nagmed me fekmed nga wuru' e wo' ni errogon. Dabi mich u wan'med e n'en ni be yog! Dariy ba got u ba nam ni ka'a yag rok ni nge ayuweg e girdi' rok u pa' ba pilung nu Assyria. Ere rib muduwgil nre got romed ney e ri dabiyaq ni nge yuwegmed!"

¹⁶ Ku bo'or e thin nib kireb ni yog fapi tolang

nu Assyria ni murung'agen SOMOL ni Got nge Hezekiah ni fare tapigpig rok SOMOL. ¹⁷ Fare gi babyor ni yoloy fare pilung e be dariyfannag SOMOL ni Got rok yu Israel. Ya be ga'ar, "Pi got rok e pi nam e dawori yag ni ngar ayuweged e girdi' rorad u pa'ag, ma ku dabiya rok e got rok Hezekiah ni nge ayuweg e girdi' rok rog." ¹⁸ I tolulnag e pi tolang nu Assyria e pin'ey ni thin ni Hebrew ni fan e nge k'armarus ko girdi' nu Jerusalem ni yad bay u p'ebugul fare yoror ko binaw, ya nge mom rogon ni ngan kol fare binaw. ¹⁹ Ur weliyed murung'agen fare Got nu Jerusalem nri ta'reb rogon nga rogon ni yad ma weliy murung'agen e pi got rok boch e girdi' ni bogi liyos ni ya'an boch ban'en nni ngongliy nga pa'ay.

²⁰ Ma aram e Hezekiah ni Pilung nge Isaiah ni profet nib mo'on ni fak Amoz e ra meybilgow ngak Got mar yor nigew e ayuw ngak. ²¹ Me l'oeg SOMOL ba engel nge thang e fan rok e salthaw nge tolang ko fa raba' i salthaw nu Assyria. Ma aram me sul fare pilung nga Assyria nike tamra'. Me yan i reb e rran ni bay u lan e tempel ko got rok, me yib boch i pifak ni pumo'on ni bay e saydon rorad ngar li'ed nge yim'.

²² Irera' rogon ni ayuweg SOMOL i Hezekiah ni Pilung nge girdi' nu Jerusalem u gelngin Sen-nakerib ni Pilung nu Assyria, ma ku aram rogon ni ayuwegrad u pa' boch e pi to'ogor rorad. Me pag fapi girdi' rok ngar pired nib gapas thilrad gubin e nam nib chugur ngorad. ²³ Bo'or e girdi' nrabad nga Jerusalem ni ka ra feked e maligach ni fan

ngak SOMOL nge tow'ath ni fan ngak Hezekiah, rengiyal' i n'em e gubin e nam ni ur tedfan Hezekiah.

M'ar nge tolngan' rok Hezekiah

(2 Kings 20:1–3, 12–19; Isaiah 38:1–3; 39:1–8)

²⁴ Bang ko ngiyal'ney e yib i m'ar Hezekiah ni Pilung nge chugur ni nge yim'. Me meybil, me dag SOMOL ba pow ngak ni ku ra gol bayay.

²⁵ Machane ke uf Hezekiah ma daki pining e magaer ngak SOMOL ko urngin ban'en nike rin' ni fan ngak, ma aram me yib e gafgow nga Judah ngu Jerusalem. ²⁶ Chane me tomur riy me sobut'nag Hezekiah nge girdi' nu Jerusalem yad, aram made gechignag SOMOL fapi girdi' nge taw ko ngiyal' nike yim' Hezekiah.

Hezekiah ni fel' rogon me gilbugwan

²⁷ Hezekiah ni Pilung e ri fel' rogon, ma gubin e girdi' ni ur ted fan. I yog ni ngan toy e senggil ni tafen e cha'ar ko gol, silber, malang nib tolang pulwon, *spice*, *shield*, nge pin'en nib tolang pulwon. ²⁸ Miki yog ngan toy boch e naun ni ngi i cha'riy e *grain* rok riy, nge wayin, nge gapgep ni *olive*; mu kun toy e naun ko gamanman ni tafen e garbaw rok, nge chumol ni tafen e saf rok. ²⁹ Tin ki peth ko tiney niki pi' Got ngak, e saf, garbaw nge ku boch ban'en nra fel' rogon riy aram fan ni sunmiy boch e binaw. ³⁰ Hezekiah ni Pilung e ir e ning fare alublub nu Gihon me ngongliy wol' fare ran nge yan u tan e but' i yan ngalan pi yoror u Jerusalem. Gubin ban'en ni ngongliy Hezekiah me yan i aw ni bfel' rogon, ³¹ ma ku nap'an ni yib e pi'in owchen yu Babylon nga reb e nam ni yad

be fith murung'agen e pin'en nike ngongliy u lan fare nam, me pag Got i Hezekiah nge rin' e tin ni ba'adag ni fan e be sikengnag ngonglen.

Tungun e gagiyeg rok Hezekiah
(2 Kings 20:20–21)

³² Gubin e tin kabay ni i rin' Hezekiah ni Pilung nge rogon ni pi' ir ni polo' ngak SOMOL e bay murung'agen ko babyor ni Pin'en ni pilyeg e changar rok Isaiah ni profet nib mo'on nifak Amoz ngi i guy nge fare babyor ni *Chepin e Pilung nu Judah nge Israel*. ³³ Me yim' Hezekiah min k'eyag u ba' ni talang ko fapi low ko yam rok e pilung. Gubin e pi girdi' nu Judah ngu Jerusalem nradad ra tedfan ko ngiyal' nike yim'. Me Manasseh nib mo'on ni fak e yan nga luwan nge mang pilung.

33

Manasseh ni Pilung nu Judah
(2 Kings 21:1–9)

¹ Manasseh e ragag nge l'agruw e duw yangren me mang pilung nu Judah, me gagiyeg u Jerusalem ni wugem nge lal e duw. ² Me denen Manasseh nib togopluw ngak SOMOL ya i rin' e tin sonogor ni i rin' e pi nam ni tulufad SOMOL nga wuru' fare nam nnap'an ni be yib e girdi' rok i yib. ³ Miki toy bayay fa yungi tagil' e meybil rok e pi'in ndar nanged Got ni fa'ani gathay e chitamngin i Hezekiah. Me toy e pi altar ni ngu'un tayfan Baal riy, me ngongliy e liyos ni ya'an Asherah ni fare got nib bpin, mi i tayfan e pi t'uf. ⁴ Me toy e pi altar rok e pi'in ndar nanged Got u lan fare Tempel, ni fa gin keyog SOMOL ni ir e ngu'un liyor ngak riy

ni dariy n'umngin nap'an. ⁵ Me toy e pi altar ni yima tayfan e pi t'uf riy u rom u lan fagal yoror ko fare Tempel. ⁶ Me pi' pifak ni pumo'on ni bogi maligach ni mo'oruf u lan fare loway ni Hinnom. Mi i pig ma be fith laniyan' e pi'in yad ma yog e n'en ni bayi buch rok e girdi' nge pi'in yad ma pong thagith. I denen nib gel nib togopluw ngak SOMOL ngari k'aring e damumu ngak. ⁷ Me tay ya'an ban'en ngalan e Tempel, ni fa gin keyog Got ngak David nge Solomon nib mo'on ni fak ni ga'ar: "U roy u lan yu Jerusalem u lan ere Tempel ney, e irera' e gin ku gu mel'eg u lan gubin yang e pi nug rok fa ragag nge l'agruw i ganong nu Israel ni ir e ngu'un meybil ngog riy. ⁸ Ma fa'anra fol e girdi' nu Israel u gubin e tin ku gu ta'chiylen miyad fol ko fare Motochiyel ni polo' ni fa ni pi' e tapigpig rog i Moses ngorad, ma aram e dab gu pagrad ngan tuluftrad nga wuru' fare nam ni ku gu pi' ngak e pi chitamngirad." ⁹ Manasseh e waliy e girdi' nu Judah ngar rin'ed e denen nib gel e kireb riy ko tin i rin' girdi'en e pi nam ni tuluftrad SOMOL nga wuru' fare nam nnap'an ni be yib e tirok e girdi' i yib.

Manasseh ni pi' keru' ko denen rok

¹⁰ Yug aram rogon ni ginaeng SOMOL i Manasseh nge girdi' rok ko kireb rorad, mar gel nigned lanin'rad ndar motoyilgad ngak. ¹¹ Ma aram me pag SOMOL e pi tolang ko salthaw ngar m'aged e mael nga Judah. Ngar koled Manasseh, miyad the' e lam nga dow, ngar m'aged e chen ngak, ngan fek nga Babylon. ¹² Mu fithik' e gafgow rok me sobut' laniyan', me cheal nge sap ngak SOMOL

ni Got rok, me wenig ngak ni nge ayuweg. ¹³ Me fel' e meybil rok Manasseh u wan' Got me fulweg taban ni aram e pag nge sul nga Jerusalem nge gagiyeg bayay. Ren'ey e ri micheg ngan' Manasseh ni SOMOL e ir Got.

¹⁴ Nga tomuren e ren'ey me tolangnag boch Manasseh fare thal i yoror ni wuru' e ba' ni ngek ko fare Binaw rok David, ni tabab u bangi m'uth u lan e loway nib chugur ko fapi alublub nu Gihon ni bay nga lel'och ko fare Garog Nnig fithingan u bang ko fare binaw ni Ofel fithingan. Ma ra reb fapi binaw ni kan yororiy ni fan ko mehl u Judah me tay reb e tolang ko salthaw ngay ngi i gafaliy e re ulung i salthaw ni bay riy. ¹⁵ Me chuweg u lan fare Tempel e pi got rok boch e nam nge fare ya'an ban'en ni ngongliy nge tay ngaram, nge fapi altar rok e pi'in ndar nanged Got ni immoy u daken fare ted ni bay fare Tempel riy nge pi altar niki immoy u yu yang u rom u Jerusalem; i fek urngin e pin'ey nga wuru' fare binaw nge n'ag. ¹⁶ Miki ngongliy e yungin ke kireb ko fare altar ni aram e gin yima meybil ngak SOMOL riy, me pi' e maligach nma gapaseg thilin Got nge girdi' nge maligach ni fen e ogmagaer u daken fare altar. Me yog ngak gubin e girdi' nu Judah ni ngar liyorgad ngak SOMOL ni Got rok yu Israel. ¹⁷ Ni yug aram rogon ni ul ul e girdi' ngay ngu'ur pi'ed e maligach u yuyang ni tagil e liyor, machane go' SOMOL e yi be pi' ngak.

*Tomuren e Gagyeg rok Manasseh
(2 Kings 21:17–18)*

¹⁸ Gubin e tin kabay ni i rin' Manasseh, ni fare meybil ni pi' ngak e Got rok, nge thin ni i yog e

pi profet ngak u fithingan SOMOL ni Got rok yu Israel, e go' kan yoloy ngalan *Chepin e Pilung nu Israel*. ¹⁹ Fare meybil rok fare pilung nge fulweg riy ni pi' Got, nge babyoren e denen ni i rin' fare pilung u m'on ni pi' keru' ko denen rok-kireb ni i rin', yungi tagil' e tayfan rok e pi'in ndar nanged Got nge pi pow rok Asherah ni fare got nib bpin ni ngongliy nge pi liyos ni i tayfan — e go' kan yoloy ngalan e babyor ni *Chepin e Profet*. ²⁰ Me yim' Manasseh mi ni k'eyag ko naun rok e pilung, me Amon nib mo'on ni fak e yan nga luwan nge mang pilung.

Amon ni Pilung nu Judah
(2 Kings 21:19–26)

²¹ Amon e rliw' nge l'agruw e duw yangren me mang pilung nu Judah, me gagiyeg u Jerusalem ni l'agruw e duw. ²² Bod e chitamngin i Manasseh, i denen nib togopluw ngak SOMOL, mi i tayfan e pi got ni i tay e chitamngin fan. ²³ Machane de bod e chitamngin ni sobut'nag laniyan' nge sul ngak SOMOL; kabgel feni kireb e tin i rin' rok chitamngin.

²⁴ Pi tolang rok Amon e ra makathgad nib togopluw ngak ngar li'ed nge yim' u lan fare naun rok e pilung. ²⁵ Ma girdi' nu Judah e ra li'ed nge yim' e pi'in nra li'ed Amon miyad tay Josiah nib mo'on ni fak nge mang pilung.

34

Josiah ni Pilung nu Judah
(2 Kings 22:1–2)

¹ Josiah e meruke e duw yangren me mang pilung nu Judah, me gagiyege u Jerusalem ni guyey nge ta'reb e duw. ² Me rin' e tin nib m'agan' SOMOL ngay; i folwok ko ga' rok ni aram David ni Pilung, ri i fol u gubin e motochiel rok Got.

Josiah ni togopluw ko tayfan rok e pi'in ndar nanged Got

³ U lan e re duw ni gaman e meruk ngay nike pilung Josiah, nnap'an ni kab pagel, me tabab i liyor ngak Got rok e ga' rok ni aram David ni Pilung. Ma aningeg e duw nga tomuren me tabab i gathay yungin ntagil' e tayfan rok e pi'in ndar nganged Got, nge pi pow rok Asherah ni fare got ni bpin, nge urngin e liyos. ⁴ Ir e yog mi ni buthug fapi altar ni un tayfan Baal riy, nge fapi altar ko *incense* ni bay' u charen. Mi ni pirdi'iy fapi ya'an Asherah nge ngal' ni ab, ma ku errogon gubin e liyos, ma aram mi ni wereg fapi ab nga daken e malang rok e pi'in karm'ad ni ur maligachgad ko pin'em. ⁵ Me urfiy Josiah yilen e prist ndar nanged Got u daken fapi altar ni ur maligachgad riy. Pin'ey ni rin' e tabgulnag bayay yu Judah ngu Jerusalem. ⁶ Ku aray e n'en ni rin' u lan fapi binaw nge yungin ntafen Manasseh, Efraim, nge Simeon ni gathay nge yan nga lel'och nge mada' nga Naftali. ⁷ Ma ga'ngin yang u lan fare gi nug ko ley ni lel'och fare nam rok fare pilung e buthug e altar nge fapi pow rok Asherah nga but', me bilbilig nge yochyang gubin fapi altar ko *incense*. Ma aram me sul nga Jerusalem.

*Fare ke babyoren e motochiel nni pat ngay
(2 Kings 22:3–20)*

⁸ U lan ragag nge meruk e duw ko gagiweg rok Josiah u Judah, nga tomuren nike tabgulnag fare nam nge fare Tempel ni aram e ke taleg e tayfan rok e pi'in ndar nanged Got, me l'oeg Josiah ni Pilung dalip i pumo'on ni ngar ngongliwed bayay e yungin ke kireb ko fare Tempel rok SOMOL ni Got: i Shafan nib mo'on ni fak Azaliah, nge Maaseyah ni governor nu Jerusalem, nge Joah nib mo'on ni fak Joahaz ni be' nib tolang. ⁹ Pi salpiy nike kunuy e pi Levite nma matnag u lan fare Tempel e ni pi' ngak Hilkiyah ni ir e Prist ni Th'abi Ga'. (Ni mokun u pa' e girdi' nu Efraim nge Manasseh nge pi'in kabay u ley ni lel'och fare nam rok e en pilung, ngu pa' e girdi' nu Judah, Benjamin, ngu Jerusalem.) ¹⁰ Re salpiy ney e ni pi' ngak fa dalip i pumo'on nib milfan ngorad e yungin ke kireb ko fare Tempel ni ngan falagin rogon, ma aram miyad pi' ngak ¹¹ e pi tadimow naun nge pi'in nma ubung e malang ni ngar chuw'iyed e malang nge ren ni ngan fanay ngan ngongliy e yungin ke kireb ko fapi naun nde ayweg e pilung nu Judah ke kireb. ¹² Pi pumo'on ni ur ngongliwed fare maruwel e ri yad ba yul'yul'. Aningeg e Levite ni aram i Jahath nge Obadiah ko fare ke girdi' rok Merari, nge Zekariah nge Meshullam ko fare ke girdi' rok Kohath e yad e uroged rogon e re maruwel ney ni nge yan ko pi pumo'on nem. (Gubin yu Levi ni go'yad ba salap ko musik.) ¹³ Ma boch e Levite e ba milfan ngorad e gachowor ma yad be tay murung'agen e yu raba' i maruwel, ma boch e ma ayweg babyoren e maruwel ara matnag.

¹⁴ Nap'an ni yibe fek fapi salpiy u lan fare seng-

gil ni un cha'riy riy nga wean, me pir'eg Hilkiah fare ke babyoren e Motochiel rok SOMOL, fare Motochiel ni pi' Got ngak Moses. ¹⁵ Me ga'ar ngak Shafan, "Ku gu pir'eg fare ke babyoren e Motochiel u lan e Tempel." Me pi' fare ke babyor ngak Shafan, ¹⁶ me fek Shafan fare ke babyor i yan ngak e pilung. Me yan i ga'ar ngak, "Kug mu' gad i ngongliy urngin e tin mu ta'chiyen. ¹⁷ Ku gu feked fapi salpiy ni un cha'riy u lan e Tempel ku gu pi'ed ngak girdi'en e maruwel nge pi'in yad be tay mrang'agen e maruwel." ¹⁸ Ma aram miki ga'ar, "Ba'aray rog ba ke babyor nike pi' Hilkiah ngog." Me be'eg fare ke babyor nib ga' laman ngak fare pilung.

¹⁹ Nap'an ni rung'ag fare pilung e thin ko fare ke babyor, me guchthuy e mad rok nike kirban' ²⁰ ma ba'aray e n'en ni yog ngak Hilkiah, nge Ahikam nib mo'on ni fak Shafan, nge Abdon nib mo'on ni fak Mikayah, nge Shafan ni fare tayol u kort, nge Asayah ni ir e ta'ayuw rok fare pilung: ²¹ "Mmarod ngam fith'ed laniyan' SOMOL ni fan ngog nge fapi girdi' ni kayad bay u Israel ngu Judah. Ngam nanged mrang'agen e tin be yog e re ke babyor ney. Ke damumuw SOMOL ngodad ni bochan e da i fol e pi chitamngidad ko thin rok SOMOL ma darir rin'ed e tin ni be yog e re babyor ney nthingar nrin'."

²² U tan lungun fare pilung, ma aram me yan Hilkiah nge fapi cha' ra fithed lanyan' be' ni bpin ni Huldah fithingan, ni ba profet ni i par u lan e gin nib tabgul u Jerusalem. (I Shallum ni figirngin nib mo'on ni fak Tikvah ma tutuw rok Harhas ni ir e i tay mrang'agen fapi wuru' e mad nib n'uw

u Tempel.) Miyad weliy ngak fare bpin e n'en ke buch, ²³ me yog fare bpin ngorad ni ngar sulod ngak fare pilung ngar pi'ed ngak ²⁴ e re thin ni ba'aray nike yib rok SOMOL: "Bay gugechignag yu Jerusalem nge gubin e girdi' riy ko pi buch wa'athan ni kan yoloy ngalan fare ke babyor ni kan be'eg ko fare pilung. ²⁵ Kar n'aged gag ma ka ra pi'ed e maligach ngak yug boch e got, ere ka ra k'aringed e damumuw ngog nga urngin e tin kar rin'ed. Dabki paslag e damumuw rog nike puw ngak yu Jerusalem. ²⁶ Ba'aray e n'en ni ngog ngak fare pilung i Gag SOMOL ni Got rok yu Israel: Gur e mu motoyil ko n'en ni kan yoloy ngalan fare ke babyor, ²⁷ ma ga pi' keru'um ko denen rom ma ga sobut' nigem u p'eowcheg, ni ga be guchthuy e madrom ma ga be yor, nnap'an ni mu rung'ag rogon ni kugog ni nggu gechignag yu Jerusalem nge girdi' riy. Ku gu rung'ag e meybil rom, ²⁸ ma re gechig ni nggu fek nga daken yu Jerusalem e dabi yib nge mada' ko ngiyal' ni kamum'. Bay gu pagem nga mum' u fithik' e gapas."

Me sul fapi pumo'on ngak Josiah ni Pilung ni ka ra feked e re thin ney.

Josiah ni ngongliy ba m'ag ni ngu'un fol rok SOMOL

(2 Kings 23:1-20)

²⁹ Ma aram me pi' fare pilung e thin nge yan ngak urngin e tayugang' nu Judah ngu Jerusalem ni ngar mu'ulunggad, ³⁰ mranod u ta'bang ko fare Tempel, nike un e prist nge pi Levite nge tin kabay e girdi', ni tin ni bfel' rogon nge tin nib gafgow. Me sak'iy fare pilung nga p'eowcherad ni yad gubin

me be'eg fare ke babyoren fare m'ag ni ga'ngin ngorad nib ga' laman, ni fare babyor nni pir'eg u lan e Tempel. ³¹ Me sak'iy nga to'oben fare duga' ko pilung nge ngongliy ba m'ag u thilrow SOMOL ni ngi i fol rok, ngi i ayweg e pi motochiel rok nge tin ke ta'chiylen u polo' i gumircha'en nge leam rok, ma ngki i rin' e tin bay u lan fare m'ag, ni bod ni ka ni yoloy u lan fare ke babyor. ³² Miki yog ngak girdi'en e Benjamin nge gubin e pi'in ku yad bay u lan yu Jerusalem ni ngar micheged ni ngu'ur folgad ko fare m'ag. Ma aram e pi girdi' nu Jerusalem e ra folgad ko pin'en nthingar nrin' ni bay ko fare m'ag ni ka ra ngongliyed u thilrad e Got rok e pi chitamngirad kakrom. ³³ Josiah ni Pilung e gathay gubin e liyos nib sonogor ni immoy u lan tafen e girdi' nu Israel, ma n'umngin nap'an ni i par nib fos, e i yog ngak e girdi' ni ngu'ur pigpiggad ngak SOMOL, ni fare Got rok e pi chitamngirad kakrom.

35

Josiah ni Madnomnag e Paluk'af (2 Kings 23:21–23)

¹ Josiah ni Pilung e madnomnag e Paluk'af u Jerusalem ni be tayfan SOMOL; rofen ni ragag nge aningeg ko bin m'on e pul mar li'ed e gamanman ni fan ko madnom. ² Me mel'eg e maruwel ni nge muruwliy fapi prist me pi' e athamgil nga laniyan'rad ni ngar muruwliyed ni bfel' rogon. ³ Miki pi' e pi fanow ni ba'aray ngak yu Levi, nge pi tamamchib nu Israel, ni ka ni yibleyrad ngak SOMOL: “Mu ted fare Kahol ko M'ag nib thothup

ngalan fare Tempel ni toy Solomon ni Pilung nib mo'on ni fak David. Ya dab kum feked u bang ngabang, ya ngu'um pigpiggad ngak SOMOL ni Got romed nge ngak e tirok e girdi' ni piyu Israel. ⁴ Mi gimed par nga tagil'med u lan e Tempel nrogon e re ke girdi' ni mu bad riy, nge rogon e pi maruwel ni pi' David ni Pilung ngomed nge Solomon ni Pilung nib mo'on ni fak, ⁵ mi gimed guy rogon nge boch i gimed me ayuweg reb e tabnaw rok yu Israel. ⁶ Gimed e ngam li'ed fapi pifak e saf nge pi kaming ni ngan fanay ko Paluk'af. Ere chiney e ngam bangbeng niked gimed ni ngam be'echgad, mi gimed fal'eg rogon fapi maligach ni bochan e nge yag rok pi walagmed ni piyu Israel ni ngar folgad ko pi fanow ni pi' SOMOL u daken Moses.”

⁷ Josiah ni Pilung e fek u fithik' e yu ran' i garbaw nge saf ni fak nge pi' ni fan ngak e girdi' ko Paluk'af guyey e bbiyu' e saf, nge pifak e saf, nge pifak e kaming, nge dalipe bbiyu' e garbaw ni pumo'on. ⁸ Pi tolang rok e ku ra pi'ed pa'rad ni fan ngak e girdi', nge prist, nge pi Levite. Nge pi tolang nib milfan fare Tempel ngorad — i Hilkiah, ni Tolang ko Prist, nge Zekariah, nge Jehiel — e ra pi'ed ngak e prist l'agruw e bbiyu' nge n'el mir'ay e pifak e saf nge pifak e kaming nge dalip mir'ay e garbaw ni pumo'on ni fan ko maligach u nap'an fare madnom. ⁹ Pi tayugang' rok yu Levi e Konaniah, Shemayah nge Nethanel nib mo'on ni walagen, Hashabiah, Jeiel, nge Jozabad — e ra pi'ed pa'rad ni lal bbiyu' pifak e saf nge pifak e kaming nge lal mir'ay e garbaw ni pumo'on ni fan ngak yu Levi ni ngar pi'ed ni maligach.

¹⁰ Nap'an ni m'ay i yarmiy urngin ban'en ni fan ko fare madnom ni Paluk'af me yan fapi prist nge pi Levite ngranod ra sak'iygad nga tagil'rad, ni bod nike yog fare pilung. ¹¹ Nga tomuren ni ka ni li' fapi fak e saf nge kaming me fathiy e pi Levite keru' ni gubin, me fek fapi prist e racha' riy ngar atngiyed nga daken fare altar. ¹² Ma aram miyad f'oth rok e girdi', ko pi tabnaw, fapi gamanman ni fen e maligach ni mo'oruf, ni bochen e nge yag nra pi'ed ni maligach ni bod rogon nike yog u lan fare motochiyel rok Moses. ¹³ Pi Levite e ra urfiyed fapi maligach ko Paluk'af u daken e nifiy nrogon gafalngin, miyad lith fapi maligach nib thothup u lan e th'ib, golgang, nge yu raba' i ban'en, miyad gurnag ngar f'othed fa yungi ufin rok e girdi'. ¹⁴ Nap'an nra mu'gad me f'oth e pi Levite e yungi ufin ney rorad nge fapi prist ni pi'in owchen Aron, nge ngak e prist ni ur marwelgad nge nep' ni ur urfiyed e gamanman nik reb nge yungi mam ko fapi gamanman ni maligach. ¹⁵ Tin ba'aray e girdi'en e musik ko Levite nrabad ko fare ke girdi' rok Asaf e yad bay u tagil'rad ni ka David ni Pilung e duwgiliy: Asaf, Heman, nge Jeduthun ni profet rok fare pilung. Pi tamatnag ko fapi garog ko Tempel e de t'uf ni ngar chuwgad u tagil'rad, ni bochan e tin ba'aram yu Levi e ra t'ared midlin e madnom ni Paluk'af ni fan ngorad. ¹⁶ Ere bod rogon nike yog Josiah ni Pilung ni ngan rin', e aram rogon nrin' urngin ban'en e rofen nem ni fan e ngan tayfan SOMOL, ko fare madnom ni Paluk'af, nge maligach ni mo'oruf nni pi' u daken fare altar. ¹⁷ Medlip e rran ni gubin e pi

girdi' nu Israel ni yad bay u rom nra madnom nixed fare Paluk'af nge fare Madnom ko Flowa ni dariy e is riy. ¹⁸ Dawor ku ni madnomnag fare Paluk'af ni bod e yaney ni kanap'an nib fos Samuel ni profet. Dariy bagyad e pi pilung ni kafram nike madnomnag reb e Paluk'af ni bod e biney ni madnomnag i Josiah ni Pilung, nge pi prist, nge pi Levite, nge pi girdi' nu Judah, Israel, ngu Jerusalem ¹⁹ u lan fare duw ni gaman e ragag nge meruk ngay nike gagiyeg Josiah.

Tungun e gagiyeg rok Josiah
(2 Kings 23:28–30)

²⁰ Nga tomuren nike ngongliy Josiah ni Pilung urngin e pin'ey ni fan ko fare Tempel, me gafaliy Neko ni Pilung nu Egypt barba' i salthaw ni ngar maelgad u Karkemish u daken fare lul' ni Eufrates. Me guy Josiah rogon ni nge taleg fare pilung, ²¹ machane me pi' Neko e re bug i thin ni ba'aray nge yan ngak Josiah: "Re mael ney ni gu be tay e de l'ag rogon ngom, i gur fare pilung nu Judah. Gathi kagub ni nggu cham ngom, ya nggu cham ngak e pi to'ogor rog, ma keyog Got ngog ni nggu papey nixed. Bay Got u ba' rog, ere dab mu togopluw ngog, ya ri thirifem u but'." ²² Machane ke mu' i leamnag rok Josiah ni nge cham ngak Neko. Me t'ar u wan' ndabi rung'ag e tin keyog Got u daken Neko ni Pilung, ere me pilyeg ya'an nge yan ko mael u daken fagi flang nu Megiddo.

²³ U fithik' fare mael me aw e gan e gat'ing nu Egypt ngak Josiah ni Pilung. Ma ba'aray e n'en ni yog ngak e pi tapigpig rok, "Mu chuweged gag u roy ya ku gu maad'ad!" ²⁴ Miyad chibiy ngar feked

nga wuru' fare *chariot* rok, ngar ted ngalan reb e *chariot* ni ku bay u rom, miyad fek nga Jerusalem. Me yim' u rom mi ni k'eyag ngalan fapi low ko yam' rok e pilung. Gubin e pi girdi' nu Judah ngu Jerusalem nra yor nixed nike yim'.

²⁵ Me tunguy Jeremiah ni profet ba dololoy' ni fen Josiah ni Pilung. Ke mang ba yalen u Israel e ren'ey ni pi'in ma tang ni pumo'on nge ppin e ngu u ron'ed e re tang ney u nap'an ni yad be mowawnag. Re tang ney e yira pir'eg u fithik' fapi dololoy' ni ka ni kunuy kan yoloy nga babyor.

²⁶ Gubin e tin ni rin' Josiah — feni yul'yul' ngak SOMOL, nge rogon ni i fol ko fare Motochiel, ²⁷ nge murung'agen ko tabolngin nge mada' ko tungun — e go' ka ni yoloy ngalan fare babyor ni *Chepin e Pilung nu Israel ngu Judah*.

36

Joahaz ni Pilung nu Judah (2 Kings 23:30–35)

¹ Girdi' nu Judah e ra mel'eged Joahaz nib mo'on ni fak Josiah ngar gapgep nixed nge mang pilung nu Jerusalem. ² Joahaz e rliw' nge dalip e duw yangren me mang pilung nu Judah, me gagiyege u Jerusalem ni dalip e pul. ³ Neko ni Pilung nu Egypt e fek Joahaz ni kalbus me yog nga Judah ngar pi'ed medlip e bbiyu' nge lal mir'ay e pawn e silber nge medlip i ragag nge lal e pawn e gol ngak. ⁴ Me tay Neko Eliakim nib mo'on ni walagen Joahaz nge mang pilung nu Judah me thilyeg fithingan nge tunguy Jehoyakim ngak. Me fek Neko i Joahaz nga Egypt nib kalbus.

Jehoyakim ni Pilung nu Judah
(2 Kings 23:36—24:7)

⁵ Jehoyakim e rliw' nge lal e duw yangren me mang pilung nu Judah, me gagiyeg u Jerusalem ni ragag nge ta'reb e duw. Me denen nib togopluw ngak SOMOL ni Got rok. ⁶ Me yib Nebukadnezzar ni Pilung nu Babylon i m'ag e mael nga Judah nge kol Jehoyakim nge fek nga Babylon ni kan chen-nag. ⁷ Me fek Nebukadnezzar boch fapi machaf ko fare Tempel nge tay ngalan e naun rok ni tafen e pilung u Babylon. ⁸ Gubin e tin i rin' Jehoyakim nib mu'un e pin'en ni i ngongliy nib sonogor nge kireb ni i rin' e go' kan yoloy ngalan *Chepin e Pilung nu Israel ngu Judah*. Me Jehoyakin nib mo'on ni fak e yan nga luwan nge mang pilung.

Jehoyakin ni Pilung nu Judah
(2 Kings 24:8–17)

⁹ Jehoyakin e ragag nge meruk e duw yangren me mang pilung nu Judah, me gagiyeg u Jerusalem ni kemus ni dalip e pul nge ragag e rran. Ma ku erregon niki denen nib togopluw ngak SOMOL. ¹⁰ Nap'an fangin e *spring*, me fek Nebukadnezzar ni Pilung i Jehoyakin nga Babylon nib kalbus nge machaf nu Tempel ni fek. Ma aram me tay Nebukadnezzar i Zedekiah nib mo'on ni-walagen e chitamngin Jehoyakin nge mang pilung nu Judah ngu Jerusalem.

Zedekiah ni Pilung nu Judah
(2 Kings 24:18–20; Jeremiah 52:1–3)

¹¹ Zedekiah e rliw' nge ta'reb e duw yangren me mang pilung nu Judah, me gagiyeg u Jerusalem ni ragag nge ta'reb e duw. ¹² Me denen nib togopluw

ngak SOMOL ma de sobut'nag ir nge motoyil ngak Jeremiah ni profet, ni ir e i yog e tin i yog SOMOL.

Jerusalem ni waer

(2 Kings 25:1–21; Jeremiah 52:3–11)

¹³ I Nebukadnezzar ni Pilung nu Babylon e gelfen ngak Zedekiah nge micheg u fithingan Got ni nge par nib yul'yul'. Ma ba gelan' me siyeg ni nge pi' keru' ko denen rok nge sul ngak SOMOL, ni fare Got nu Israel. ¹⁴ Miki mun daken e kireb rok e pi tagagiyeg, nge prist, nge girdi' nu Judah ngu'ur folwokgad ko tin ba kireb ni be rin' e pi nam nib liyegrad ngu'ur tedfan e pi liyos, ma aram miyad alitnag fare Tempel, ni tay SOMOL nib thothup. ¹⁵ I SOMOL ni Got rok e pi chitamngirad e de tal ni i l'oeg e pi profet ngu'ur ginanged girdi'en, ni bochan e ba'adag ni nge dabi thangrad nge fare Tempel ni dabi kirebnag. ¹⁶ Machane ur moning nged e pi tamol'og rok Got, ngu'ur feked yathin e pi thin rok ma yad be minmin ko pi profet rok, me munmun ma kari gel e damumuw rok SOMOL ko girdi' rok ni dakiyag nrathaygad ko damumuw rok.

¹⁷ Ma aram me pag SOMOL fare pilung nu Babylon nge cham ngorad. I thang fare pilung e fan rok e pi'in pagel nu Judah ni mus ngak e tin bay u Tempel. Dariy be' ni runguy, fel' yangren fa pilbithir, pumo'on ara ppin, m'ar nge pi'in de m'ar. I pi'rad Got nga pa' ni yad gubin. ¹⁸ Fare pilung nu Babylon e leag e chugom u Tempel, machaf u Tempel, nge tin nib fla'ab fare pilung riy nge pi tolang ko salthaw rok, nge fek gubin ban'en nga Babylon. ¹⁹ Me urfiy nga but' fare Tempel nge fare

binaw, nib mu'un e pi naun ni tafen e pilung ngay nge chubgil riy, me buhug nga but' fare yoror ko fare binaw. ²⁰ Me fek urngin e pi'in ni kayad bafos nga Babylon, ni aram e gin nra manged e sib riy ngu'ur pigpig gad ngak nge pi'in owchen nge taw ko ngiyal' nike sum ke gel lungun e nam nu Persia u rom. ²¹ Ma aram e n'en keyog SOMOL u daken Jeremiah ni profet nra buch e yib i m'ug nib riyul': "Fare binaw e ngan n'ag ni dakriy be' riy ni medlip i ragag e duw, ni fan ko toffan ko *Sabbath** nda ku ni fol riy."

*Cyrus ni Yog ni nge Sul e pi Jew nga Taferad
(Ezra 1:1–4)*

²² U lan fare duw nsom'on nike mang Cyrus nu Persia e pilung, me gagiyegnag SOMOL e n'en nike yog u daken Jeremiah ni profet nge yib i m'ug nib riyul'. I tay SOMOL nga laniyan' Cyrus ni nge yoloy e re thin ni ba'aray nge pi' ni ngan be'eg nib ga' lamay u gubin yang u lan gil'ilungun:

²³ "Irrera' e n'en keyog Cyrus ni Pilung nu Persia ni ngan rin'. I SOMOL ni Got nu Tharmiy e ke teg ni gag e nggu gagiyeg u daken e re fayleng ney ni ga'ngin ma ke pagfan fare tempel ngog ni nggu toy ni fen u Jerusalem u lan yu Judah. Ere chiney e gimed gubin e pi'in ni gimed e girdi' rok Got e ngam marod e ngaram, mang e yigi un SOMOL ni Got romed ngomed."

* **36:21 TOFFAN KO SABBATH:** Rogon ko motochiyel e ngiyal'nem ni gubin e medlip e duw ma dab ku ni wolduguy e but' (ku arrogon ni bay Lev 25:1–7).

Bible Ni Thothup
The Holy Bible in the Yapese language of the
Federated States of Micronesia

Copyright © 2007 Bible Society of Micronesia

Language: Yapese

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

 You include the above copyright and source information.

 You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2017-12-21

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 30 Nov 2021

37b6628b-b71d-5df3-af33-fc1d4dd69788